

ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชน
ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก
A STUDY ON BUDDHISTS' BEHAVIOURS IN OFFERING ALMS-FOOD TO
BUDDHIST MONKS, LOOKSUE SUB-DISTRICT, ONGGARAK DISTRICT,
NAKHONNAYOK PROVINCE

นายสุภกฤษ บุตรจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

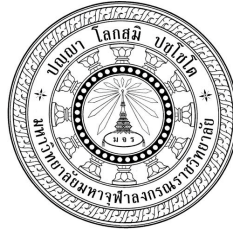
ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชน
ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

นายสุภกฤษ บุตระจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study on Buddhists' Behaviours in Offering Alms-food to
Buddhist Monks, Looksue Sub-district, Onggarak District,
Nakhonnayok Province

Mr.Suphakrit Butchant

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัด
นครนายก” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมปन्न วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร. บุญเลิศ โอธูสุ)

กรรมการ

(ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร. บุญเลิศ โอธูสุ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายสุภกฤษ บุตรจันทร์)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
ผู้วิจัย	: นายสุภกฤษ บุตรจันทร์
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริธำโณ), ผศ.ดร., ป.ธ. ๙, M.A.(Pali & Sanskrit), Ph.D.(Pali) : ดร.บุญเลิศ โอธสุ, ป.ธ.๘, พธ.บ.(การสอนสังคมา), พธ.ม.(ธรรมนิเทศ), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชน ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสาร (Quantity Documentary) และการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Quantity Fieldwork) โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มประชากรศึกษาจำนวน ๓๖ รูป/คน ในหลายสาขาอาชีพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหมายความสำคัญ และวัตถุประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร รวมทั้งสิ่งของที่ควรนำมาใส่บาตร พระภิกษุสงฆ์ที่พึงประสงค์ในการรับบาตร แนวคิดในการส่งเสริม การทำบุญใส่บาตร ตลอดจนอันิสงค์ของการใส่บาตร

ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี หนึ่งในจำนวนนั้นคือการทำบุญตักบาตร ซึ่งการทำบุญตักบาตรนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะดูแลบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการถวายกำลังแก่พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษา เล่าเรียน ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชน เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วย เพราะทำให้เป็นผู้มีใจเป็นบุญกุศลเป็นการส่งเสริมคุณธรรม ให้เกิดขึ้นในจิตใจ เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ต่างก็มีความรู้ ความเข้าใจ และเป้าหมายในการทำบุญใส่บาตรแตกต่างกันไป กล่าวถึงประเพณีทำบุญใส่

บาตร ซึ่งในภาพรวมนั้นทุกคนต่างก็มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ ความสุข และความสบายใจ ในการทำบุญใส่บาตร มีความพึงพอใจในการทำบุญ มีความปรารถนาในการที่จะทำนุบำรุงพระสงฆ์ ให้มีความสุขและความสบายในด้านอาหารการกิน เพื่อที่จะได้ดูแลพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

การทำบุญใส่บาตรนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง นั่นคือ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา และบุญกฐิน ทุกบุญที่กล่าวมาล้วนมีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น ส่วนบุญปีใหม่ บุญประจำปี บุญสงกรานต์ อาจไม่มีพื้นฐานมาจาก

พระพุทธศาสนาโดยตรงก็ตาม แต่ก็จัดเป็นบุญที่ชาวบ้านมีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบ และเป็นการทำบุญที่ชาวบ้านตำบลบางลูกเสือปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนและสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบัน

Thesis Title : A Study on Buddhists' Behaviours in Offering Alms-food to Buddhist Monks, Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province'

Researcher : Mr.Suphakrit Butchant

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Phra Rajapariyattimuni (Thaib Siriñāno), Asst.Prof.Dr., Pali IX, M.A. (Pali & Sanskrit), Ph.D.(Pali)
- : Dr. Boonlert Otsu, B.A.(Social Studies), M.A.(Dhamma Communication), Ph.D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation : May 30, 2017

Abstract

This thesis entitled 'A Study on Buddhists' Behaviours in Offering Alms-food to Buddhist Monks, Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province' has 3 objectives: 1) to study the principles in making merit in Buddhism, 2) to study Buddhists' behaviours in offering alms-food to Buddhist monks, Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province, and 3) to analyze Buddhists' behaviours, Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province. This is a qualitative research done by using documentaries and field research. In this, 36 samples in various professions were collected so as to gain information of its significances and objectives in offering alms-food to Buddhist monks. Furthermore, this was also concerned on suitable staffs and desirable monks whom they need to offer including the idea of support while making merit and benefits of it.

In the research, it was found that according to Buddhism, there are many ways in making merit, one of them is the giving of alms-food to Buddhist monks owing to its significant aspects in sustaining Buddhism because such an act is regarded as the supportive way provided for Buddhist monks and novices while learning the Buddha's sets of teaching and practicing Dhamma; once they become learned persons then they can disseminate general people and thereby endlessly prolonging the age of Buddhism. Besides this, those who properly follow would expect to get the good benefit because such an action would bring the wholesome mind to them as a whole. It is said that people, who are in Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province, really understand the meaning and its

significance in offering alms-food to Buddhist monks, if their goal is taken into account, want to obtain happiness and comfortability; while offering alms-food to Buddhist monks they are satisfied and motivated to support the members of Sangha so that once eaten, they can find happiness and then being able to take care of Buddhism.

According to Buddhism, offering alms-food to Buddhist monks are directly concerned with Buddhism. In this respect, people can offer alms-food to Buddhist monks in various occasions such as retreat season, the end of retreat season and the annual robe-presentation ceremony, all are done through offering alms-food to Buddhist monks. Though many ceremonies organizing in the time of New Year, annual yearly ceremony and Songkrant are somehow not rooted in Buddhism, yet they include such offering and people in Looksue Sub-district, Onggarak District, Nakhonnayok Province still observe them till the present.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชาปริยัติมุนี, ผศ.ดร. (เทียบ สิริธนาโณ) คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ภาควิชากรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, ดร. บุญเลิศ โอธสุ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้สั่งสอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาในหลักสูตร ผู้ชี้แนวทางในการทำโครงร่างวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาคอยดูแลเอาใจใส่แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำ จนวิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสมบูรณ วฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์แม่ชี กฤษณา รักษาโณ, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชาปฏิบัติและภาคพิเศษ ผู้คอยแนะนำให้คำปรึกษา พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร. ผู้ตรวจแก้ไขบทความภาษาอังกฤษ เจ้าหน้าที่ห้องบัณฑิตวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดกลาง ผู้คอยอำนวยความสะดวกตั้งแต่การเรียนในหลักสูตรถึงขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดถึงท่านอาจารย์สุวรรณ ตั้งจิตรเจริญ ผู้ที่เป็นแรงคอยผลักดันและให้คำแนะนำ พระอาจารย์ อาจารย์ และคณาจารย์ทุกท่าน ตลอดจนท่านผู้เกี่ยวข้องที่กล่าวนามมาข้างต้นและไม่ได้กล่าวนามไว้ รวมถึงท่านผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงประกอบในการวิจัยครั้งนี้

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณบุพการีผู้ให้กำเนิดโดยเฉพาะคุณแม่คำเพียร บุตรจันทร์ คุณพ่อคำภา บุตรจันทร์ ที่ส่งเสริมและสนับสนุนกำลังใจในการเรียนพระพุทธศาสนา มหาบัณฑิต จนจบการศึกษา เพื่อนนิสิตรุ่น๒๔ ทุกคนเป็นกัลยาณมิตรที่ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ และญาติมิตรทุกๆท่านที่เอาใจช่วย ช่วยเหลือค้ำค้ำว่าข้อมูลจนสำเร็จด้วยดี ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลอภิบาลผู้มีคุณูปการ ให้ได้ประสบแต่ความสุขความเจริญ และขออุทิศส่วนกุศลนี้ให้แก่คุณพ่อ ปู่ย่า ตายาย และญาติมิตรทุกท่าน ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

นายสุภกฤษ บุตรจันทร์

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมา และ ความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา	๑๐
๒.๑ ความหมาย และประเภทของบุญกิริยาวัตต ๓	๑๐
๒.๑.๑ ความหมายของบุญกิริยาวัตต	๑๐
๒.๑.๒ ประเภทของบุญกิริยาวัตต	๑๑
๒.๒ บุญกิริยาวัตต ๓	๑๒
๒.๒.๑ ทานมัย วิธีการทำบุญด้วยการให้ทาน	๑๒
๒.๒.๒ ศีลมัย วิธีทำบุญด้วยการรักษาศีล	๒๔
๒.๒.๓ ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา	๓๓
๒.๓ ความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร	๔๔

บทที่ ๓	พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก	๔๗
๓.๑	ความหมายของพฤติกรรม	๔๘
๓.๒	ความหมายของคำว่าบิณฑบาต	๕๑
๓.๓	พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบล บางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก	๕๔
๓.๔	จุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร	๕๖
๓.๕	ลักษณะการทำบุญใส่บาตร	๕๗
๓.๖	ชนิดของวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตร	๕๘
๓.๗	แรงจูงใจในการทำบุญใส่บาตร	๕๙
๓.๘	อานิสงส์ของการทำบุญใส่บาตร	๖๐
๓.๙	ประเพณีการทำบุญใส่บาตร	๖๐
บทที่ ๔	ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบล บางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก	๖๓
๔.๑	พฤติกรรมทางด้านความเชื่อ	๖๓
๔.๒	พฤติกรรมทางด้านศรัทธา	๖๖
๔.๓	พฤติกรรมทางด้านพิธีกรรมประเพณี	๖๘
๔.๔	พฤติกรรมทางด้านการบำเพ็ญบุญบารมี	๗๐
บทที่ ๕	สรุปผล อภิปราย และเสนอแนะ	๗๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๒
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๗๓
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๗๕
บรรณานุกรม		๗๖
ภาคผนวก		
ภาคผนวก ก	แบบสัมภาษณ์	๘๑
ภาคผนวก ข	รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๘๔
ประวัติผู้วิจัย		๘๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ โดยระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙/๕๐. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อ ๑๙ หน้า ๕๐ และ ที.สี.(บาลี) ๙/๑๙/๒๙. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ข้อ ๑๙ หน้า ๒๙ เป็นต้น

คัมภีร์อรรถกถา ใช้อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ภาษาไทย ใช้ฉบับพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๔ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๑๓/๒๐. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา เล่มที่ ๑ ข้อ ๑๓ หน้า ๒๐ และ ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๒๕๕/๑๐๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา เล่มที่ ๑ ข้อ ๒๕๕ หน้า ๑๐๗ เป็นต้น กรณีที่อรรถกถาเล่มใดไม่มีเลขข้อ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/หน้า ตัวอย่าง อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒ หมายถึง อภิธมมปิฎก ธรรมสงคณิ อฎฐสาธินิอฎฐกถา เล่มที่ ๑ หน้า ๑๗๒ หากคัมภีร์มีจำนวนเล่มเดียว จะใช้วิธีการอ้างอิง ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ขุ.ม.อ. (บาลี) ๒/๔. หมายถึง ขุททกนิกาย สหุทธมปปชโชติกา มหานิทเทสอฎฐกถา ข้อ ๒ หน้า ๔

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมป็นณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริป็นณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สหา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉักกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อภุฎก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อภุฎกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์		(ภาษาไทย)
---------	-------	---	-------------	---------	--	-----------

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา		(ภาษาไทย)
-------	-------	---	-----------	---------------	--	-----------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบทอรรถกถา		(ภาษาไทย)
ที.สี.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สมังคลวิลาสินี	สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
สั.ส.อ.	(บาลี)	=	สัยุตตนิคาย	สารตถุปปกาสินี	สคาถาคคอภุฎกถา	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

วิสุทฺธิ.ฎีกา.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิ ฎีกา	สารัตถทีปนี		(ภาษาบาลี)
----------------	--------	---	---------------	-------------	--	------------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธีหนึ่งในจำนวนนั้นคือการทำบุญตักบาตร ซึ่งการตักบาตรนี้ มีมาแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธองค์ทรงผนวชใหม่ๆ ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงประทับที่สวนมะม่วง พระองค์เสด็จบิณฑบาตผ่านกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ชาวเมืองเห็นพระมาบิณฑบาต ก็ชวนกันนำอาหารมาใส่บาตรเป็นครั้งแรกนับแต่นั้นมาการใส่บาตรจึงถือเป็นประเพณีมาจนบัดนี้ ซึ่งการทำบุญใส่บาตรนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะดูแลบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน พุทธปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชน เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วย เพราะทำให้เป็นผู้มีใจเป็นบุญกุศลเป็นการส่งเสริมคุณธรรม ให้เกิดขึ้นในจิตใจ การทำบุญใส่บาตรเป็นการทำบุญที่พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวไทย ได้นิยมทำสืบทอดกันมา และถือว่าเป็นกิจวัตรที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปรู้จักและนิยมปฏิบัติมากกว่าประเภทอื่นๆ เป็นการทำบุญที่ทำได้ง่าย สะดวก สามารถทำได้บ่อยตามที่ต้องการ จึงทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมการทำบุญใส่บาตรและที่มักจะทำกันจนเป็นประเพณี คือการทำบุญใส่บาตรให้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนชาวไทย ส่วนมากมักจะทำกันเป็นกิจวัตรประจำวันแต่บางคนก็เลือกการทำบุญใส่บาตรเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือวันสำคัญทางประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เกิดจากความเชื่อของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจ

จากพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่แตกต่างกันไปในัน เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม กล่าวคือ ทุกวันนี้คนไทยนิยมศรัทธาวัตถุมากกว่าจิตใจ มีความโน้มเอียงไปกับวัฒนธรรมทางตะวันตกเพิ่มมากขึ้นตามกระแสโลก ที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ข้อสังเกตว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เป็นเพราะคนรุ่นใหม่ ไม่มีเวลามาสนใจเข้าวัดปฏิบัติธรรม ไม่รู้จักกิจกรรมบุญกุศล และภาวะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน หลายคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “การทำบุญ” แคบลงหรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักการเดิม เช่น เมื่อเราพูดว่าไปทำบุญทำทาน โยมก็นึกว่าการทำบุญคือ ถวายข้าวของแก่พระสงฆ์ บุญก็เลยมักจำกัดอยู่แค่นั้น คือการให้ แล้วก็ต้องถวายแก่พระเท่านั้นจึงเรียกว่าบุญถ้าไปให้แก่ชาวบ้าน เช่น

ให้แก่คนยากจนคนตกทุกข์ได้ยากไว้ เราเรียกว่าให้ทาน^๑ นอกจากความคลาดเคลื่อนของภาษาแล้ว ผู้นำบางชุมชนให้ความหมายของ ศาสนาบัญญัติใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยการให้ความหมายใหม่ตามแบบความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือการตีความเรื่องการทำบุญใหม่ที่แตกต่างจากการตีความในพระพุทธศาสนาจนทำให้คนละเลยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การทำบุญของพุทธศาสนิกชนจึงมีความแตกต่างกันไปหลายรูปแบบ เพราะทุกคนต่างจิตต่างใจยึดถือปฏิบัติไม่เหมือนกัน ทำให้ปัจจุบันการทำบุญของพุทธศาสนิกชนทั่วไปส่วนมากทำบุญเพื่อหวังผลไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งโดยหลงลืมจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการทำบุญ จนส่งผลให้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเสื่อมถอยลงทุกวัน ทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นไปในทางไม่เหมาะสมจนอาจส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และศาสนาได้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธในเขตตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก เพื่อต้องการทราบว่าชาวพุทธมีพฤติกรรมการทำบุญอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของ ชาวพุทธ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้อธิบายพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายจากการกระทำผิดจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจโดยสมบูรณ์และเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในการทำบุญใส่บาตรให้เหมาะสมในสังคมชาวพุทธและเห็นความสำคัญของการทำบุญใส่บาตรต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *ก้าวไปในบุญ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๗).

๑.๓.๒ พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาค้นคว้าหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาโดยศึกษาข้อมูลเอกสารจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์พระอรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกา อีกทั้งงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง และพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนจากการสัมภาษณ์ ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

๑.๔.๒ ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ๖ หมู่บ้าน ในเขตตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

๑.๔.๓ ด้านประชากรผู้ให้ข้อมูล

๔.๓.๑	พระสงฆ์	๑๒	รูป
๔.๓.๒	ทายกวัด	๖	คน
๔.๓.๓	ครู	๖	คน
๔.๓.๔	อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)	๖	คน
๔.๓.๕	ผู้สูงอายุ	๖	คน
๔.๓.๖	ผู้ใหญ่บ้าน	๖	คน
๔.๓.๗	สมาชิกองค์การปกครองส่วนตำบล	๖	คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การใส่บาตร หมายถึง กิริยาอาการที่ใช้ทัพพีตักข้าวใส่บาตรพระซึ่งถือเป็นการ ถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณรรูปเดียวหรือหลายรูป และจะปฏิบัติเป็นประจำหรือครั้งคราวก็ได้

พฤติกรรมการทำบุญ หมายถึง การทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชนชาวตำบล บางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

วิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะ พิจารณาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบล บางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

พุทธศาสนิกชน หมายถึง ประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

๑.๖ การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญใส่บาตร และได้นำมาประมวลเป็นแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้คำอธิบายเรื่องบุญไว้ว่า ชาวพุทธในสมัยนี้เข้าใจความหมายของบุญแคบและเพี้ยนไปโดยแยกคำว่า ทำบุญกับทำทาน ออกจากกันซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะการทำทานก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการทำบุญ และการทำบุญก็ควรที่จะทำให้สมบูรณ์คือให้ครบองค์ประกอบของบุญ คือ ๑.ทาน ๒.ศีล ๓.ภาวนา อย่างนี้จึงจะเรียกว่า ทำบุญ อย่างแท้จริง รวมทั้งตั้งเจตนาในการทำบุญให้ถูกต้อง และพัฒนาการทำบุญให้สมบูรณ์ไปถึงขั้นปัญญา^๒

พระมหาสุวิชัย วิชเชสโก ได้สรุปไว้ว่า อามิสทาน คือการให้สิ่งของเป็นทาน เช่น สิ่งของที่เป็นปัจจัยสี่ หรือการให้ทานวัตถุ มีข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปโภค ที่นอน ที่พักอาศัย ประทีป โคมไฟ เป็นต้น ;อามิสทาน แบ่งตามทายก คือ ผู้ให้ มี ๓ ประเภท ดังนี้ ๑.ทานทาสะ บางที่เรียกว่า ทาสทาน ทาสทานหมายถึง การที่ทายกให้ของที่ดีน้อยกว่าของที่ตนบริโภคนิสัยของตัวเอง เช่น เมื่อได้มะม่วงมา ๓ ผล ก็เลือกผลที่เล็กที่สุดให้ไป หรือได้ ๓ ผล ก็เลือกผลที่ไม่ชอบให้ไป การให้อย่างนี้เรียก ทาสทาน เพราะว่าใจของทายกเป็นทาสของความตระหนี่แล้วจึงให้ ดุจการให้สิ่งของแก่คนที่ เป็นข้าทาสบริวาร ๒.ทานสหาย บางที่เรียกว่า สหายทาน หมายถึง ทายกให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคนิสัยของตนบริโภคนิสัยของอย่างไรถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น เช่น ได้มะม่วงมา ๓ ผลก็ให้ผลที่ดี เช่นเดียวกับที่ตนจะบริโภคดุจการให้สิ่งของแก่คนที่ เป็นมิตรสหาย ๓.ทานสามี บางที่เรียกว่า สามีทาน หมายถึง ทายกให้ของที่ดีปราณีตกว่าของที่ตนบริโภคนิสัยโดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไปซึ่งชาวพุทธทั้งหลาย เวลาจะให้ ก็ให้ สามีทาน เป็นส่วนมาก เช่น เวลาจะตักบาตรพระจะกดข้าวปากหม้อ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีที่สุดเอาไว้ถวายพระก่อน หรือเวลาเลี้ยงพระภิกษุสามเณร จะตักแต่งข้าวปลาอาหารอย่างปราณีตบรรจงกว่าที่ตนเองบริโภคถวายทานหรือเวลาที่จะให้ของแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แม้ว่าจะมีฐานะเสมอหรือว่า ต่ำกว่าเราก็เลือกของที่ดีที่ชอบใจให้ไปอย่างนี้เรียก สามีทาน เพราะใจของผู้ให้เอาชนะความตระหนี่เป็นนายเป็นเจ้าของเป็นอิสระแล้วจึงให้ทานดุจให้สิ่งของแก่คนที่ตนเคารพหรือมีพระคุณแก่ตนเช่นบิดามารดาครูบาอาจารย์พระภิกษุสงฆ์^๓

ชัยวัฒน์ อัตพัฒนา และคณะ ศึกษาเรื่อง หลักการดำรงชีวิตในสังคม ได้กล่าวว่าลักษณะการให้ทานของสัตว์บุรุษ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการ คือ (๑) การให้ทานด้วยศรัทธา คือการให้ด้วยศรัทธาความเชื่อผลของการให้ทานนั้นมีประโยชน์แก่ผู้อื่นผู้มีจิตใจดีเบิกบานและอิ่มใจ

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ พระมหาสุวิชัย วิชเชสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ปทุมธานี : ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓-๒๔.

(๒) ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยกายนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อม ให้ด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน (๓) ให้ทานตามกาล คือ ให้ทานอันควร เช่น ให้ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาใน วันเทศกาล (๔) ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ ให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีมีเมตตาและให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือด้วยกรุณา ท่านแสดงการให้ผลตามกาลและการให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ว่า จะเป็นคนมั่งมีทรัพย์สมบัติมากมีเครื่องใช้ไม้สอยเหลือเฟือและมีความประสงค์เต็มเปี่ยม (๕) ให้ทานไม่กระทบตนและคนอื่น คือ การให้ทานตามกำลังของตนที่มีอยู่และต้องไม่รบกวนของคนอื่นมาให้ทาน ท่านแสดงผลผลของท่านชื่อนี้ว่า จะเป็นคนมั่งมีทรัพย์มาก และมีโภคทรัพย์ปราศจากภัย^๕

พระสุริยนต์ ทสฺสนีนโย (น้อยสงวน) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บิณฑบาต ในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการวิเคราะห์พบว่าการบิณฑบาต มุ่งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ตนนั้นเพื่อการดำรงชีพ เพียงเพื่อหล่อเลี้ยงอัตภาพให้ดำรงอยู่ได้ เพื่อการพัฒนากาย ได้แก่ กายภาวนา การบิณฑบาตช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมพัฒนาสุขภาพ ให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี แข็งแรงสมบูรณ์ ไม่ให้ผอมแห้งเกินไปและอ้วนเกินไป ให้เหมาะสมพอดี อดทน คล่องแคล่ว ไม่เจ็บไข้ง่าย ด้านบุคลิกภาพ ทำให้มีกายที่สงบ มีกายสํารวมและมีกายที่สง่างาม มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดทำให้เกื้อหนุนจิตให้มีพัฒนา ๓ ด้าน คือ ๑.เกื้อหนุนให้จิตมีสมาธิ ๒.เกื้อหนุนให้จิตมีสัมปชัญญะ ๓.เกื้อหนุนให้จิตมีความสันโดษ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านปัญญา ๓ ด้าน คือ ๑.รู้คุณค่าของอาหาร ๒.ละการสะสม ๓.รู้จักการปล่อยวาง ด้านประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้อื่นแบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ ๑.เพื่อแสดงธรรมโปรดชาวบ้าน ๒.เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านบำเพ็ญบุญ และทางด้านศาสนประโยชน์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑.เพื่อการรักษาสืบทอดพระวินัย ๒.เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^๕

พระครูโพธิชยธรรม (บุปผาลังค์) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทาน สมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า ทาน หมายถึง การให้ การบริจาคสิ่งของภายนอกคือปัจจัย ๔ ตลอดถึงการให้ชีวิตเป็นทาน โดยสรุปมี ๒ ประเภทคือ อามิสทาน และธรรมทาน วัตถุประสงค์ ๑๐ ประการ จัดเป็นอามิสทาน ส่วนธรรมทานคือการสั่งสอนธรรมตลอดจนแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ วัตถุประสงค์ของที่ชาวพุทธตำบลนาเลิงได้ถวายทานที่เป็นอาหารบิณฑบาต เช่น ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อ เป็นต้น เครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ไตรจีวร ที่อยู่อาศัย

^๕ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา และคณะ, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๓๓.

^๕พระสุริยนต์ ทสฺสนีนโย (น้อยสงวน), “การศึกษาวิเคราะห์บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เช่น กุฎิ ที่นอน เตียง เป็นต้น ยารักษาโรค ได้แก่ ผาแผนปัจจุบัน รวมทั้งน้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น วัตถุประสงค์ของการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น ให้เพราะประสบผู้รับ หากไม่ให้ก็ จะเก้อเขิน, ให้เพราะกลัวถูกติเตียนว่าเป็นคนตระหนี่ ไม่รู้จัก ให้ทาน จึงต้องฝืนใจให้, ให้เพราะ คิดว่าเป็นการตอบแทนที่เขาเคยได้ให้แก่ตน, ให้เพราะหวังผลตอบแทนจากเขา คือเมื่อ ตนให้เขา เขาก็ต้องให้คืน, ให้เพราะคิดว่าการให้เป็นการดี, ให้เพราะเห็นว่าพระสงฆ์หุงข้าวฉันเองไม่ได้ หากจะไม่ให้ ก็เป็นการไม่ควร, ให้เพราะหวังชื่อเสียง, ให้เพื่อพัฒนาจิต นอกจากนี้ยังให้เพื่อปรารถนาสมบัติในชาติ นี้คือความเป็นอยู่สุขสบาย และปรารถนาการได้เกิดเป็นเทวดา ส่วนชาวตำบลนาเลิงให้เพื่อต้องการ เกิดในสวรรค์ กาจัดความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือสังคม ต้องการบำรุงพระศาสนา ต้องการความสุข อนุเคราะห์และตอบแทนบุญคุณ ต้องการร่ำรวย สงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือคนพิการ และ ผู้ประสบภัยต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบแล้วจะเห็นว่า การให้ของชาวตำบลนาเลิงนอกจากจะให้ทานเพื่อ ประโยชน์ตนแล้วยังให้ทานเพื่อประโยชน์คนส่วนมากด้วย^๖

พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู (แสนแป้) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องทานใน พระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันยังไม่เข้าใจเรื่องการ ให้ ทานในพระพุทธศาสนา ส่วนมากมักเข้าใจว่า การให้ทานคือการถวายทานแก่พระสงฆ์และชอบถวาย ทานเจาะจงบุคคลเป็นส่วนมาก ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา การให้ทานที่ควรยกย่องคือให้ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น เพราะทานเป็นธรรมขั้นแรกที่ควรบำเพ็ญ เหมือนอย่างพระโพธิสัตว์ ทั้งหลายผู้ที่ปรารถนาพระสัมพันธัญญ์ ก็ต้องบำเพ็ญทานบารมีเป็นข้อแรกก่อน ต่อมาจึงบำเพ็ญบารมีข้อ อื่น ๆ ต่อไป พุทธศาสนิกชนชาวไทยเมื่อได้ศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกแล้ว จะทำให้มีความเข้าใจ ถูกต้องในการให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้ คำสอนเรื่องทาน ซึมซาบอยู่ในจิตใจของพุทธ ศาสนิกชนชาวไทย เห็นได้จากนิสัยของคนไทย คือ มักทำบุญสุนทานเป็นประจำ และเป็นการกำจัด กิเลสคือความตระหนี่และความโลภภายในจิตใจให้หมดสิ้นไปอีกด้วย นับว่าเป็นผลมาจากการศึกษา เรื่องทานในพระไตรปิฎกนั่นเอง^๗

บุญหนา จิมานัง ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๔๐๐ ราย ส่วนมากมีพฤติกรรมการทำบุญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๙ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ

^๖ พระครูโพธิชยธรรม (บุปผาสังข์), “การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของ ชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๗ พระมหาอานนท์ ชวนาภิภู/แสนแป้, “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาบาลี, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

พฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธได้แก่ค่านิยมเชิงศีลธรรม อายุ สถานภาพทางสังคม ค่านิยมเชิงบริโภคนิยม ทศนะต่อบทบาทพระสงฆ์ และแหล่งขัดเกลาทางสังคม^๕

นางสาววาสนา นามวงศ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการทำบุญที่วัดป่าของพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ให้คำตอบที่สอดคล้องกันและมีความเข้าใจว่า การให้ทานเป็นการเสียสละ ลดความตระหนี่ เป็นการแบ่งปันและเป็นการบริจาคข้าวของเงินทองตามกำลังของตน ซึ่งเข้าใจว่าการให้ทานนั้นเป็นการทำบุญ ซึ่งการที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าการให้ทานเป็นเรื่องทำบุญนั้น อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมประเพณีที่มีการยึดถือปฏิบัติตามกันมากก็เป็นได้ พฤติกรรมของการให้ทานของพุทธศาสนิกชนที่เข้าทำบุญที่วัดป่านั้น ส่วนใหญ่มีการจัดเตรียมข้าวปลาอาหารที่หลากหลาย โดยมีการจัดใส่ภาชนะ เช่น ปิ่นโต ตะกร้า ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการเตรียมตัวของพุทธศาสนิกชนที่จะไปร่วมทำบุญที่วัดแล้วไปจัดไว้รวมกันแบ่งเป็นพวกๆ จัดเป็นสำรับ เพื่อสะดวกในการยกถวาย เช่น อาหารต้ม อาหารผัด อาหารแกง อาหารทอด เป็นต้น^๖

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยพบว่าการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย มีทั้งส่วนที่ทำด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และส่วนที่ทำด้วยความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ในส่วนของการทำบุญด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจ ทำให้การแสดงออกเป็นไปเพื่อการสั่งสมกิเลส ไม่ได้เป็นไปเพื่อการละกิเลสหรือนำประโยชน์จากการทำบุญนั้นไปพัฒนาจิตใจตัวเองให้สูงขึ้นยังคงมีการคาดหวังหรือหวังผลในทางที่ผิดในการทำบุญอยู่ โดยเฉพาะการทำบุญตักบาตรนั้นถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชน เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป หากพุทธศาสนิกชนยังทำบุญด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจ อาจส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และศาสนาได้ ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมกรรมการทำบุญตักบาตรของพุทธศาสนิกชนจะช่วยให้เราค้นพบสาเหตุของปัญหาและหาแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในการทำบุญใส่บาตรให้เหมาะสมในสังคมชาวพุทธต่อไป

^๕บุญหนา จิมานัง, “พฤติกรรมกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕).

^๖นางสาววาสนา นามวงศ์, “พฤติกรรมกรรมการทำบุญที่วัดป่าของพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสาร (Quantity Documentary) และการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Quantity Fieldwork) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสาร

โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราทางวิชาการ บทความ งานแปล ตลอดจนแหล่งข้อมูล เอกสารที่จะนำมาศึกษาแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

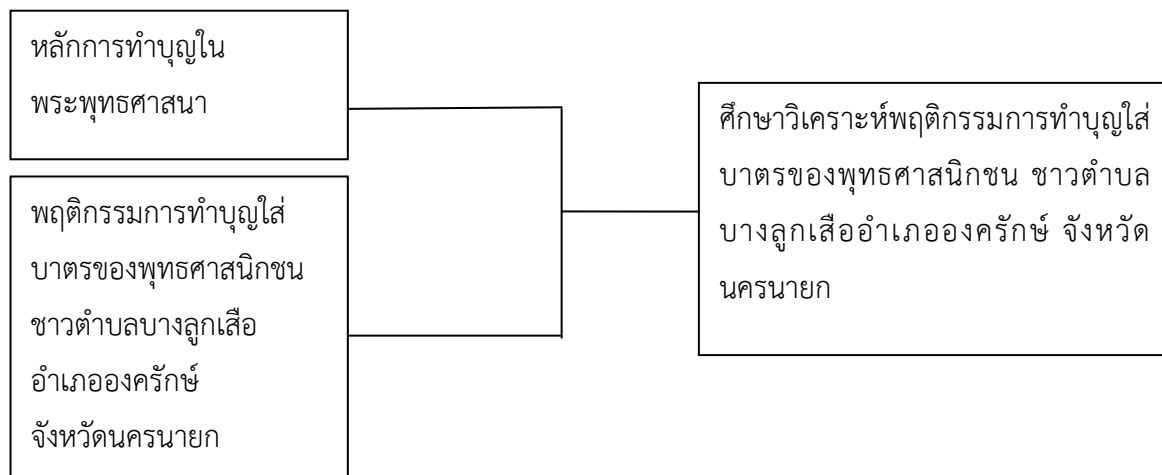
๒) ศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) คัมภีร์พระอรรถกถา ฎีกาและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งเอกสารอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ ๒ การศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ เพื่อจะได้ข้อมูลอันเป็นจริง ในด้านความหมายและความสำคัญ จุดประสงค์ของการใส่บาตร ความเชื่อในการใส่บาตร การแสดงออกในการใส่บาตร ประเพณีการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ขั้นตอนที่ ๓ ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก จากการศึกษาวิเคราะห์หลักการทำบุญในภาคเอกสารกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ขั้นตอนที่ ๔ สรุปผลการวิจัย พร้อมทั้งอภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๙.๑ ได้ทราบหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา
- ๑.๙.๒ ได้ทราบพฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
- ๑.๙.๓ ได้ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

บทที่ ๒

หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาโดยใช้พุทธพจน์ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มาของหลักการทำบุญอย่างนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ (หลักแห่งบุญกิริยา คือการทำบุญ) มี ๓ อย่างดังนี้ ๑.ทานมัย ๒.ศีลมัย ๓.ภาวนามัย” ซึ่งมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมาย และประเภทของบุญกิริยาวัตถุ ๓

๒.๑.๑ ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายคำว่าบุญ หมายถึงเครื่องชำระ สันดาน, ความดี, กรรมดี, ความประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ, กุศลกรรม, ความสุข, ส่วนบุญกิริยาวัตถุ หมายถึงสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่จัดเป็นการทำบุญ, ทางทำความดี, บุญกิริยาวัตถุสาม คือ ๑.ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ ๒.ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี, ๓.ภาวนามัย ทำบุญ ด้วยการเจริญภาวนา^๑

สมทรง บุญญฤทธิ์ ได้ให้ความหมาย บุญกิริยาวัตถุว่า เป็นคุณงามความดี, เป็นพื้นฐานเป็น รากแก้วของความเป็นมนุษย์^๒

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมฺโม) ได้จำกัดนิยามคำว่าบุญไว้ว่า ความสุข, การบำเพ็ญบุญคือการสะสมหน่วยกิตในชีวิตของตนเอง เพื่อให้ชีวิตมีความสุข นอกจากนี้ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมอีกว่า บุญ แปลว่าสิ่งที่ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ มี ๓ ความหมาย คือ ในแง่ภาวะ ได้แก่ คุณธรรมที่ชำระล้างกิเลส, ในแง่เหตุ ได้แก่ การทำความดี, ในแง่ผล ได้แก่ความสุข โดยท่าน จำแนกว่า ทานเป็นกุศลอันดับหนึ่ง ศีลเป็นบุญอันดับสอง ส่วนภาวนาเป็นบุญอันดับสูงสุด^๓

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทเพ็ญ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๓.

^๒สมทรง บุญญฤทธิ์, วิธีทำบุญฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖.

^๓พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมฺโม), ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นันทพันธ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ได้จักนิยามคำว่าบุญ ดังนี้ว่า เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพาสชอบทาง กาย วาจา ใจ และกุศลธรรม โดยพระองค์ท่านได้จำแนกว่าวิธีสร้างบุญบารมีในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือการให้ทาน การถือศีล และการเจริญภาวนา ที่นิยมเรียกกันว่า “ทาน ศีล ภาวนา”^๔

พระราชนิเวศรังษี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) ได้จำกัดนิยามบุญว่า เป็นสิ่งที่ดี ทำลงไปแล้ว มันสะอาดจิตใจผ่องใสและเบิกบาน “สิ่งใดทำด้วยกายหรือวาจา หรือนึกคิดด้วยใจ ถ้าหากไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น”^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้จำกัดนิยามบุญกิริยาวัตถุในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมว่า เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี, หลักการทำ ความดี, ทำความดี^๖ ส่วนในหนังสือสยามสามไตร ท่านให้ความหมายว่า การทำบุญหรือประกอบความดีงาม คือการเสริมสร้างคุณสมบัติที่ดีงามให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตน เป็นงานของแต่ละบุคคล การศึกษาพัฒนาชีวิต^๗

จากการกล่าวมาข้างต้น บุญกิริยาวัตถุ คือ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำคุณงามความดี เป็นรากแก้วในการทำ ความดี ซึ่งประกอบด้วย การบำเพ็ญบุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน การบำเพ็ญบุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล การบำเพ็ญบุญที่สำเร็จด้วยการเจริญสติภาวนา

๒.๑.๒ ประเภทของบุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ หรือวิธีทำบุญในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ก็มี เป็น ๑๐ ก็มี เป็น ๓ คือ^๘

๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ คือทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ คือทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีมีระเบียบวินัย
๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจเจริญ

ปัญญา

^๔สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นนทพิพิธ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^๕พระราชนิเวศรังษี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี), ปุจฉา วิสัชนาเรื่อง...บุญเป็นหลักชัยประสพสุข, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ปป), หน้า ๑.

^๖พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๓.

^๗พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สยามสามไตร, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๘.

^๘พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๙๓-๙๔.

ส่วนบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ มีดังนี้

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
๒. สีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภavana
๔. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
๕. เวยยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนขยายรับใช้
๖. ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น
๗. ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
๘. ฌัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้
๙. ฌัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ผนวกบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เข้าเป็น ๓ คือ ข้อที่ ๔ และข้อที่ ๕ จัดเข้าในสีลมัย, ข้อที่ ๖ และ ๗ ในทานมัย, ข้อ ๘ และ ๙ ในภาวนามัย ส่วนข้อที่ ๑๐ ได้ทั้งทาน ศีล และภavana

ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ ก็มี ๑๐ ก็มี แต่โดยรวมแล้วคือมี ๓ กล่าวคือ ทานมัย ได้แก่บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน สีลมัย คือบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และภาวนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการเจริญภavana

๒.๒ บุญกิริยาวัตถุ ๓

๒.๒.๑ ทานมัย : วิธีการทำบุญด้วยการให้ทาน

วิธีบำเพ็ญทานนั้น ในสมัยพุทธกาลมีไม่มากวิธีนัก เช่น การใส่บาตร การเลี้ยงพระ สร้างวัด ทอดกฐิน เป็นต้น ต่อมาภายหลัง วิธีการบำเพ็ญบุญได้วิวัฒนาการไปมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นพุทธพาณิชย์ แต่อย่างไรก็ดี วิธีบำเพ็ญทานเหล่านั้นได้กลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของมหาชนไปแล้ว ดังที่ปรากฏ มีหนังสือเกี่ยวกับหลักศาสนาพิธีต่างๆได้กล่าวถึง ดังนั้น เพื่อศึกษาเข้าถึงวิธีการให้ทาน สิ่งแรก เราควรศึกษาความหมายของการให้ทาน ดังนี้

๒.๒.๑.๑ ความหมายของทาน

คำว่า “ทาน” (ทานะ-, ทานนะ-,) น.ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหมายถึงการให้ (ให้แก่ชนทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนอุปการะ หรือเพื่อการสงเคราะห์ ก็เรียกว่าทานทั้งนั้น แต่ถ้าพูดว่าทำบุญทาน คำว่า “ทาน” นั้นหมายความว่าเป็นการสงเคราะห์) (ป.,ส.)^๙

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของทานว่า ทานแปลว่า การให้, ยกมอบแก่ผู้อื่น, ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา, สละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น, สิ่งที่ให้, ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป^{๑๐}

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อดิ่ง ฐิตธมฺโม) ได้จักนิยามคำว่าทานไว้ว่า ทาน แปลว่า การให้ คือ ให้การสงเคราะห์ ให้การอนุเคราะห์ คำว่าสงเคราะห์คือช่วยสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน และทำมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านั้น อีกด้านหนึ่งคือช่วยเหลือการงาน หรือเอาใจ เอาสติปัญญาไปช่วยเหลือไม่ว่าจะอยู่ในสถานะ บทบาทอย่างไรก็ตาม เรียกว่าอนุเคราะห์^{๑๑}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙ ได้ให้ความหมายการทำทานว่า การทำทานคือการสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังจะจุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิตของตน^{๑๒}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายถึงศัพท์ทานไว้ว่า คำว่า “ทาน” เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นคำนามแปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ไม่คิดเอาคืนกลับมา กล่าวคือ สามัญแห่งโวหารว่า ทาน ในทานนั้น มีพรรณนาไว้โดยนิพจน์ว่า ทิยติเอเตนาติ = ทาน พัสตุนั้นๆใดเล่า มีข้าน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายยอมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุเพราะเหตุ นั้น ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่า ทาน ธรรมชาติเป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุอันแห่งบุคคลผู้ให้บริจาคเจตนามีไทยธรรม ทาน วัตถุเป็นสหายชื่อว่า ทาน^{๑๓}

ความหมายของทานตามที่ได้แสดงไว้ข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า “ทาน” คือการให้ ให้อะไรในสิ่งที่ควรให้ ให้แก่คนที่ควรให้ การบำเพ็ญทานหากได้พิจารณาตามนี้ ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุขถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความสุขแก่ผู้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ไม่เดือดร้อนในภายหลังและ

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓๙.

^{๑๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๘.

^{๑๑}พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อดิ่ง ฐิตธมฺโม), ทาน ศิล ภาวนา นำพาพ้นกรรม, หน้า ๑๐.

^{๑๒}สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี , หน้า ๒.

^{๑๓}สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๖.

สามารถที่ชี้ชัดได้ว่า ทานที่แท้จริงนั้นจะต้องให้เพื่ออนุเคราะห์และบูชา ให้ในสิ่งที่ควรให้และให้แก่คนที่ควรให้เท่านั้น

๒.๒.๑.๒ จุดประสงค์ของการให้ทาน

จุดประสงค์ของการให้ทานมี ๓ ประเภท คือ^{๑๔}

๑. ให้เพื่อบูชาคุณ เพราะปรารถนาความกตัญญูตเวทิตาธรรมเป็นเหตุ เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น

๒. ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ตัวอย่าง เพื่อนบ้าน ชาด เหลืออะไรก็ช่วยกันเพื่อเชื่อมไมตรีจิตมิตรภาพจะได้พึ่งพาอาศัยกัน “เป็นมิตรดีกว่าเป็นศัตรู”

๓. ให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม ให้เพื่อช่วยเหลือคนเดือดร้อน ตัวอย่างเช่น ช่วยเหลือ คนจน คนพิการ คนเจ็บป่วย คนชรา เป็นต้น

อนึ่ง จุดประสงค์ของการให้ทานนี้ พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) อาจารย์ทาง พระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ทั้งหมด ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้

๑. ให้เพื่อบูชาคุณ เช่น ให้พระสงฆ์ พ่อแม่ หรือครูอาจารย์ ผู้มีคุณแก่ตนหรือสังคม โดยส่วนรวม

๒. ให้เพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น มอบเงิน ทอง หรือสิ่งของให้แก่พระสงฆ์ ศาสนา หรือเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์แห่งชาติ

๓. ให้เพื่ออนุเคราะห์ เช่น ให้ญาติ พี่น้อง ลูกหลาน ผู้น้อย เพื่อช่วยเหลือ หรือให้ด้วยความรัก ความเอ็นดู

๔. ให้เพื่อสงเคราะห์ เช่น ให้แก่คนตกทุกข์ได้ยาก คนผู้ประสบภัยพิบัติ หรือให้แก่ สัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น

๕. ให้เพื่อชำระกิเลส เพื่อสร้างความดี เช่น ให้ทาน เพื่อสำเร็จมรรคผล หรือการ บำเพ็ญทานบารมี ของพระพุทธเจ้าเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณ^{๑๕}

จากจุดหมายการให้ทานทั้ง ๕ ข้อนี้ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าครอบคลุมเป้าหมายทั้งหมด ไม่ว่าจะการให้ทานจะเป็นอย่างไรก็ดี เข้าในหลักนี้ทั้งสิ้น ส่วนการให้เพื่อทำคุณคือการให้เพื่อยึดเหนี่ยว น้ำใจกัน ให้เพื่อให้ผู้รับนิยมชมชอบในตัวผู้ให้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อเป็นบุญ แต่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ก็ถือว่าเป็นทาน แต่เข้าในลักษณะของทานที่มีโทษ

ปิ่น มุกกันต์ ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการให้ทานดังนี้

^{๑๔} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม), ทาน ศิล ภาวนา นำพาพ้นกรรม, หน้า ๑๐.

^{๑๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหา มงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๐.

๑. ให้เพื่อสงเคราะห์ การสงเคราะห์เป็นจุดหมายของผู้กระทำอย่างหนึ่ง ผู้ให้มีจิตประกอบด้วยเมตตาหวังสงเคราะห์เขาด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์ การสงเคราะห์นั้น แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑.๑ สงเคราะห์ด้วยอำมิส (อำมิสสงคโห) ได้แก่ การให้ปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ด้วยหวังว่าให้เขาบริโภคล้วนมีความสุข

๑.๒ สงเคราะห์ด้วยธรรม (ธมมสงคโห) ได้แก่การแนะนำ สั่งสอนให้เขารู้สิ่ง ที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ให้รู้การกระทำว่าอะไรเป็นความดีอะไรเป็นความชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เป็นต้น

๒. ให้เพื่อบูชาคุณ การให้เพื่อบูชาคุณเป็นจุดหมายของผู้กระทำอย่างหนึ่ง ผู้กระทำ ทานทราบชัดว่า บุคคลนั้นเป็นผู้ทรงคุณธรรม หรือเป็นผู้มีพระคุณต่อตนเองต่อสังคม แม้ผู้รับนั้นจะไม่ มีความขัดสนในสิ่งนั้นก็ตาม แต่ท่านผู้นั้นเป็นผู้มีอุปการะต่อเรา ต่อสังคม บุคคลที่ควรบูชา ได้แก่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ พระภิกษุสามเณร พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

๓. ให้เพื่อทำบุญ การให้เพื่อทำบุญนี้ เป็นจุดหมายของการให้ทานอย่างหนึ่งเป็นการ ให้มุ่งจะปรับจิตใจให้สูงขึ้น เป็นเครื่องมือในการกำจัดความเห็นแก่ตัวได้เป็นอย่างดีและเป็นเครื่องมือ ในการกำจัดกิเลสอันเป็นตัวที่ทำให้จิตเศร้าหมอง (ความตระหนี่) ได้เป็นอย่างดี การให้เพื่อทำบุญนี้ ข้อสำคัญอยู่ที่เจตนาของผู้ที่กระทำทาน คือ ผู้กระทำทานต้องมีเจตนาที่บริสุทธิ์ ถ้าหากการ กระทำนั้นไม่บริสุทธิ์ก็ไม่จัดว่าเป็นการกระทำทาน ดังที่ พ.ท.ปิ่น มุทุกันต์ ได้ยกตัวอย่างในเรื่องนี้ไว้ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร มีความคิดว่า ประชาชนในเขตเลือกตั้งของตนเป็นผู้นับถือศาสนา พุทธ จึงลงทุนด้วยการซื้ออัฐบริวารไปทอดกฐินในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้นทำที่ว่าตนเป็นคนใจ บุญ และที่ทำก็ประกาศว่าทำบุญ ความจริงเขาไม่ได้สนใจเรื่องบุญอะไรเลยแต่เขามีความสนใจในบัตร ลงคะแนนมากกว่า^{๑๖}

จากการกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการให้ทานมีลักษณะแตกต่างกันแต่ อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี จากทัศนะผู้เชี่ยวชาญข้างต้นให้ความสำคัญของการให้ทานคือการบูชาคุณ การทำ ประโยชน์เพื่อบรรเทาความทุกข์ยากของคนอื่น หรือทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การให้ทานคือเพื่อ ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ กล่าวคือลดความตระหนี่เห็นแก่ตัว ถึงแม้ว่าการให้ทานมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ก็ ตามแต่โดยรวมแล้วก็เพื่อช่วยเหลือคนอื่นและลดความเห็นแก่ตัว

^{๑๖}ปิ่น มุทุกันต์, มงคลชีวิต ภาคที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๖), หน้า ๒๑๓- ๒๑๔.

๒.๒.๑.๓ ประเภทของท่าน

การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีหลายประเภท ในทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ ๒ ประเภท^{๑๗} คือ

๑. อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน
๒. ธรรมทาน การให้ธรรมเป็นทาน

อามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค^{๑๘} ส่วนธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีชั่ว คือการให้คำแนะนำที่ดี บอก ศิลปวิทยาที่ดีมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิต รวมถึงการอธิบายให้รู้และเข้าใจในเรื่องบุญบาปให้ละสิ่งที่เป็นอกุศล^{๑๙}

ในอรรถกถาจรियाปิฎก พระอรรถกถาจารย์ จำแนกทานไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. การให้วัตถุที่ควรให้ (วัตถุทาน อามิสทาน)
๒. การให้พระธรรมคำสอน (ธรรมทาน)
๓. การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์^{๒๐} (อภัยทาน)

อามิสทาน แบ่งได้ ๒ อย่าง คือ แบ่งตามผู้ให้ (ทายก) และแบ่งตามเจตนาของผู้ให้

อามิสทานที่แบ่งตามผู้ให้ มี ๓ ประเภท คือ

๑. สามีทาน การให้ทานของที่ดีกว่าตนเองบริโภคใช้สอย คือของเหล่าใดที่ตนเองไม่ค่อยได้ใช้ ก็ให้ของเหล่านั้นไป ทานเช่นนี้มีผลมาก
๒. สหายทาน การให้ของที่เหมือนกับที่ตนบริโภคใช้สอย ทานเช่นนี้มีผลปานกลาง
๓. ทาสทาน การให้ของที่เลวหรือของที่ตนเองไม่ใช่แล้ว เช่น ที่ให้แก่คนใช้หรือให้แก่ สัตว์เดรัจฉาน ทานเช่นนี้มีผลน้อย^{๒๑}

อามิสทานที่แบ่งตามผู้ให้มี ๒ ประเภท คือ

๑. สังฆทาน ทานเพื่อสงฆ์^{๒๒} ทานที่ให้เพื่อส่วนรวม ไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง หรือการ ถวายสิ่งของแก่หมู่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการถวายกลางๆ เมื่อถวายให้แล้วถือว่าพระภิกษุสงฆ์ ทุกรูปมี

^{๑๗} ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

^{๑๘} มงค. ๒/๑๐.

^{๑๙} พระมหาสุวิชัย วิฑูเสสโก, ทาน : ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (ปฐมธานี : มูลนิธิ ธรรมกาย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๕.

^{๒๐} ขุ.จริยา.อ. (บาลี) ๓/๓๔/๒๒, อัง. ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๘๑.

^{๒๑} อัง. ปญจก.อ. (บาลี) ๓/๓๔/๒๒, อัง. ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๘๑.

^{๒๒} สถาบันบัณฑิตธรรม, การทำทาน ; ธรรมทาน-การถวายสังฆทาน-การให้อภัยทาน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕.

สิทธิ์ใช้สอยสิ่งของเหล่านั้นตามสะดวก อาจมีเพียงตัวแทนสงฆ์เพียงรูปเดียวมารับพระเคนก็ถือว่าเป็นสังฆทานเหมือนกัน

มีทานอีกรูปแบบหนึ่งที่คล้ายๆ สังฆทาน เป็นทานที่มีอาณาเขตกว้างขวางกว่า คือทานที่ให้แก่หมู่พวกที่ไม่เฉพาะกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งเรียกว่า สาธารณทาน เป็นทานไม่จำกัดเฉพาะในรั้ววัด เป็นการให้ที่ไม่มีขอบเขต สังฆทานเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณทานเช่นนั้น^{๒๓}

๒. ปาฏิบุคคลิกทาน ทานที่ให้เจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง^{๒๔} การถวายทานที่ให้เฉพาะพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นรูปนี้ มีอานิสงค์น้อยกว่า สังฆทานและสาธารณทาน เพราะเป็นการจำกัดเฉพาะบุคคลว่าต้องเป็นคนนั้นคนนี้ การให้ทานแก่ส่วนรวมย่อมได้อานิสงค์มากกว่า^{๒๕}

ธรรมทาน มี ๒ ประเภท คือ วิทยาทาน และอภัยทาน^{๒๖}

๑. วิทยาทาน คือ การให้ความรู้เป็นทาน โดยไม่หวังความรู้เลย^{๒๗} การให้ความรู้แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม

๒. อภัยทาน คือการปล่อยวางความผูกโกรธให้หมดไปจากใจ^{๒๘}

การให้อภัยหมายถึง การยอมรับตัวตนภายในแท้จริงของมนุษย์ทุกคนว่าเหมือนกัน เขาก็เหมือนเรา จากนั้นไม่ตัดสินใคร การให้อภัยจึงควรเริ่มจากตัวเราเองก่อนแล้วขยายวงไปถึงผู้อื่น เริ่มจากยอมรับตัวตนแท้จริงภายในของเรา และตัวตนภายในของผู้อื่น นี่คือ ทศณคติที่ควรมีให้กับตนเอง^{๒๙}

อภัยทานแบ่งออกเป็น ๕ อย่าง คือ

๑. ศีล ๕ อันเป็นมหาทาน เพราะชื่อว่าสร้างความไม่มีเวรไม่มีภัยแก่ตนเองคนอื่น

^{๒๓} พระชาย วรธมโม, **ฉลาดทำบุญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๖, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๔๙.), หน้า

๓๑.

^{๒๔} ม.อุ (บาลี) ๑๔/๓๗๙-๓๘๐/๓๒๓-๓๒๕, ม.อุ (ไทย) ๑๔/๓๗๙-๓๘๐/๔๒๗-๔๓๐.

^{๒๕} พระชาย วรธมโม, **ฉลาดทำบุญ**, หน้า ๓๑.

^{๒๖} นฤชิต จุสสะปาโล, “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพระพุทธศาสนากับเศาะกะตะ-เกะฮ์ในศาสนาอิสลาม”, **ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๒๗} พระภานุวาทวิริยคุณ (หลวงพ่อดัตตชีโว), **ทุกนาทีมีไว้เพื่อสร้างบุญ**, (ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๒๙} จักรพล ฉายากริช, **อารมณ์บำบัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๑-๑๘๒.

๒. การให้อภัยไม่ผูกโกรธ เพื่อความสงบสุขของสังคม ควรมีธรรมะ ๕ ประการคือ
ขันติเมตตา เสียสละให้อภัย และปล่อยวาง เป็นต้น

๓. การไม่เบียดเบียนสัตว์ โดยปล่อยให้มันอยู่อย่างอิสระไม่กักขัง

๔. การปล่อยสัตว์ให้เป็นอิสระ เรียกภัยทานชนิดนี้ว่า ปล่อยนกปล่อยปลา

๕. การให้อภัยแก่นักโทษ โดยไม่ประหารชีวิตหรือปล่อยให้พ้น^{๓๐}

ประเภทของการให้ทานมี ๒ บ้าง ๓ บ้าง ซึ่งประเภทของการให้ทาน เมื่อพิจารณาแล้ว
สรุปได้เป็น ๒ คือ อามิสทาน และธรรมทาน โดยเป้าหมายของการให้อาจจะเพื่อบุคคลหรือเพื่อ
ส่วนรวม แต่คุณภาพหรืออานิสงส์ที่ได้มาแตกต่างกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

๒.๒.๑.๔ วิธีการให้ทาน

พระพุทธองค์ได้ตรัสวิธีการให้ทานไว้ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี โดยเน้นการให้อามิสทาน
มากกว่าอย่างอื่น

ก. วิธีการให้ทานในฝ่ายดี

ในสัพปุริสทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการให้ทานโดยเน้นที่ผู้ให้อีก ๕ ประการ คือ

๑. ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา
๒. ย่อมให้ทานโดยเคารพ
๓. ย่อมให้ทานโดยการสมควร
๔. เป็นผู้มั่งมีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน
๕. ย่อมให้ทานไม่กระทบผู้อื่น^{๓๑}

ในกาลทานสูตร อังคุดตริกนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดงรูปแบบของทานโดย
มุ่งผู้รับ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน
๒. ให้ทานแก่ผู้ที่เตรียมจะไป
๓. ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้
๔. ให้ทานในสมัยที่ข้าวยากมากแพง
๕. ให้ข้าวใหม่และผลไม้แก่ผู้มีศีล^{๓๒}

ในสัพปุริสทานสูตร พบว่ามีวิธีการให้โดยเน้นที่ผู้ให้ ๕ ประการ คือ

^{๓๐} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวัฒน์โณ), กฎแห่งทาน : ทำหนึ่งได้ร้อย ทำร้อยได้ล้าน, (นนทบุรี :
กรีนปัญญาญาณ, ม.ป.ป.), หน้า ๒๒๑-๒๒๓.

^{๓๑} อัง. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๔๘/๑๖๒, อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๕๔.

^{๓๒} อัง. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๓๖/๓๖, อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗.

๑. ให้โดยเคารพ (ให้ด้วยความเต็มใจ)
๒. ให้โดยอ่อนน้อม
๓. ให้ด้วยมือตนเอง
๔. ให้ของที่ไม่เป็นเดน
๕. เห็นผลที่จะมาถึงแล้วจึงให้^{๓๓}

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงวิธีการให้สัปปุริสทาน โดยแยกเป็นสิ่งที่ให้ ผู้รับทานและเจตนาของผู้ให้ทาน รวม ๘ ประการ คือ

๑. สัตบุรุษยอมให้ของสะอาด
๒. สัตบุรุษยอมให้ของที่ประณีต
๓. สัตบุรุษยอมให้ของตามกาล
๔. สัตบุรุษยอมให้ของสมควร เป็นประโยชน์
๕. สัตบุรุษยอมพิจารณาก่อนแล้วจึงให้ เลือกบุญเขตที่ดี
๖. สัตบุรุษยอมให้เนื่องนิตย์
๗. สัตบุรุษเมื่อให้ ทำจิตผ่องใส
๘. สัตบุรุษครั้นให้แล้วดีใจ^{๓๔}

วิธีการให้ทานแบบฝ่ายดี หรือการให้ทานแบบ สัปปุรุษ มีลักษณะต่างๆ โดยรวมแล้วคือให้ด้วยความเคารพโดยของบริสุทธิ์ สะอาดประณีต ประกอบด้วยศรัทธา มุ่งหวังเพื่อลดความเห็นแก่ตัว และช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ข. วิธีการให้ทานในฝ่ายที่ไม่ดี

ในอสัปปุริสทานสูตร พระพุทธเจ้าแสดงวิธีการให้ทานที่ไม่ถูกต้องไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ให้ทานโดยไม่เต็มใจ
๒. ให้ทานไม่อ่อนน้อม
๓. ไม่ให้ทานด้วยมือของตน
๔. ให้ทานของที่เป็นเดน
๕. ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงแล้วจึงให้ทาน^{๓๕}

๒.๒.๑.๕ องค์ประกอบของการให้ทาน

ทานที่ให้ผลมากหรือน้อยต้องประกอบด้วยองค์ ๓ อย่าง คือ^{๓๖}

^{๓๓} อก. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๔๗/๑๙๗, อก. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๗/๒๔๔.

^{๓๔} อก. อฎฐก. (บาลี) ๒๓/๓๗/๒๐๐, อก. อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๙๖-๒๙๗.

^{๓๕} อก. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๔๗/๑๖๒, อก. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๗/๒๔๓-๒๔๔.

๑. องค์ประกอบที่ ๑ “วัตถุทานที่ให้ต้องบริสุทธิ์”

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของ ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตนได้สละให้เป็นทาน จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ และแสวงหามาได้ด้วยความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพไม่ใช่ของที่ได้มาด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เช่นได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ยักยอกฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ เป็นต้น

๒. องค์ประกอบที่ ๒ “เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์”

การให้ทานนั้น โดยจุดหมายที่แท้จริง ก็เพื่อเป็นการขจัดความโลภ ความตระหนี่เหนียวแน่น ความหวงหวงหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ “โลภกิเลส” และขณะเดียวกัน ก็เพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข ด้วยเมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตาพรหมวิหาร ให้พรหมวิหาร ๔ เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว เรียกว่า เจตนาในการทำทานบริสุทธิ์

เจตนาที่บริสุทธิ์นั้น ถ้าจะบริสุทธิ์จริงจะต้องสมบูรณ์พร้อมด้วยกัน ๓ ระยะเวลา คือ

๑. ระยะเวลาที่จะให้ทาน ก่อนที่จะให้ ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริง เบิกบาน ยินดีที่จะให้ทานเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นได้รับความสุข เพราะทรัพย์สิ่งของของตน

๒. ระยะเวลาที่กำลังลงมือให้ทาน ขณะที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั้นเองก็ทำด้วยจิตโสมนัส ร่าเริง ยินดีและเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

๓. ระยะเวลาหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้งเมื่อได้ให้ทานไปแล้วเสร็จ หลังจากนั้น ก็ดีนานมาก็ดี หวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

เจตนาบริสุทธิ์ในการทำทานนั้น อยู่ที่การมีจิตโสมนัส ร่าเริง เบิกบาน ยินดีในทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องมาจากเมตตาจิต ที่มุ่งสงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ และให้ได้รับความอนุเคราะห์ทานของตน นับว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ในเบื้องต้น

แต่เจตนาที่บริสุทธิ์เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จะทำให้ยิ่งบริสุทธิ์มากขึ้นไปอีกหากผู้ให้ทานนั้น ได้ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนาญาณ โดยใคร่ครวญถึงวัตถุทานที่ให้ทานนั้นว่า “อันบรรดาทรัพย์สิ่งของทั้งปวง ที่ชาวโลกนิยมยกย่อง หวงแหนเป็นสมบัติกันด้วยความโลภนั้นแท้ที่จริงแล้ว ก็เพื่อเพียงแต่วัตถุธาตุที่มีอยู่ประจำโลก เป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ”

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผุดผ่องดีพร้อมทั้งสามระยะดังกล่าวมาแล้วทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้ว ด้วยเจตนาที่ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญมาก หากวัตถุทานที่ได้ทำเป็นของที่บริสุทธิ์ตามองค์ประกอบข้อที่ ๑ ด้วย ก็ย่อมทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้นไปอีก วัตถุทานจะมากหรือน้อย เป็นของเลวหรือปราณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้

^{๓๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, **วิธีสร้างบุญบารมี**, หน้า ๒-๑๐.

ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ ย่อมใช้ได้แต่ก็มีข้ออันควรระวังอยู่ ก็คือการทำทานนั้นอย่าได้ เบียดเบียนตนเอง เช่น มีน้อย แต่ฝืนทำให้มากๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้

๓. องค์ประกอบที่ ๓ “เนื่อนาบุญต้องบริสุทธิ์”

คำว่าเนื่อนาบุญในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทาน ของผู้ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็น องค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ประกอบในการทำทาน ข้อ ๑ และ ข้อ ๒ จะงามบริสุทธิ์ ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุที่ทำทานนั้น เป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำ ทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้งสามระยะ แต่ตัวผู้รับการทำทานเป็นคนไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็น เนื่อนาบุญที่ บริสุทธิ์ เป็นเนื่อนาบุญที่เลว ทานที่ทำไปนั้น ก็ไม่ผลิดอกออกผล

๒.๒.๑.๖ อานิสงส์ของการให้ทาน

การให้ทานจะมีผลมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับเนื่อนาบุญเป็นลำดับต่อไป^{๓๗}

๑. ทำทานแก่สัตว์เดรัจฉาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ได้บุญน้อย
๒. ให้ทานแก่มนุษย์ที่ไม่มีศีล ไม่มีธรรมวินัย แม้จะให้มากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ได้บุญน้อยกว่าให้ทานแก่ผู้มีศีล ๕ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม
๓. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าให้ทานแก่ผู้มี ศีล ๘ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม
๔. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายทานแก่ผู้มี ศีล ๑๐ แม้แต่ให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม
๕. ถวายทานแก่สามเณรซึ่งมีศีล ๑๐ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า ถวายทานแก่ผู้มีศีล ๒๒๗ ข้อ
๖. ถวายทานแก่พระสมมุติสงฆ์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การ ถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะได้ถวายทานดังกล่าวเพียงครั้งเดียวก็ตาม
๗. ถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้น้อยกว่าการถวายทาน แก่พระสกิทาคามี แม้จะถวายเพียงครั้งเดียวก็ตาม
๘. ถวายทานแก่พระสกิทาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การ ถวายทานแก่พระอนาคามี แม้เพียงครั้งเดียวก็ตาม
๙. ถวายทานแก่พระอนาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวาย ทานแก่พระอรหันต์ แม้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

^{๓๗} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี, หน้า. ๑๒-๑๕.

๑๐. ถวายทานแก่พระอรหันต์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๑. ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๒. ถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวายทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะได้ถวายสังฆทานเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๓. ถวายทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวายวิหารทาน แม้จะได้กระทำแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๔. การถวายวิหารทานแม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การให้ธรรมทาน แม้จะได้กระทำแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๕. การให้ธรรมทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การให้อภัยทาน แม้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมโม) ได้กล่าวถึงผลของการให้ทานที่มีผลมากหรือน้อย มี ๓ ประเภท ดังนี้^{๓๘}

๑. ทานข้อต้น คือให้วัตถุทานสิ่งของ ให้ด้วยคาดหวังผลตอบแทน ทานประเภทนี้ย่อมมีอานิสงส์น้อย

๒. ทานข้อที่สองอย่างที่กล่าว ให้แล้วไม่หวังผลตอบแทน ทานประเภทนี้มีผลมาก

๓. ทานขั้นสูงคือภาวนา ซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญจิตภาวนาแล้วจิตจะใส สะอาดบริสุทธิ์ ย่อมมีผลมาก

ในทักขิณาวិภังสุตฺร มัชฌิมนิกาย อูปริปณณาสก์ กล่าวถึงประโยชน์ของอามิสทานไว้ว่า

๑. ทานที่ให้แก่พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๒. ทานที่ให้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๓. ทานที่ให้แก่สาวกของพระพุทธเจ้า มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๔. ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรรถให้แจ้งมีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๕. ให้ทานแก่พระอนาคามี มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๖. ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๗. ให้ทานแก่พระสกิทาคามี มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

๘. ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกิทาคามีให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้

^{๓๘} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมโม), ทาน ศิล ภาวนา นำพาพ้นกรรม, หน้า ๑๒.

๙. ให้ทานแก่พระโสดาบัน มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้
๑๐. ให้ทานแก่ผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง มีอานิสงส์ประมาณไม่ได้
๑๑. ให้ทานแก่นักบวชนอกศาสนา ผู้ปราศจากราคะ มีอานิสงส์แสนโกฏิอรรถภาพ
๑๒. ให้ทานแก่นักบวชผู้ทุศีล มีอานิสงส์หนึ่งแสนอรรถภาพ
๑๓. ให้ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีล มีอานิสงส์หนึ่งพันอรรถภาพ
๑๔. ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน มีอานิสงส์ร้อยอรรถภาพ^{๓๙}

สี่เสนาบดีสูตร อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ผู้ให้ทานนั้น ย่อมได้รับอานิสงส์ ๗ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์ย่อมอนุเคราะห์ผู้ให้ทานก่อน
๒. พระอรหันต์ย่อมเข้าไปหาก่อน
๓. พระอรหันต์ย่อมรับทานของผู้ให้ก่อน
๔. พระอรหันต์ย่อมแสดงธรรมก่อน
๕. ชื่อเสียงอันดีงามของผู้ให้ทาน ย่อมฟุ้งขจรไป
๖. ผู้ให้ทานย่อมแก้กลัวกลัวอาจหาญ ไม่ก้อเขินในที่ประชุม
๗. เมื่อสิ้นชีพ ผู้ให้ทานย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๔๐}

นิธกัณฐสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะว่า^{๔๑}

๑. ทำให้เป็นผู้มีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ มีทรวดทรงดี และมีบริวาร
๒. ทำให้เป็นพระราชาปกครองประเทศและได้รับความสุข
๓. ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ
๔. ทำให้ได้กัลยาณมิตร ถึงความเป็นผู้รู้ (วิชา) และถึงความหลุดพ้นได้ (วิมุตติ)
๕. ทำให้ได้ปฏิสัมภทา วิโมกข์ สวากบารมีญาณ ปัจเจกโพธิญาณ และพุทธภูมิ

ส่วนธรรมทานมีอานิสงส์ดังนี้

๑. ได้เข้าใจอรรถ ได้ความเข้าใจในธรรม
๒. ได้ความรื่นเริง
๓. ได้ความอิมใจ
๔. ได้ความสบายกายสบายใจ
๕. จิตตั้งมั่นด้วยดี^{๔๒}

^{๓๙} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๗๙/๓๒๔, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๙/๔๒๗-๔๒๘.

^{๔๐} อัง.สตุตทก. (บาลี) ๑๔/๓๗๙/๓๒๔, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๙/๔๒๗-๔๒๘.

^{๔๑} ขุ.ขุ. (บาลี) ๒๕/๑๑-๑๕/๑๓, ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๑-๑๕/๑๙.

^{๔๒} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๖/๑, อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๖/๓๓.

๒.๒.๒ ศิลมัย : วิธีทำบุญด้วยการรักษาศีล

คำสอนและหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวข้องด้วยการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ด้วยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้นและแก่ความผาสุกแห่งสมาธิทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรรมดีๆ ได้ ดังนั้น ศีลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องต่อพฤติกรรมของสังคม เพื่อเข้าถึงประเด็นนี้สิ่งแรกควรเข้าใจความหมายไว้ก่อน ดังนี้

๒.๒.๒.๑ ความหมาย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า ศีลหมายถึงความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ^{๔๓} ในหนังสือ “สยามสามไตร” ได้ให้ความหมายศีลว่า ความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านวัตถุและทางสังคมอย่างเกื้อกูลต่อกัน ไม่ทำร้ายเบียดเบียน และให้เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา^{๔๔}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙ ได้ให้ความหมายคำว่าศีลไว้ว่า ศีลแปลว่า “ปกติ” คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวางรักษาตามเพศและฐานะ ศีลมีหลายระดับคือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ และในบรรดาศีลชนิดเดียวกันก็ยังมีจัดแยกออกเป็นระดับธรรมดา ศีลระดับกลาง (มัชฌิมศีล) และศีลอย่างสูงสุด (อธิศีล)^{๔๕}

สำลี รักสุทธี ได้สรุปความหมายของศีลว่า ศีลคือสิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ควรงดเว้น ควรละเว้นไม่ปฏิบัติ ศีลแปลว่าหนักแน่น ไม่หวั่นไหว มั่นคง คือไม่หวั่นไหวต่อกิเลส ซึ่งรากศัพท์มาจาก “ศีล” แปลว่า “หิน” ศีลแปลว่า เบาทบาย โลง ว่าง เนื่องจากศีลทำให้สว่างงาม มีความกล้า

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯมหานคร) : สำนักพิมพ์จันท์เพ็ญ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สยามสามไตร, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพฯมหานคร) : ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

^{๔๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี , หน้า ๑๕.

หาญชาญชัย ศิลปะแปลว่า ความเรียบร้อย ระวัง สงบ คือผลของศีลทำให้คนมีความเรียบร้อยดูงามสง่า ไม่มีปัญหา โดยสรุปศีลคือข้อห้าม^{๔๖}

อภิญฺญวณฺณ โปธิสาน^{๔๗} ได้กล่าวว่าศีล เป็นคำสั่งนสฤต ตรงกับคำบาลีว่า สีส ซึ่งมีความหมายหลายประการ ดังนี้

๑. ศีล หมายถึง “ปกติ” คือปกติแห่งกายและวาจาของบุคคล ซึ่งโดยปกติในภาวะปกติแล้วจะสงบ เย็น ไม่รุกราน เบียดเบียน ทำร้ายใครๆ ทากายและทางวาจา แต่เมื่อสูญเสียปกติ คือไม่มีศีลก็จะแสดงอาการไม่สงบ เย็น เบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น ทางกายและทางวาจา ด้วยอำนาจของจิตใจภายในที่ถูกทำให้ผิดปกติไป เพราะอำนาจแห่ง โลภะ โทสะ และโมหะ ดังนั้น โดยทั่วไปศีลจึงแปลกันว่า “ปกติ”

๒. ศีล หมายถึง “เจตนาคิดตั้งใจงดเว้น” เป็นการตั้งใจยกเว้นจากการทำชั่วต่างๆ โดยมีจุดเริ่มต้นแรกคือการคิดตั้งใจจะงดเว้นทำความชั่ว โดยภายในจิตใจเต็มไปด้วยหลักธรรมสองประการคือ “hiri” ความละอายแก่ใจ และ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อผลบาป

๓. ศีล หมายถึง “การสำรวมระวัง” คือการสำรวมระวัง งดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ๕ อย่าง คือ ๑) สำรวมระวังในสิกขาบท ๒) สำรวมอินทรีย์ ๓) ญาณสังวร คือ สำรวมระวังด้วยปัญญา ๔) ชั้นตีสังวรคืออดทนต่อเวทนา และความอยากใคร่ต่างๆ ๕) วิริยะสังวร คือพยายามขับไล่อกุศลธรรมทั้งหลายให้สิ้นจากชั้นตีสันดาน และเพียรเจริญกุศลให้่องงาม พร้อมทั้งพยายามเลี้ยงชีวิตด้วยชอบ

๔. ศีล หมายถึง “การไม่ล่วงละเมิดข้อบัญญัติห้ามทั้งกายและวาจาของผู้รับศีล” (อวิตกกัมมะ) คือ ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบท ข้อห้าม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ต่างๆ

วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายศีลว่า ศีล คือเจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งทั้งสามนี้เรียกว่า เจตนาศีล^{๔๘}

สรุปได้ว่า ศีล หมายถึงการรักษากาย และวาจา ให้มีระเบียบเรียบร้อย ให้ตั้งอยู่ในความดีหนักแน่น มั่นคง สงบ เย็น ปกติ โดยมีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านวัตถุและทางสังคม

^{๔๖} สำลี รักสุทธี, ศีล สูดยอดวินัยของศาสนาพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๔๗} อภิญฺญวณฺณ โปธิสาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๒-๒๑๓.

^{๔๘} วคิน อินทสระ, ศีล สมာธิ ปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

๒.๒.๒.๒ ระดับของศีล

ศีลแบ่งเป็นหลายระดับ ดังนี้^{๔๙}

๑. ศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับสาธุชนทั่วไป เพื่อการฝึกหัด ฝึกฝนกายและวาจา ให้เรียบร้อยเรียกอีกว่า “นิจศีล” หรือ “ปกติศีล”

๒. ศีล ๘ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฆราวาสผู้ต้องการฝึกหัดฝึกฝนกายและวาจาให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นไปในบางโอกาส หรือสำหรับฆราวาสที่มีศรัทธาบางคนจะรักษาเป็นประจำก็ได้ เรียกอีกอย่างว่า “คหฺณศีล”

๓. ศีล ๑๐ เป็นข้อปฏิบัติสำหรับสามเณรและสามเณรี เพื่อการฝึกฝนกายวาจาให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นไป เรียกอีกอย่างว่า “อนุสัมบันศีล”

๔. ศีล ๒๗๗ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกหัดฝึกฝนกายและวาจาสำหรับภิกษุทั้งหลาย เรียกอีกอย่างว่า “ภิกษุศีล”

๕. ศีล ๓๑๑ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกหัดฝึกฝนกายและวาจาสำหรับภิกษุณีทั้งหลาย เรียกอีกอย่างว่า “ภิกษุณีศีล”

นอกจากระดับศีลที่กล่าวข้างต้นแล้ว สำลี รักษุทธิ ได้ถอดเนื้อหาระดับศีล ๓ อย่างที่ปรากฏในสามัญญผลสูตร ดังนี้^{๕๐}

๑. จุลศีล

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ แต่มีความละอาย ความเอ็นดู และเมตตา
๒. เว้นจากการลักทรัพย์ แต่ประกอบภาระงานที่ถูกต้อง
๓. เว้นจากการประพฤตินิดจากหลักพรหมจรรย์
๔. เว้นจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริงคำสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้
๕. เว้นจากคำส่อเสียด ยุยงให้เกิดความแตกแยก
๖. เว้นจากคำหยาบ
๗. เว้นจากคำเพ้อเจ้อ
๘. เว้นจากการพรากพิชคามและภุตคาม
๙. เว้นการบริโภคนวิกาล
๑๐. เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง

^{๔๙} อภิญาวัฒน์ โปธิสาน, พุทธศาสนแนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

^{๕๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๒/๓., ที.สี. (ไทย) ๙/๙/๕., ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙/๑๘., สำลี รักษุทธิ, ศีล สุตยอดวินัยของศาสนาพุทธ, หน้า ๒๕-๓๓.

๑๑. เว้นจากการตัดทรงประดับและตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่อง
ประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว

๑๒. เว้นขาดจากการนั่งนอน บนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่

๑๓. เว้นขาดจากการรับทองและเงิน

๑๔. เว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ

๑๕. เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ

๑๖. เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี

๑๗. เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส

๑๘. เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ

๑๙. เว้นขาดจากการรับไก่และสุกร

๒๐. เว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา

๒๑. เว้นขาดจากการรับไร่และนา

๒๒. เว้นขาดจากการรับซื้อและขาย

๒๓. เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง

๒๔. เว้นขาดจากการรับสินบน

๒๕. เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรรโชก

๒. มัชฌิมศีล

๑. เว้นขาดจากการพรากพีชคามและภุตคาม

๒. เว้นขาดจากการบริโภคของที่ทำการสะสมไว้

๓. เว้นขาดจากการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล

๔. เว้นขาดจากการชวนชวายนการเล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

๕. เว้นขาดจากการนั่งนอน บนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่

๖. เว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกาย

๗. เว้นขาดจากตริจฉานกถา

๘. เว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกัน

๙. เว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้

๑๐. เว้นขาดจากการพูดหลอกลวง และการพูดเลียบเคียง

๓. มหาศีล

๑. เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เช่น ทายอวิยะ ทำนาย
ฝัน ทำพิธีบูชาไฟ เป็นต้น

๒. เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยดีรัจฉานวิชา เช่น ทายลักษณะ ศาสตรา ดาบ ธนู อาวุธ เป็นต้น

๓. เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยดีรัจฉานวิชา เช่น ดูฤกษ์ยามตราทัพว่า พระราชาจักยกออก จักไม่ยกออก จักยกเข้าประชิด เป็นต้น

ในมหาศีลนี้ กล่าวถึงการเลี้ยงชีพผิดด้วยดีรัจฉานวิชา นอกจากกล่าวมาข้างต้น และยังมี อีกจำนวนหนึ่ง เช่น จักมีจันทรคราส สุริยคราส จักมีฝนดี ฝนแล้ง ดูฤกษ์เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง ดู ฤกษ์เก็บทรัพย์ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี ทำพิธีปลุกเรื้อน พ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ เป็นต้น

ศีลทั้ง ๓ ระดับนี้ เป็นแนวทางปฏิบัติสูงสุดสำหรับผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็น แนวทางนำสู่ความเป็นอริยะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงประเภทศีล ๔ อย่าง “ปารีสุทธิศีล” ว่าเป็น ศีลที่ครอบคลุมทั้งหมด ได้แก่^{๕๑}

๑. ปาติโมกขศีล ศีลหลัก หรือ ศีลประธาน
๒. อินทริยสังวรศีล ศีลคือความสำรวมอินทริย
๓. อาชีวนปารีสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีพ
๔. ปัจจัยปฏิเสวนาศีล ศีลในการเสพใช้ปัจจัย ๔

๑. ศีล ๕ หรือเบญจศีลนี้ เป็นหลักความประพฤติของประชาชนทั่วไป หรือเป็นศีล หลักและศีลสามัญของมนุษย์ จึงเทียบกับปาติโมกขศีล ที่เป็นศีลของพระสงฆ์ที่เรียกว่าศีล ๒๒๗ แต่ ศีลสำหรับมนุษย์ทั่วไปเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือในสังคม ส่วนปฏิบัติศีลเป็นของร่วมหรือ เป็นหลักการต้องปฏิบัติร่วมกัน เหมือนดังกฎหมายที่สำคัญคือรัฐธรรมนูญ

๒. อินทริยสังวร คือการควบคุมอินทริย หรือทวารทั้งภายในและภายนอก ที่สำคัญ คือ มีสติเป็นตัวควบคุม

๓. อาชีวนปารีสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธิ์แห่งอาชีพ ได้แก่การเลี้ยงชีพด้วยชอบ โดยไม่ผิดกฎหมาย แต่ว่าโดยสาระคือเป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ ไม่ก่อความเสียหาย เป็น อาชีพที่สุจริตแก่การเลี้ยงชีวิต และอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรม

๔. ปัจจัยปฏิเสวนา คือการเสพปัจจัยซึ่งเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนชีวิต สิ่งที่เป็นคุณแก่ชีวิต เป็นการเสพปัจจัย หรือบริโภคปัจจัยด้วยปัญญา หรือรู้จักประมาณในการบริโภค

จากการกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ศีลมีหลายประเภท หลายระดับ แต่โดยรวมแล้วมีสี่ ประเภท คือ ๑. ศีลที่เป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติ ๒. ศีลที่เป็นองค์ในการควบคุมอินทริย ๓. ศีลที่เป็น

^{๕๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สยามสามไตร, หน้า ๘๕-๑๑๑.

องค์การประกอบอาชีพสุจริต และ ๔ ศิลที่เป็นการเสพปัจจัยสำหรับการเกื้อหนุนชีวิตด้วยความรู้
ประมาณในการบริโภค

๒.๒.๒.๓ องค์ประกอบของศีล

สำลี รัทสุทธี ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้ศีลบริบูรณ์และบริสุทธิ์ ดังนี้^{๕๒}

๑. สังวรศีล คือให้รักษาศีล ยึดมั่นในศีล ไม่ละเมิดศีล ไม่หลีกเลี่ยงบิดเบือนศีลไม่
ประมาทศีลแม้ข้อใดข้อหนึ่ง ไม่ทำศีลให้ต่างพร้อย ไม่ทำศีลให้พร่องจากตน ไม่ทำตนให้พ้นจากศีลต้อง
รู้เท่าทัน เห็น เข้าใจในสิ่งที่ดี สิ่งที่ชั่วแยกแยะบาป บุญ กุศล คุณโทษ ประโยชน์ไม่ใช่ประโยชน์

๒. สำรวมอินทรีย์ คือระมัดระวังตนให้รู้ตัวทั่วพร้อม ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสใน
การกิน การเดิน การนั่ง การนอน ที่จะมี จะเกิด ความโกรธ ความโลภ ความหลง สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นจาก
การกระทำนั้นๆ

๓. โภชนมัตตัญญูตา ให้รู้จากการประมาณตน รู้ตนให้พร้อม พอเหมาะพอควรที่จะ
กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีจะเกิดขึ้นในการพูด ในอาหารการกิน การใช้จ่ายใช้สอยปัจจัยต่างๆ

๔. ชาคเรียนุโยคะ พิจารณาควบคุม รู้อยู่ในการทำหน้าที่ พึงประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่
ในการสังวรศีล สำรวมอินทรีย์ โภชนมัตตัญญูตา ทั้งสามข้อให้ถูกต้องตรงจริงและทำให้ดียิ่งขึ้น
เพิ่มพูนขึ้น

๕. ศรัทธา เชื่อมมั่นในหลักธรรมคำสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปฏิบัติตน เชื่อมมั่น
ในการปฏิบัติตนอยู่ในทางที่ถูกต้องดีงาม

๖. หิริ มีความละอายแก่ใจตนเอง เมื่อรู้ว่าได้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นทางกาย วาจา
และใจ ทางใดทางหนึ่งก็ดี ที่ไม่ถูกไม่ควรแล้ว รู้ผิดละอายตนเองและจะไม่ทำสิ่งที่ผิดนี้ให้เกิดขึ้นอีกเลย
ให้ได้จริงๆ

๗. โอตตปปะ เกรงกลัวต่อบาปกรรม ที่ตนได้กระทำสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร ไม่ดีไม่งาม ที่
เกิดขึ้นนั้นๆ ระวังควบคุมตนไม่ให้เกิดขึ้นอีก ทำผิดแล้วไม่ผิดอีก

๘. พาหุสัจจะ เห็นอยู่ รู้อยู่ เข้าใจอยู่ในผลของการปฏิบัติที่ถูกตรงบริสุทธิ์แท้ พุดจริง
ทำจริง มีความซื่อสัตย์ ตั้งใจทำจริงให้ยิ่งขึ้นอีก อันเป็นสัจธรรมแท้ของชาวพุทธ

๙. วิริยะ พากเพียรประพฤติปฏิบัติ ขยันขันแข็งกระทำตนให้ดีให้ได้ยิ่งๆ ขึ้นอีกเพียร
รักษาศีลไม่ลดละพยายามเลิกลา

๑๐. สติ ควบคุมให้รู้ตัวทั่วพร้อม พิจารณารู้อยู่เห็นอยู่ในอารมณ์ที่เกิดทวารทั้งทวาร
นอก ๖ และทวารใน ๖

^{๕๒} สำลี รัทสุทธี, ศีล สุตยอดวินัยของศาสนาพุทธ, หน้า ๔๘-๔๙.

๑๑. ปัญญา รู้แจ้งชัดในทุกสิ่งที่เกิด ที่มี ที่ถูกที่ควรได้ยิ่ง ขึ้นปล่อยจิต วางจิตทำจิตให้สงบเย็น ยังฉานทั้ง ๔ ให้เกิดขึ้นมีในตน

๑๒. ปฐมฉาน เข้าสู่ ความระงับจิตสงบ พันนิวรรณ ๕ ใจปลอดโปร่ง คิดรู้อยู่ในอารมณ์เดียว มีวิตก วิจารณ์ อยู่ในอารมณ์นั้น จิตเบิกบาน เป็นหนึ่งเป็นอิสระปราศจากมลทิน

๑๓. ทุตติยฉาน ระงับวิตก วิจารณ์ มีปีติสุขอยู่จิตรวมเป็นหนึ่ง เบิกบาน เสวยปีติสุขอยู่

๑๔. ตติยฉาน ระงับปีติ มีสติสัมปชัญญะ คุมกำกับตนเอง รู้ตนเองชัด จิตสงบเสวยสุข อยู่ด้วยความเป็นจิตหนึ่ง

๑๕. จตุตถฉาน ระงับสุขเป็นอุเบกขา เฉยวางสุข ผ่องใส สงบ บริสุทธิ์เป็นเอกัคคตา มีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว

จากการกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่ทำให้ศีลบริบูรณ์และบริสุทธิ์คือจริยธรรม ทั้ง ๑๕ ประการ ดังที่ได้กล่าวมา

๒.๒.๒.๔ ศีลวิบัติ

สำลี รักสุทธิ ได้กล่าวถึงทุศีล หรือ ศีลวิบัติ ๔ อย่าง ดังนี้^{๕๓}

๑. ศีลวิบัติ คือความขาดศีล บกพร่องจากศีล ไม่สมบูรณ์ถูกต้องตามเนื้อหาของศีล

๒. อาจารย์วิบัติ คือ ความประพฤติน่าตำหนิไม่งาม กระทำทางกาย วาจาใจ เป็นเหตุให้เกิดการผิดศีล ความบกพร่องในด้านจรรยา มารยาท ดำเนินชีวิตอย่างผิดพลาดปราศจากศีล ควบคุมกาย วาจา และใจ

๓. ทิฐิวินัย คือความเห็น ความคิดที่ไม่ถูกต้องตามหลักของศีล เช่น เห็นว่าฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ไม่บาป

๔. อาชีวิวิบัติ คือการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่ชอบไม่เหมาะสมไม่สมควร ซึ่งการประกอบอาชีพนี้ได้แก่ มีจกฉวนิชชา คือการค้าขายไม่ชอบธรรม, การค้าขายที่ผิดศีลธรรม ๕ อย่าง คือ^{๕๔}

๑. สัตถฉวนิชชา ค้าอาวุธ
๒. สัตตฉวนิชชา ค้ามนุษย์
๓. มังสฉวนิชชา ค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร
๔. มัชชฉวนิชชา ค้าของเมา
๕. วิสฉวนิชชา ค้ายาพิษ

^{๕๓} สำลี รักสุทธิ, ศีล สุตยอดวินัยของศาสนาพุทธ, หน้า ๕๑.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๑๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙ ได้กล่าวเรื่องโทษแห่งศีลวิบัติไว้ว่า^{๕๕}

ผู้ที่ทำผิดศีลข้อ ๑. เมื่อกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์จะทำให้เขาเป็นคนอายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย และย่อมเดือดร้อนใจในปัจจุบันจนต้องติดคุกติดตาราง

ผู้ที่ทำผิดศีลข้อ ๒. เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีโรคภัยไข้เจ็บน้อย เกิดในตระกูลยากจน ทำมาหากินเท่าใดก็ไม่รวยทำให้เขาเป็นคนยากจน และถูกโกง ถูกปล้น ถูกขโมย

ผู้ที่ทำผิดศีลข้อ ๓. เมื่อกำเนิดเกิดเป็นมนุษย์ เศษผลของกรรมที่ทำไว้ทำให้เกิดการแตกแยกในครอบครัว และถูกปองร้าย บางคนเกิดมาเป็นหญิงก็ถูกทารุณกรรมถูกข่มขืน เป็นชาย ก็ต้องเกิดมาเป็นกระเทย ให้คนเขาหยามเล่นถูกดูหมิ่นดูแคลน เป็นที่น่าอับอาย

ผู้ที่ทำผิดศีลข้อ ๔. เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็มีผู้มากล่าวหาใส่ร้าย ใส่ความให้เสียหายเสียหายอยู่เสมอ โดนเขาใส่ความและมักได้ฟังแต่เรื่องที่ไม่จริง โดนหลอกลวงให้หลงเชื่ออยู่บ่อยๆถูกเอาเปรียบตลอดเวลา จะพูดจากับใครไม่มีใครเชื่อถือ

ผู้ที่ทำผิดศีลข้อ ๕. เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนสติไม่ดี เป็นบ้าคลั่งโกลีโหลหลงบ้าๆบอๆ เสียคน เสียจิตไปอย่างน่าทุเรศ สุขภาพเสื่อม สมอเสื่อม ปัญญาเสื่อม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาวตำบลบ้านป่าภูลิกาม ถึงโทษศีลวิบัติ ๕ ประการ ดังนี้^{๕๖}

๑. ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโรคภัยไข้เจ็บใหญ่หลวง
๒. กิตติศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไป
๓. เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่แก่ล้าแก่เงินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ
๔. ย่อมเป็นผู้หลงลืมสติ
๕. หลังจากตายไปแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

สรุปได้ว่าศีลวิบัติคือความประพฤติกที่ไม่ตั้งอยู่ในศีล ทำศีลให้ต่างพร้อย มีความเดือดร้อนเป็นผล

๒.๒.๒.๕ อานิสงส์ของศีล

ศีลโดยลักษณะ เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง คือ คุณธรรมที่ควบคุมความประพฤติให้เรียบร้อย เป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรมทั้งหลาย เมื่อต้องการสร้างคุณธรรมต่างๆ ต้องเป็นผู้มีศีล เพื่อชักนำผู้ที่ประพฤติก

^{๕๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี , หน้า ๑๙-๒๒.

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๘-๙๙.

สู่ความเจริญในการปฏิบัติธรรมชั้นสูงดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ศิลปะเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิด คุณธรรมความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศิลปะให้บริสุทธิ์ สวรรค์ศิลปะเป็นเครื่องกั้นความทุจริต ทำจิตใจให้ร่าเริง เป็นที่หยั่งลงมหาสมุทร คือพระนิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^{๕๗}

อังกุตรนิกาย ปัญจกนิบาตศีลสูตรได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศิลปะ ดังนี้^{๕๘}

๑. บุคคลผู้มีศิลปะ สมบูรณ์ด้วยศิลปะในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ
 ๒. กิตติศัพท์อันดีงามของบุคคลผู้มีศิลปะ สมบูรณ์ด้วยศิลปะ
 ๓. บุคคลผู้มีศิลปะ สมบูรณ์ด้วยศิลปะ จะเข้าไปหาบริษัทใดๆ จะเป็น ชัตติยบริษัทก็ตาม พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่ล้ากว่า ไม่เก้อเขินเข้าไป
 ๔. บุคคลผู้มีศิลปะ สมบูรณ์ด้วยศิลปะ ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
 ๕. บุคคลผู้มีศิลปะ สมบูรณ์ด้วยศิลปะ หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
- สำลี รักษุณี ได้ถอดเนื้อหาอานิสงส์ในพระสูตรต่างๆ เช่น^{๕๙}

๑. กิมีถยสูตร กล่าวถึงอานิสงส์ศิลปะไว้ว่า “...ศิลปะ ที่เป็นบุคคล มีความไม่เดือดร้อนใจ มีความยินดี มีความดีมีใจ มีความสงบแท้ มีความสุขเย็น มีสมาธิ มีความรู้หนึ่งในของจริง ความรู้ที่ทำให้เบื่อหน่าย ความปราศจากกิเลสเป็นอานิสงส์”

๒. ศิลวเถรคาถา ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศิลปะดังนี้

“...ศิลปะอันบุคคลศึกษาดีแล้ว สัมบัติแล้ว ย่อมนำสมบัติทั้งปวงมาให้ในโลกนี้ นักปราชญ์เมื่อปรารถนาความสุข ๓ ประการ คือความสรรเสริญ ๑ การได้ความปลื้มใจ ๑ ความเบิกบานในสวรรค์เมื่อล่วงลับไปแล้ว ๑ พึงรักษาศิลปะ ด้วยว่าผู้มีศิลปะ มีความสำรวม ย่อมได้มิตรมาก ส่วนผู้ทุศีลประพาศแต่กรรมอันลามก ย่อมแตกจากมิตร นครชนผู้มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในศิลปะ ย่อมได้รับการสรรเสริญและชื่อเสียงทุกเมื่อ

ศิลปะเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นมารดาแห่งคุณธรรมดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งหลาย เพราะฉะนั้นพึงชำระศิลปะให้บริสุทธิ์

สวรรค์ศิลปะ เป็นเครื่องกั้นความทุจริต ทำจิตใจให้ร่าเริง เป็นท่าที่หยั่งลงมหาสมุทร คือนิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพราะฉะนั้นพึงชำระศิลปะให้บริสุทธิ์

ศิลปะ เป็นกำลังหาที่เปรียบมิได้

^{๕๗} ชู.เถร. (ไทย). ๒๖/๓๗๘/๓๓๒.

^{๕๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

^{๕๙} สำลี รักษุณี, ศิลปะ สุตยอดวินัยของศาสนาพุทธ, หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

ศีล เป็นอาวูธอันสูงสุด

ศีล เป็นอาภรณ์อันประเสริฐ

ศีล เป็นเกราะอันน่าอัศจรรย์

ศีล เป็นสะพานที่มีศักดิ์ยิ่งใหญ่

ศีล เป็นกลิ่นหอมที่ไม่มีกลิ่นอื่นยิ่งกว่า

ศีล เป็นเครื่องลู่ไปสู่อันประเสริฐบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมหอมฟุ้งไปทุกทิศ

ศีล เป็นการสะสมพลังอย่างเลิศ

ศีล เป็นเสบียงเดินทางชั้นเยี่ยม

ศีล เป็นพาหนะอันประเสริฐยิ่งนัก

ศีล เป็นเครื่องขจรไปทั่วทิศานุทิศ

คนพาลผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นในศีล ย่อมได้รับการนิรโทษ ในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายไปแล้วย่อมได้รับทุกข์ทรมานในอบายภูมิ ย่อมได้รับทุกข์ทรมานในที่ทั่วไป

ธีรชนผู้มีจิตตั้งมั่น ด้วยดีในศีลย่อมได้รับรื่นเริงใจในทุกสถานในโลกนี้

ศีลเท่านั้นเป็นเยี่ยมและยิ่ง เป็นผู้มีปัญญายิ่งเยี่ยมสูงสุดในโลกนี้

ความชนะในมนุษยโลก และเทวโลก ย่อมมีได้เพราะศีลและปัญญา

๒.๒.๓ กาวนามัย : ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา

การทำบุญขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือการเจริญสติภาวนา คือการทำจิตให้สงบระงับ จากอกุศลวิตกทั้งปวง ทำให้จิตบริสุทธิ์ การเจริญจิตภาวนานี้ถือว่าการสร้างบุญกุศล ที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุด เพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหนื่อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใดเพียงแค่เพียงระวางรักษาสติ คُمْครองสติมิให้แผ่สลายไปหาอารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น ดังนั้น เพื่อเข้าถึงการบำเพ็ญบุญที่สามนี้ ควรเข้าใจความหมายไว้ก่อน ดังนี้

๒.๒.๓.๑ ความหมายของกาวนามัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้จำกัดนิยามของคำกาวนามัยว่า บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา, ความดีที่ทำด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้สุขสงบมีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา (จิตตภาวนา) และฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๖๐} ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจให้เจริญปัญญา^{๖๑}

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๘๗.

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๙๓.

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ให้ความหมายไว้ว่าภาวนาคือการทำให้เกิดมีขึ้น ทำให้เจริญขึ้น คือการประพฤติกปฏิบัติฝึกฝนอบรมจิตให้เกิดผลที่พึงปรารถนาแก่ตนเอง^{๖๒}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกองค์ที่ ๑๙ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเจริญภาวนานั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุดและยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้ และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก^{๖๓}

สมทรง บุญญฤทธิ์ ได้จำกัดนิยามคำภาวนาว่า ภาวนาคือการอบรมใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลสรรพธรรม รู้จักวิธีปฏิบัติต่อตัวเองและสิ่งทั้งหลาย บางครั้งเรียกว่าจิตตภาวนาหรือกรรมฐาน^{๖๔}

สรุปได้ว่า ภาวนาหมายถึงการทำให้มีขึ้น ทำให้เจริญขึ้นที่สำคัญคือคุณธรรม และการเจริญปัญญา

๒.๒.๓.๒ ประเภทของภาวนา

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่าภาวนาตามทรรศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) แล้วพบว่า ภาวนา คือ การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น, การทำให้เกิดขึ้น, การเจริญ, การบำเพ็ญ, การพัฒนา, ซึ่งการเจริญให้มีขึ้นนี้ ท่านจำแนกเป็น ๓ อย่าง เช่น^{๖๕}

๑. การฝึกอบรม หรือ การเจริญพัฒนา มีสองอย่าง คือ

๑.๑ สมถภาวนา ฝึกอบรมจิตใจให้อยู่กับความตั้งงามเกิดความสงบ

๑.๒ วิปัสสนาภาวนา ฝึกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งชัดตามเป็นจริง อีกนัยหนึ่ง จัดเป็น ๒ เหมือนกัน คือ

๑.๑ จิตตภาวนา การฝึกอบรมใจให้เจริญองงามด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุขพร้อมใสพร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ

๑.๒ ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจมองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

๒. การเจริญสมณะกรรมฐาน เพื่อให้เกิดสมาธิมี ๓ ชั้น คือ

๒.๑ บริกรรมภาวนา ภาวนาขึ้นตระเตรียม คือ กำหนดอารมณ์กรรมฐาน

^{๖๒} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม), **ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม**, หน้า ๒๔.

^{๖๓} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, **วิธีสร้างบุญบารมี**, หน้า ๑๘.

^{๖๔} สมทรง บุญญฤทธิ์, **วิธีทำบุญฉบับสมบูรณ์**, หน้า ๕๐-๕๑.

^{๖๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

๒.๒ อุปจารภavana ภavanaชั้นจวนเจียนคือ อุปจารสมาธิ

๒.๓ อปัณาภavana ภavanaชั้นแน่วแน่ คือเกิดอปัณาสมาธิเข้าถึงฌาน

๓. ภavanaปธาน คือเพียรเจริญ, เพียรทำกุศลกรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดให้มีขึ้น ส่วนในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม แบ่งภavanaเป็น ๔ อย่าง คือ^{๖๖}

๑. กายภavana การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรียทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภavana คือการเจริญศีล, การพัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีลให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตภavana คือการเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียรอดทนมีสมาธิและ สดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภavana คือการเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เท้าพันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

นอกจากพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมได้แบ่งภavanaเป็นสี่อย่างข้างต้นแล้วยังมีแบ่งเป็น ๓ เช่น^{๖๗}

๑. บริกรรมภavana ได้แก่ภavanaชั้นบริกรรม ฝึกสมาธิขั้นเตรียม ได้แก่การถือเอานิมิตในสิ่งที่กำหนดเป็นอารมณ์กรรมฐาน เช่น เพ่งดวงกสิณ หรือนึกถึงพุทธคุณเป็นอารมณ์อยู่ในใจ เป็นต้น

๒. อุปจารภavana คือภavanaชั้นจวนเจียน, ฝึกสมาธิขั้นเป็นอุปจารได้แก่ เจริญกรรมฐานต่อไปถึงขณะที่ปฏิภาคนิมิตเกิดขึ้นในกรรมฐานที่เพ่งวัตถุที่ดี นิ वर्ณสงบไปในกรรมฐานประเภทนึกเป็นอารมณ์ก็ดี นับแต่ขณะนั้นไปจนเป็นอุปจารภavana

๓. อปัณาภavana คือภavanaชั้นแน่วแน่, ฝึกสมาธิขั้นเป็นอปัณา ได้แก่ เสพปฏิภาคนิมิตที่เกิดขึ้นแล้วนั้นสม่าเสมอด้วยอุปจารสมาธิ จนบรรลุปฐมฌาน คือถัดจากโคตรภูขณะในฌานขณะเป็นต้นไป ต่อแต่นั้นเป็นอปัณาภavana

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๐.

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๙๘.

จากการกล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า ภาวนาแบ่งเป็น ๒ ประเภทบ้าง ๓ บ้าง และ ๔ บ้าง ซึ่งแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ดีเนื้อความหมาย และแนวทางปฏิบัติแล้วอยู่ในสภาพเดิมไม่แตกต่างกันแต่อย่างใด

๒.๒.๒.๓ ความสำคัญของภาวนา

ภาวนาข้างต้นนั้น มีความสำคัญทั้งในด้านการพัฒนาตน, การดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และการรักษาพระพุทธศาสนาคือ

๑. ภาวนา เป็นคุณสมบัติที่เพิ่มคุณค่าให้แก่ตัวบุคคล พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีตนที่พัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด เปรียบเสมือนดอกบัวมีกลิ่นหอม ที่เกิดเจริญเติบโตในน้ำ แต่อยู่พ้นน้ำ ไม่แปดเปื้อนด้วยโคลนและน้ำ เป็นผู้ควรแก่การบูชา ซึ่งการยกย่องเช่นนั้นเกิดจากคุณของภาวนา ที่เป็นผลของการฝึกตนนั่นเอง ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

ผู้ที่ได้ฝึกอบรมตน ถือเป็นทักษิณียบุคคล หรือผู้ควรแก่ทักษิณา เพราะ บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้บริโศกเพียงเท่าที่จำเป็น ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองแก่โลกเพียงเล็กน้อย มีการดำเนินชีวิตที่ไม่ยึดมั่นในตัวตน ไม่มีความปรารถนาเพื่อตัวตนเคลือบแฝง เมื่อตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่เป็นอิสระ จึงมีความเห็นอก เห็นใจเกิดความคิดที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สังคมด้วยการสืบทอดธรรมให้ผู้อื่น ได้พ้นทุกข์เป็นอิสระบ้าง เรียกว่าเป็นผู้เอมาจากโลกแต่น้อยและเป็นผู้ให้แก่โลก อย่างมากมาย^{๖๘}

๒. ภาวนา เป็นภาพลักษณ์ที่ดีงาม สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ดังที่ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสสรรเสริญคุณพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ตามที่ทรงประจักษ์แก่พระองค์ไว้ในธัมมเจติยสูตร ว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มอภกายถวายเป็นชีวิต ในการประพาศิพรหมจรรย์ (เป็นผู้ที่มีจิตมั่นคงไม่หวั่นไหว) ไม่กลับไปบ้ำเรอตนด้วยกาม (จิตภาวนา) มีความสมัคสมานสามัคคีไม่วิวาทกัน (ศีลภาวนา) มีรูปอันน่ายินดี มีอินทรีย์ผ่องใส มีความขวนขวายน้อย เลี้ยงชีพด้วยของที่ผู้อื่นให้ (กายภาวนา) อนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตในวาระต่างๆ เมื่อได้สดับธรรมจากพระพุทธองค์แล้ว ต่างยอมตนเป็นสาวก บวชในพระพุทธศาสนาจนบรรลุความเป็นสมณะ เป็นพรหมณ์ เป็นพระอรหันต์ (ปัญญาภาวนา)^{๖๙}

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับขยายความ*, หน้า ๒๕๐, ๒๕๒, ๒๘๒-๒๘๓.

^{๖๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๖๗-๓๗๒/๔๕๑-๔๕๒.

เพราะสังเกตเห็นคุณสมบัติอันน่าอัศจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับการฝึกพระธรรมที่ พระพุทธองค์ตรัสรู้อัน พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทรงแสดงตนนอบน้อมและสรรเสริญในธรรม หรือที่ เรียกว่า ธรรมเจดีย์

๓. บุคคลผู้มีภาวนา สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ในตติยอนาคตภพสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงภัยในอนาคตที่จะทำให้พระธรรมวินัยเลอะเลือนว่า

ภิกษุผู้ไม่ได้เจริญ กาย ศีล จิต ปัญญา จัดไม่สามารถแนะนำผู้อื่นให้สมาทานประพฤติ ในอธิศีล อธิจิต อธิปัญญาได้ ไม่สามารถแสดงธรรมอันยอดเยี่ยมที่สร้างความปิติ นำชื่นชมแก่ ผู้ฟัง ถลาลงสู่ธรรมดำ ได้แก่ แสดงธรรมเพื่อการแข่งดี เพื่อกล่าวกระทบผู้อื่น หรือเพื่อหวัง ลากสักการะ ไม่ใส่ใจ ไม่ให้ความสำคัญในพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แต่กลับ ชื่นชมยินดี สนใจศึกษาในคำกล่าวของบุคคลนอกพระพุทธศาสนา ประพฤติตนเป็นผู้มักมาก เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้คนรุ่นหลังพากันทำตาม^{๗๐}

จากข้อความข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาตนให้มีภาวนา ๔ จะช่วยปกป้อง รักษาพระธรรมวินัยไว้ไม่ให้เลอะเลือน เพราะบุคคลที่ได้ฝึกอบรมตนในทางความประพฤติและ คุณธรรมต่างๆ อย่างเพียงพร้อม ย่อมสามารถสืบทอดคำสอน และถ่ายทอดคำสอนด้วยการแนะนำ ผู้อื่นให้เข้าถึงชีวิตเช่นนั้นด้วยตนเองได้ ส่งผลดีต่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนาเช่นกัน

นอกจากภาวนาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วภาวนา ๒ อย่าง นำมาซึ่งบุญอันมาก ได้แก่

๑. สมถภาวนา คือการเจริญเพื่อความสงบ
๒. วิปัสสนาภาวนา คือการเจริญปัญญา

๒.๔.๔ สมถภาวนา คือการเจริญเพื่อความสงบ

สมถะ ธรรมเป็นเครื่องสงบระงับจิต, ธรรมยังจิตให้สงบระงับจากนิเวรณูปกิเลส, การฝึก จิตให้สงบระงับเป็นสมาธิ ส่วนสมถภาวนา คือการเจริญสมถกัมมัฏฐานทำจิตให้แน่วแน่เป็นสมาธิ^{๗๑} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ให้ความหมายไว้ว่าสมถภาวนา ได้แก่ การทำจิตเป็นสมาธิหรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือการทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส ส่ายไปยังอารมณ์อื่นๆ^{๗๒}

^{๗๐} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๙๘.

^{๗๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙, วิธีสร้างบุญบารมี,

วิธีทำให้จิตอยู่ในอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่านมีหลายอย่าง แต่โดยรวมแล้ว มีเพียง ๔๐ หรือที่เรียกกันว่ากรรมฐาน ๔๐ ซึ่งประกอบด้วย^{๗๓}

๑. กสิณ ๑๐
๒. อสุภะ ๑๐
๓. อนุสสติ ๑๐
๔. พรหมวิหาร ๔
๕. อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑
๖. จตุธาตุวัตถาน ๑
๗. อรูป ๔

สมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ นี้เกี่ยวข้องกับจิตทั้ง ๖ คือ ราคจิต โทสจิต โมหจิต สัทธาจิต พุทธิจิต และวิตกจิต^{๗๔} ซึ่งสมถกรรมฐานทั้ง ๔๐ นี้เหมาะกับบุคคลแต่ละจิตแตกต่างกันไป แต่ที่โดดเด่นที่สุดคือ กสิณ ๑๐ โดยเฉพาะ ภูตกสิณ อากาศกสิณ และอาโลกสิณนั้น เหมาะสมกับทุกจิต ทำให้ไม่ต้องมาพะวงเล็งกรรมฐานใดที่เหมาะสมกับจิตของตน อีกทั้งผลที่ได้ก็สามารถทำให้เกิดรูปฌานตั้งแต่ ปฐมฌาน จนถึงจตุตถฌาน โดยไม่ต้องเปลี่ยนไปใช้กรรมฐานอื่นอีก และอากาศกสิณนี้เป็น ภาวนาที่สำคัญในการเข้าสู่รูปฌานขั้นแรกคืออากาสนัญจายตนะต่อไป ซึ่งหากไม่ได้อากาสนัญจายตนะฌาน ก็ไม่สามารถเจริญรูปฌานที่สูงขึ้นไปได้อีกซึ่ง เหตุนี้ทำให้การเจริญกสิณ สามารถได้ทั้งรูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ เป็นบุคคลที่สมบูรณ์อันจะเป็น ภาวนาเพื่อจะปฏิบัติวิปัสสนาต่อไป ทำให้สามารถเข้านิโรธสมาบัติได้ อีกทั้งคล่องแคล่วใน ฌานสมาบัติ ผลสมาบัติอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดี สมถกรรมฐานจำแนกเป็นสองอย่าง คือ^{๗๕}

๑. ปรีตตสมถะ คือการเจริญสมถกรรมฐานของบุคคลที่ยังไม่เข้าอัปปนาภวานานั้นชื่อว่า ปรีตตสมถะ เพราะในขณะนั้นมีแต่มหากุศล หรือ มหาภิชาชวณะเท่านั้นที่เกิดขึ้น องค์ฌานที่ประกอบอยู่นั้นก็ยังมีกำลังอ่อน

๒. มหัคคตสมถะ คือการเจริญกรรมฐานของบุคคลที่เข้าถึงอัปปนาภวานา คือหัตถคตฌานชื่อว่า มหัคคตสมถะ เพราะในขณะนั้น มหัคคตกุศล หรือ กิริยาชวณะเท่านั้นที่เกิดขึ้นและองค์ประกอบกับมหัคคตกุศลนั้นแล้วก็มีกำลังมาก สามารถประหารนิวรณ์ธรรมโดยวิกขัมภณอีกด้วย

^{๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๔.

^{๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับขยายธรรม, หน้า ๘๕๕.

^{๗๕} อภิราชกูร์ ปรีชาจารย์, ศึกษาวิเคราะห์ “สมถยานิกะ” ในการปฏิบัติกรรมฐานอันมีกสิณ ๑๐ เป็นอารมณ์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑-๒๒.

หลักการของสมณะคือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (เรียกว่าอารมณ์) ให้แน่วแน่จนจิต น้อมตั้งอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว (เรียกว่า จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง) เมื่อสมาธิแนบสนิทเต็มที่แล้ว ก็เกิด ภาวะจิตที่เรียกว่าฌาน ซึ่งแบ่งเป็นระดับต่างๆ ระดับที่กำหนดเอารูปธรรมเป็นอารมณ์ เรียกว่า รูป ฌาน มี ๔ ชั้น ระดับที่กำหนดอรูปรธรรมเป็นอารมณ์เรียกว่า อรูปฌาน มี ๔ ชั้น ภาวะจิตในฌานนั้น ปราศจากนิวรณ์ ท่านอนุโลมว่าเป็นความหลุดพ้นจากกิเลสตลอดเวลาขณะที่ยังอยู่ในฌานนั้น (เมื่อ ออกจากฌานก็มีกิเลสอย่างเดิม)

สรุปได้ว่า สมถกรรมฐานนี้ ถ้าแบ่งตามลักษณะการเข้าถึงอัปนาภาวนานั้นแบ่งออกได้ ๒ ประการ คือ ผู้ที่เข้าไม่ถึงอัปนาภาวนา เรียกว่า ปริตรตสมณะ และผู้เข้าถึงอัปนาภาวนา เรียกว่า หักคตสมณะ ซึ่งระดับนี้จะสามารถประหารนิวรณ์ได้ในขณะที่เข้าฌาน

๒.๒.๓.๔ วิปัสสนาภาวนา คือการเจริญปัญญา

๒.๒.๓.๔.๑ ความหมายวิปัสสนาภาวนา

นักปราชญ์ใหญ่สองท่านที่มีคนจำนวนมากให้ความเคารพและยกย่องว่าเป็นยอดวิชาการ ได้แก่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และท่านพุทธทาส ซึ่งทั้งสองท่านได้ให้ความหมายของ คำว่าภาวนาไว้ว่า

๑. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้คำนิยาม คำว่า “วิปัสสนา” หมายถึงความเห็นแจ้ง คือ เห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรม, ปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์อันให้ถอนความ หลงผิดรู้ ผิดในสังขารเสียได้ และยังเป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ของมันเอง^{๗๖}

๒. พุทธทาสภิกขุ ให้ทัศนะเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานว่า โดยที่แท้จริงแล้วคำว่าวิปัสสนา เป็นธูระ ต้องกินความรวมทั้งสมณะภาวนา และวิปัสสนาภาวนา คือ หมายถึงทั้งสมาธิและทั้งปัญญานั้นเอง และยิ่งไปกว่านั้นยังได้รวบเอาศีล ซึ่งยังไม่ใช่ตัวภาวนาอะไรเลย เข้าไปอีกด้วยในฐานะเป็น บริวารหรือบาทฐานของสมาธิ เพื่อจะให้เข้าใจการปฏิบัติวิปัสสนาได้ดี ฉะนั้น ศีลกับสมาธิ จึงเป็นที่ตั้ง อาศัยของวิปัสสนา เพราะว่า วิปัสสนานั้นหมายถึง การรู้แจ้งเห็นจริง การรู้แจ้งเห็นจริงจะเกิดขึ้นมาได้ ก็ในเมื่อบุคคลมีจิตใจที่ปิติปราโมทย์คือ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ^{๗๗}

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า วิปัสสนาคือ การรู้แจ้ง การเห็นแจ้งชัด ตาม ลักษณะของสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง โดยปราศจากการครอบงำของกิเลสความเศร้าหมอง ตัณหา ความทะยานอยาก

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๗๓.

^{๗๗} พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

๒.๒.๓.๔.๒ อุปสรรคของวิปัสสนา

วิปัสสนูปกิเลสเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมี ๑๐ ประการ ดังนี้ โสภัส คือแสงสว่าง ญาณ คือความหยั่งรู้ ปิติ คือความอิ่มใจ ปัสสัทธิ คือความสงบเย็น สุข คือความสุขสบายใจ อธิโมกข์ คือความน้อมใจเชื่อ หรือศรัทธาแก่กล้าหรือความปลงใจ ปัคคาหะ คือความเพียรที่มากจนเกินพอดี อุပ္ปฏิฐาน คือสติแก่กล้า สติซัด อุเบกขา คือความวางเฉย และนิกันติ คือความพอใจหรือติดใจ^{๗๘}

นอกจากวิปัสสนูปกิเลสแล้วยังมีวิปลาส คือ ความเห็นหรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนจากสภาพที่เป็นจริง เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติมีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ ซึ่งวิปลาสนั้นแบ่งเป็น ๓ อย่าง คือ สัญญาวิปลาส ความสำคัญผิด จิตวิปลาส ความคิดผิด และทิววิปลาส ความเห็นผิด โดยแต่ละประเภทยังแบ่งย่อยออกเป็น ๔ ประการ คือ วิปลาสในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง วิปลาสในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข วิปลาสในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา และวิปลาสในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ส่วนความไม่วิปลาส คือมีนัยตรงข้ามได้แก่ เข้าใจถูกต้องตามสภาพเป็นจริงคือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความเป็นอนัตตา และความไม่งาม ก็เห็นตามนั้น^{๗๙}

ขณะเดียวกันก็มีอุปกิเลส คือกิเลสที่จรมาด้วยอำนาจโลภะ โทสะ และโมหะ แล้วทำจิตเดิม (ภวังคจิต) ที่แม้ปกติก็บริสุทธิ์อยู่แล้วให้ต้องเศร้าหมอง^{๘๐} เป็นเหตุขัดขวางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ไม่ให้ประสบผลสำเร็จ แบ่งเป็น ๑๖ ประการ ได้แก่ อภิชฌา ความโลภอยากได้ของคนอื่น พยาบาท ความคิดปองร้ายผู้อื่น โภคะ ความโกรธ อุปนาหะ ความผูกโกรธ มกขะ ความลบหลู่ ปฬาสะ ความตีเสมอ อิสสา ความริษยา มัจฉริยะ ความตระหนี่ มายา มารยา สาถะเยยะ ความโอ้อวด ถัมภะ ความหัวดี สารัมภะ ความแข่งดี มานะ ความถือตัว อติมานะ ความดูหมิ่นเขา ทมะ ความมัวเมา และปมาทะ ความประมาท ๑๐ ธรรมเหล่านี้เมื่อเกิดภายในจิตของผู้ใด ย่อมทำให้ไม่สามารถจะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้สำเร็จเลย จึงควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น

หลักธรรมทั้งสามอย่างดังที่กล่าวมาแล้วล้วนแล้วแต่เป็นศัตรู และอุปสรรคต่อการพัฒนาวิปัสสนาให้เกิดขึ้น และเจริญงอกงาม อย่างไรก็ตาม ยังมีหลักธรรมอีกจำนวนหนึ่งที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาวิปัสสนากรรมฐานให้เจริญงอกงาม ได้แก่ สติ ที่สำคัญคือมหาสติปัฏฐาน

^{๗๘} วิสุทธิตี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (บาลี) ๓/๒๖๗.

^{๗๙} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๙/๗๙-๘๑.

^{๘๐} ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๗๑/๑๘๑.

๒.๒.๓.๔.๓ หลักธรรมส่งเสริมการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

หลักธรรมที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาวิปัสสนากรรมฐานในที่นี้ได้แก่ มหาสติปัฏฐานสูตร กายานุปัสนา เวทนานุปัสนา จิตตานุปัสนา และธัมมานุปัสนา มีดังต่อไปนี้^{๘๑}

๑. **กายานุปัสนาสติปัฏฐาน** คือ การพิจารณากาย หรือตามดูรู้ทันกาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงแต่กายไม่ใช่ สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา จำแนกไว้โดยให้พิจารณา ๖ อย่าง ได้แก่ (๑) อานาปานสติ คือ ไปในที่สงบ นั่งขัดสมาธิ ตั้งสติ กำหนดลมหายใจเข้าออกโดยอาการต่างๆ (๒) กำหนดอริยาบทขณะ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือร่างกายอยู่ในอาการอย่างไรก็รู้ชัดในอาการที่เป็นอยู่นั้นๆ (๓) สัมผัสสัญญา คือ สร้างสัมผัสสัญญาในการกระทำทุกอย่าง และความเคลื่อนไหวทุกอย่าง เช่น การก้าวเดิน การเหลียวมอง การเหยียดมือ นุ่งห่มผ้า กิน ดื่ม เคี้ยว ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ การตื่น การหลับ การพูด เป็นต้น (๔) ปฏิกุศลมนสิการ คือ พิจารณาร่างกายของตนตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ซึ่งมีส่วนประกอบที่ไม่สะอาดต่างๆมากมายมารวมๆอยู่ด้วยกัน (๕) ธาตุมนสิการ คือ พิจารณาร่างกายของตนโดยให้เห็นแยกประเภทเป็นธาตุ ๔ แต่ละอย่างๆ (๖) นวสีวธิกา คือ พิจารณาศพที่อยู่ในสภาพต่างๆกัน โดยแบ่งเป็น ๙ ระยะตั้งแต่ตายใหม่ๆไปจนถึงเหลือแต่กระดูกแล้วย้อนมานึกถึงร่างกายของตนว่าก็จะต้องเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน

๒. **เวทนานุปัสนาสติปัฏฐาน** ได้แก่ การตามดูรู้ทันเวทนา คือ เมื่อเกิดความรู้สึกสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆก็ดี ทั้งที่เป็น อามิส และนิรามิส ก็รู้ชัดตามที่เป็นอยู่ในขณะนั้นๆ

๓. **จิตตานุปัสนาสติปัฏฐาน** ได้แก่ การตามดูรู้ทันจิต คือ จิตของตนในขณะนั้นๆ เป็นอย่างไร เช่น มีราคะ ไม่มีราคะ มีโทสะ ไม่มีโทสะ มีโมหะ ไม่มีโมหะ ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิหลุดพ้น ยังไม่หลุดพ้น ฯลฯ ก็รู้ชัดตามที่มีมันเป็นอยู่ขณะนั้นๆ

๔. **ธัมมานุปัสนาสติปัฏฐาน** คือ การตามดูรู้ทันธรรม ได้แก่ นีวรณ ๕ ชั้น ๕ आयตนะ ๑๒ โพชฌงค์ ๗ และอริยสัจ ๔ มีอธิบายโดยสังเขป ดังนี้ (๑) นีวรณคือ รู้ชัดในขณะนั้นๆ ว่า นีวรณ ๕ แต่ละอย่างๆ มีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไรที่เกิดขึ้นแล้วจะเสียได้อย่างไร ที่ละได้แล้ว ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปอย่างไร รู้ชัดนามที่เป็นไปอยู่ขณะนั้นๆ (๒) ชั้นคือ กำหนดรู้ว่าชั้น ๕ แต่ละอย่างคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดับไปได้อย่างไร (๓) आयตนะ คือ รู้ชัดในอายตนะภายในภายนอกแต่ละอย่างๆ รู้ชัดในสังโยชน์ที่เกิดขึ้น เพราะอาศัยอายตนะนั้นๆ รู้ชัดว่าสังโยชน์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วจะเสียได้อย่างไร ที่ละได้แล้วไม่เกิดขึ้นได้อีกต่อไปได้อย่างไร (๔) โพชฌงค์ คือ รู้ชัดในขณะนั้นๆ ว่าโพชฌงค์ ๗ แต่ละอย่างๆ มีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วเจริญเต็มบริบูรณ์ได้อย่างไร (๕) อริยสัจ คือ รู้ชัดอริยสัจ ๔ แต่ละอย่างๆ ตามความเป็นจริงว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร

^{๘๑}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๔/๓๐๒-๓๓๘.

๒.๒.๓.๕ อานิสงส์แห่งการเจริญสติปัฏฐาน ๔

มหาสติปัฏฐานสูตรได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการเจริญสติไว้ ดังพระพุทธพจน์ได้แสดงว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ อย่างนี้ ตลอด ๗ ปี เขาพึงหวังผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีขันธปัญญาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ๗ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้ตลอด ๖ ปี ...๕ ปี ...๔ ปี ...๓ ปี ...๒ ปี ...๑ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้ตลอด ๗ เดือน เขาพึงหวังผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีขันธปัญญาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ๗ เดือน ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้ ตลอด ๖ เดือน ...๕ เดือน ...๔ เดือน ...๓ เดือน ... ๒ เดือน ...๑ เดือน ... กิ่งเดือนกิ่งเดือนยกไว้ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้ตลอด ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน ๑ หรือเมื่อยังมีขันธปัญญาเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี”^{๘๒}

๒.๒.๓.๖ วิปัสสนากรรมฐานแนวสมถยานิก

สมถยานิก พระพรหมคุณาภรณ์ให้ความว่า “ผู้ที่มีสมถะเป็นยาน คือบำเพ็ญสมถะจนได้ฌานก่อนแล้วจึงเจริญวิปัสสนา”^{๘๓} เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้ที่มีประสบการณ์แล้ว และกำลังทำวิปัสสนากรรมฐานให้เจริญขึ้นต่อไปอีก ซึ่งมีแนวทางพอสังเขป ๓ ประการต่อไปนี้^{๘๔}

๑. ความรู้สภาวะของรูปนาม
๒. ความรู้เหตุปัจจัยของรูปนาม
๓. ความรู้สภาวะของพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา

ตัวอย่างการเจริญอานาปานสติกรรมฐานหรืออานาปานปัพพะตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร ผู้ปฏิบัตินั่งขัดสมาธิ ตั้งกายให้ตรง เอาสติกำหนดไว้ที่ปลายจมูกหรือริมฝีปากบน มีสติกำหนดลมหายใจเข้าออก ดังนี้

๑. เมื่อหายใจเข้ายาว	ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้ายาว
เมื่อหายใจออกยาว	ก็รู้ชัดว่า หายใจออกยาว
๒. เมื่อหายใจเข้าสั้น	ก็รู้ชัดว่า หายใจเข้าสั้น
เมื่อหายใจออกสั้น	ก็รู้ชัดว่า หายใจออกสั้น

^{๘๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๓/๓๓๗-๓๓๘.

^{๘๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายธรรม, หน้า ๓๒๔.

^{๘๔} จำลอง ดิษยวณิช, วิปัสสนากรรมฐานและชาวอารมณีย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗-๒๘.

๓. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักกำหนดรู้ กองลมทั้งปวง หายใจเข้าเราย่อมสำเหนียกว่า เราจักกำหนดรู้ กองลมทั้งปวง หายใจออก

๔. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร (คือลมอัสสาสะและปัสสาสะ) หายใจเข้า ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจออก

การเจริญอานาปาปัพพะทั้งสี่ขึ้นตามแนวนี้ เป็นสมถกรรมฐานล้วนๆ เพราะการตามดูลม หายใจเข้าออกยังมีบัญญัติเป็นอารมณ์ แต่บางอาจารย์ให้เจริญกรรมฐานโดยยึดหลัก พุท-โธ เป็น อารมณ์กรรมฐาน

คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายว่าเมื่อโยคิกำหนดลมหายใจอย่างแน่วแน่แล้วจะมีนิมิตปรากฏขึ้น การเจริญอานาปานสติมีนิมิต ๓ อย่างเกิดขึ้น

๑. บริกรรมนิมิต คือการที่สติแนบชิดไปกับลมหายใจเข้าออกจนเกิดสมาธิ

๒. อุคหนิมิต คือลมหายใจเข้าออก ปรากฏดุจขุยขุย ขุยฝ้าย สำลี ลมต้าน หมอกควันไฟ สีเขียว สีเหลือง สีขาว เป็นต้น

๓. ปฏิภาคนิมิต คือลมหายใจเข้าออก ปรากฏดุจแสงสว่างของดวงดาว ลูกประคำสีแดง หรือสีขาว กระจกส่องหน้า จักร ล้อรถ กลีบเมฆพวงแก้วมณี เป็นต้น นิมิตที่กล่าวมาแล้วนี้จะปรากฏไม่เหมือนกันในแต่ละคน

เมื่อปฏิภาคนิมิตเกิดขึ้นแล้วในระยะแรกๆ สมาธิยังอยู่ในระดับที่เรียก อุปจารสมาธิ คือ เป็นสมาธิที่จวนจะแน่วแน่ เมื่อพยายามปฏิบัติต่อไปสมาธิมีกำลังมากขึ้นจนถึง อัปนาสมาธิ จิตไม่ส่ง กระแสออกนอก แต่จะรวมลงที่จิตแห่งเดียว จิตในภาวะเช่นนี้ เรียกว่า “เอกัคคตาจิต” เป็นจิตที่สูง และตั้งมั่นเป็นสมาธิอย่างสมบูรณ์ ที่ไม่มีนิวรณ์ แต่จิตนี้ยังมีสันดานุสัยคือกิเลสอย่างละเอียดที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธันดาน กิเลสชนิดนี้จะถูกทำลายลงได้ด้วยวิปัสสนาญาณเท่านั้น จึงต้องเข้าในด้วยความสงบขั้นนี้ ยังไม่สำเร็จมรรคผลใดๆ เป็นแต่เพียงความหดตัวของจิตเข้าไปสู่สภาวะความสงบจาก กิเลสเพียงชั่วคราว แต่ก็เป็นที่พื้นฐานสำหรับการสร้างพลังจิต เพื่อเป็นบาทฐานในการเข้าสู่ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน อันเป็นความสงบที่มากขึ้นได้ตามลำดับ

๒.๒.๓.๖ วิปัสสนากรรมฐานแนววิปัสสนายานิก

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวนี้บางทีเรียกว่า สุทธิวิปัสสนายานิกกรรมฐาน เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานล้วนๆ^{๘๕} โดยการกำหนดรูปรูปนามที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง ๖ ขณะที่ได้เห็น รูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ได้กลิ่นทางจมูก ได้รู้รสทางลิ้น ได้ถูกต้องทางกายและได้รู้อารมณ์ทางใจ ในระยะแรก อินทรีย์ของผู้ปฏิบัติ อาจยังไม่แก่กล้าพอ การกำหนดอารมณ์ที่กระทบทางทวารทั้ง ๖ ดังกล่าวมาจะได้ผลเพียงเล็กน้อย บางครั้งอาจทำให้เกิดอาการเครียด หงุดหงิดฟุ้งซ่านได้ วิธีหนึ่งที

^{๘๕} จำลอง ดิษยวินิช, วิปัสสนากรรมฐานและชาวอารมณ, หน้า ๓๐-๓๗.

นิยมปฏิบัติกันคือเอาจิตพร้อม กับสติไปตั้งไว้ที่หน้าห้องบริเวณสะดือคอยสังเกตอาการพอง และอาการยุบของผนังหน้าห้อง วิธีการนี้คือการกำหนดคตุธาตุลม ที่อยู่ในช่องท้อง เมื่อท้องพองขึ้นให้กำหนดในใจว่า “พองหนอ” เมื่อท้องยุบลงก็ให้กำหนดในใจว่า “ยุบหนอ” การกำหนดคตุลมเช่นนี้อยู่ในหมวด อานาปานสติในมหาสติปัฏฐานสูตร

การกำหนดอาการพองและอาการยุบมีความสำคัญมาก ถือว่าเป็นฐานหลักหรือฐานเดิมของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก่อนที่ย้ายสติไปกำหนดที่ฐานอื่น เช่น ฐานเวทนา ฐานจิต และฐานธรรม จำเป็นที่จะต้องสร้างฐานหลักให้มั่นคงเสียก่อน เหมือนคนเราที่ต้องมีบ้านเป็นที่พักอาศัย แน่นอนเสียก่อนและบ้านนี้จะต้องมั่นคง แข็งแรงและปลอดภัยก่อนที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวไปตามที่ต่างๆถึงจะไปไกลแสนไกลอย่างไร ลงท้ายก็ต้องกลับมาสู่บ้านเดิมของตน

จากการกล่าวมา สรุปได้ว่า ทานมัยแปลว่าบุญสำเร็จด้วยการให้ ซึ่งวัตถุที่ให้ทานมีลักษณะแตกต่างกัน พร้อมด้วยอานิสงค์ ส่วนประเภทมี ๒ บ้าง ๓ บ้าง แต่วัตถุประสงค์ของการให้ทานส่วนมากคือเพื่อช่วยเหลือคนอื่น และลดความเห็นแก่ตัว แต่อย่างไรก็ดี ทานมีทั้งฝ่ายดีและไม่ดี ศีลมัยบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ศีลมีอานิสงค์มาก ผู้ตั้งอยู่ในศีลย่อมมีความเจริญงอกงามทั้งในความเป็นอยู่และการงาน โดยมีสติเป็นที่ไป ส่วนภาวนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนาซึ่งเป็นการยกระดับจิตขั้นสู่เป้าหมายคือความพ้นทุกข์ โดยมีชั้น ๕ เป็นอารมณ์กรรมฐานหรือที่นิยมเรียกกันว่า “รูปกับนาม” ซึ่งรูปกับนามหรือชั้น ๕ เกิดขึ้นจากการปรุงแต่งโดยอวิชชา จึงทำให้เกิดความยึดมั่นด้วยอำนาจอุปาทาน ดังนั้น วิปัสสนาภาวนาคือรู้จริงเห็นแจ้งซึ่งสภาวะธรรม ทั้งปวง (ไตรลักษณ์) ด้วยปัญญา และแนวทางพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่างดังที่ได้กล่าวมา มีคุณลักษณะและอานิสงค์แตกต่างกันไปตามแต่ระดับชั้น เช่น ศีลย่อมได้อานิสงค์มากกว่าการให้ทาน ส่วนภาวนาย่อมได้อานิสงค์ยิ่งกว่าการรักษาศีล

๒.๓ ความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร

บุญกิริยาวัตถุ ๓ เป็นหลักพื้นฐานในการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในส่วนของการทำทาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวพุทธนิยมกระทำกันเป็นประจำ โดยเฉพาะการทำบุญใส่บาตร ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการดูแลอุปถัมภ์ พระภิกษุสงฆ์ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพระพุทธศาสนา ในระยะเริ่มต้น อุบาสก อุบาสิกา เมื่อได้เมื่อได้เกิดความเลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วได้พากันบำเพ็ญบุญกับพระสงฆ์ด้วยการถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมาก ถูงแม้พระสงฆ์จะไปบิณฑบาตทางไหนก็มีผู้ทำบุญถวายทานอยู่เสมอ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วขึ้น ฉะนั้นการใส่บาตรจึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พุทธบริษัทที่มีบทบาทสำคัญในการบำเพ็ญบุญจึงมีหลายคนและส่วนมากทุก

คนมีโรงงานสำหรับใช้เป็นสถานที่ให้ทานอยู่ประจำบ้าน เพื่อความสะดวกต่อการถวายความอุปถัมภ์ พระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ ดังมีอุบาสกที่ได้บำเพ็ญไว้ ได้แก่

อนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๘๖} เป็นชาวเมืองสาวัตถี มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก ได้จัดเตรียมสถานที่และตกแต่งอาสนะไว้ที่บ้าน เพื่อถวายภัตตาหารเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์วันละ ๒,๐๐๐ รูป เป็นประจำ

เมณฑกเศรษฐี^{๘๗} เป็นชาวเมืองภัททิยะ ได้ถวายภัตตาหารต้อนรับพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ที่เมืองภัททิยะ ได้ทูลขอพวารณาเป็นคนอุปฐากถวายอาหารเป็นประจำตราบเท่าที่ยังเสด็จประทับอยู่เมืองนี้ ทำให้พระพุทธเจ้าและพระสาวก มีความสะดวกสบายขึ้นสามารถทำงานเผยแผ่ศาสนาได้โดยราบรื่น

จุฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี^{๘๘} เป็นชาวเมืองสาวัตถี ได้ถวายภัตตาหารบำรุงพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูปที่บ้านเป็นประจำ

พระเจ้าปเสนทิโกศล^{๘๙} เป็นกษัตริย์เมืองสาวัตถี พระองค์มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก ได้เคยถวายภัตตาหารและไทยธรรมแก่พระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์จำนวนถึง ๑,๐๐๐ รูป ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เองตลอด ๗ วัน และได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงรับอาหารบิณฑบาตที่พระตำหนักทุกวัน พร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป แต่ถูกห้ามไว้จากพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้ขอถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นประจำทุกวัน วันละ ๑ รูป เป็นประจำตั้งแต่นั้นมา

โฆสกเศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี และปาวาริกเศรษฐี^{๙๐} ทั้ง ๓ เป็นเศรษฐีชาวกรุงโกสัมภีผู้เป็นสหายกัน ได้ทราบพระเกียรติศัพท์ของพระพุทธเจ้าจากดาบสแล้วเกิดความเลื่อมใส จึงพากันเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรม เมื่อจบพระธรรมเทศนาได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วได้ถวายทานอุปฐากบำรุงพระภิกษุสงฆ์เป็นประจำ

โรชมัลลกษัตริย์^{๙๑} เป็นกษัตริย์เมืองกุสินารา เคยเป็นสหายของพระอานนทได้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงดำริที่จะถวายผักกาดสดและของฉันทด้วยแบ่งแต่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ต่อมาพระพุทธองค์ทรงทราบจึงมีพุทธานุญาตเรื่องให้พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายรับผักกาดทุกชนิดและของฉันทด้วยแบ่งทุกชนิด

^{๘๖} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๐-๑๑.

^{๘๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๙๘/๑๒๓-๑๒๗.

^{๘๘} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๓.

^{๘๙} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๑๓-๑๔.

^{๙๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๒๗๙-๒๘๐.

^{๙๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๒/๑๓๕-๑๓๖., วิ.ม.อ. (ไทย) ๕/๒/๑๕๖-๑๕๘.

อุคคหบดี^{๙๒} เป็นชาวเมืองเวลาลี ได้จัดตั้งอาสนะไว้ ๕๐๐ ที่ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์มาฉันที่บ้านเป็นประจำ

ธัมมิกอุบาสก^{๙๓} เป็นชาวเมืองสาวัตถี ได้จัดตั้งอาสนะไว้ที่บ้าน เพื่อนิมนต์พระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหาร ได้ถวายสังฆภัต สลากยาคุ สลากภัต ปักขิตภัต อุโปสถิกภัต อาคันตุกภัต วัสสวาราสิกภัต แก่พระภิกษุสงฆ์เป็นประจำ ธัมมิกะและครอบครัวเป็นผู้มีศีล มีกัลป์ยาณธรรม มีวามยินดีในอันจำแนกทาน ได้หมั่นบำเพ็ญกุศลเป็นประจำ

คหบดีชาวกรุงราชคฤห์^{๙๔} พร้อมบุตร ภรรยา เป็นคหบดีผู้ชอบถวายทานอาหารอย่างดีแก่พระสงฆ์ วันละ ๔ ที่เป็นนิตยภัต

จากหลักฐานที่ปรากฏดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า พุทธบริษัทได้ให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์ ด้วยการทำบุญใส่บาตรด้วยดีเสมอมา จึงถือว่าเป็นการช่วยจรโลงพระพุทธศาสนาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ โดยที่พระสงฆ์สามารถจะดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่ลำบาก สามารถบำเพ็ญสมณะธรรมเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต่อไป ดังนั้นการทำบุญใส่บาตรจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการดูแล พระภิกษุสงฆ์ และพระพุทธศาสนา

^{๙๒} อัง.สตตก.อ. (ไทย) ๔/๑๑๑/๔๒๔.

^{๙๓} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๗๕.

^{๙๔} วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๙๒/๓๐๓.

บทที่ ๓

พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

การทำบุญใส่บาตรเป็นการทำบุญที่พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะชาวไทย ได้นิยมทำสืบทอดกันมาและถือว่าเป็นกิจวัตรที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปรู้จักและนิยมปฏิบัติมากกว่าประเภทอื่นๆ เป็นการทำบุญที่ทำได้ง่าย สะดวก สามารถทำได้บ่อยตามที่ต้องการ จึงทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมการทำบุญใส่บาตรและที่มักจะทำกันจนเป็นประเพณี คือ การทำบุญใส่บาตรให้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนชาวไทย ส่วนมากมักจะทำกันเป็นประจำทุกวันแต่บางคนก็เลือกใส่บาตรเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือวันสำคัญทางประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เกิดจากความเชื่อของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจ

จากพฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่แตกต่างกันไปในัน เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม กล่าวคือ ทุกวันนี้คนไทยนิยมศรัทธาวัตถุมากกว่าจิตใจ มีความโน้มเอียงไปกั่วัฒนธรรมทางตะวันตกเพิ่มมากขึ้นตามกระแสโลก ที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ข้อสังเกตว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เป็นเพราะคนรุ่นใหม่ ไม่มีเวลามาสงใจเข้าวัดปฏิบัติธรรม ไม่รู้จักกิจกรรมบุญกุศล และภาวะที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน หลายคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “การทำบุญ” แคบลงหรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักการเดิม เช่น เมื่อเราพูดว่าไปทำบุญทำทาน โยมก็นึกว่าการทำบุญคือ ถวายข้าวของแก่พระสงฆ์ บุญก็เลยจำกัดอยู่แค่นั้น คือการให้ แล้วก็ต้องถวายแก่พระเท่านั้นจึงเรียกว่าบุญถ้าไปให้แก่ชาวบ้าน เช่น ให้แก่คนยากจนคนตกทุกข์ได้ยาก เราเรียกว่าให้ทาน^๑ นอกจากความคลาดเคลื่อนของภาษาแล้ว ผู้นำบางชุมชนให้ความหมายของ ศาสนาบัญญัติใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยการให้ความหมายใหม่ตามแบบความเชื่อในอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือการตีความเรื่องการทำบุญใหม่ที่แตกต่างจากการตีความในพระพุทธศาสนาจนทำให้คนละเลยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การทำบุญของพุทธศาสนิกชนจึงมีความแตกต่างกันไปหลายรูปแบบ เพราะทุกคนต่างจิตต่างใจยึดถือปฏิบัติไม่เหมือนกัน ทำให้ปัจจุบันการทำบุญของพุทธศาสนิกชนทั่วไปส่วนมากทำบุญเพื่อหวังผลไม่

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ก้าวไปในบุญ, หน้า ๔.

ทางใดก็ทางหนึ่งโดยหลงลืมจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการทำบุญ จนส่งผลให้ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเสื่อมถอยลงทุกวัน ทำให้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นไปในทางไม่เหมาะสมจนอาจส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และศาสนาได้

ในบทที่ ๓ นี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยแบ่งสาระสำคัญออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ความหมายของพฤติกรรม

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายพฤติกรรมไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน^๒ ได้ให้ความหมาย พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งพฤติกรรม (Behavior)^๓ เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกาย เช่น การ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า “กายกรรม” การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด การสนทนา การทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจ ต้องติดตามสังเกต วิเคราะห์ ดีความ และประเมินค่า เป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเมตตาหรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า “มโนกรรม” พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง ๓ ลักษณะมีได้อยู่แยกจากกัน แต่ทำงานผสมผสานเป็นจริง หรือจริยาตามลักษณะความประพฤติประจำอยู่ในสันดาน พันเพ็ญหรือลักษณะอุปนิสัย ๖ ประเภท คือ ราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต วิตกจริต ในทางจิตวิทยาตะวันตกทั่วไป เรียกลักษณะต่างๆไปของบุคคลว่าบุคลิกภาพ (Personality) ซึ่งรวมหมายถึงคุณสมบัติภายในและพฤติกรรมเฉพาะบุคคลโดยรวม^๔

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙๑.

^๓ เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเวิร์คเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^๔ Gordon Allport , *The Person in Psychology*, (Boston : Beacon Press, 1968), p. 568., อ้างในพงศ์พัชรา สัมพันธ์รัตน์, “การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ : กรณีศึกษาโรงเรียนทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

เพียเจท์ (Piaget)^๕ ได้ให้ความหมายพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง ลักษณะ ประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ การร่วมมือเกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่อง ความสนใจและอนัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ์

อริสโตเติล (Aristotle)^๖ นักปรัชญากรีกผู้ยิ่งใหญ่เคยกล่าวไว้ก่อนคริสต์ศักราชว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เพราะมนุษย์ชอบรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นหมู่ เป็นพวก มีการรวมกลุ่มปะทะสังสรรค์ ปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) การกระทำหรือกิริยาอาการที่มนุษย์แสดงออกในแต่ละวัน จึงมีรูปแบบต่างๆ และแตกต่างกันออกไป เป็นธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปที่จะแสดงกิริยาอาการหรือการกระทำต่างๆ ออกมาทั้งในรูปแบบพฤติกรรมภายนอก (Overt behavior) ที่สามารถสังเกตเห็นได้ และพฤติกรรมภายใน (Covert behavior) อันได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ การคิด การจำ และอารมณ์ต่างๆ เป็นต้น

โคลเบอร์ก (Kohlberg)^๗ กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกที่มีพื้นฐานมาจากความยุติธรรม คือการกระจายสิทธิและหน้าที่ ต้องเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกันอยู่โดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล ซึ่งคนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกๆ สถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรม จึงเป็นการเคารพในสิทธิข้อเรียกร้องของผู้อื่นอย่างเสมอภาค และโคลเบอร์ก เชื่อว่า “ในการวัดขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นจะต้องใช้เหตุผลเชิงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น”

ซานเดนท์ (Zanden)^๘ กล่าวถึง ความหมายของพฤติกรรมว่า มุมมองและคุณค่าที่เกิดขึ้น โดยวิธีใช้แนวทางของศาสนาและสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล

^๕Piaget, *The Moral Judgment of Child*, (London : Routledge & Kegan Raul, 1960), p.

1. อ่างใน พงศ์พัชรา สัมพันธ์รัตน์, “การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ : กรณีศึกษา โรงเรียนทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^๖มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, *มนุษย์กับสัตว์สังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๓๙), หน้า ๕๑๔.

^๗Kohlberg, L. “Stages and Sequence : The Cognitive Developmental Approach to Socialization”, *Handbook of Socialization Theory and Research*, (Chicago : Rand McNail and Company, 1969), p. 391 อ่างใน พงศ์พัชรา สัมพันธ์รัตน์, “การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ : กรณีศึกษาโรงเรียนทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^๘James W.Vander Zanden, *Sociology the Core*, 3rd ed., (New York : Mcgraw-Hill Inc., 1986), p. 323. อ่างใน พงศ์พัชรา สัมพันธ์รัตน์, “การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ : กรณีศึกษาโรงเรียนทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาชิต^๙ กล่าวถึง พฤติกรรมว่า การกระทำของบุคคลซึ่งเป็นการแสดงออกในการตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์ที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน นับได้อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย หรือเป็นปรนัย ไม่ว่าจะการแสดงผลหรือการตอบสนองนั้น เกิดได้ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย เช่นการร้องไห้ การคิดการกิน การอ่านหนังสือ การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

พรรณราย ทรัพย์ประภา^{๑๐} ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) คือการกระทำใดๆก็ตามซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้โดยบุคคลอื่น หรือโดยการใช้เครื่องมือ พฤติกรรมมิได้หมายความเฉพาะแต่เพียงการแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำหรือกิจกรรมภายในความรู้สึกของบุคคลด้วย

ประสาน-ทิพวรรณ หอมพูล^{๑๑} ได้ให้ความหมายของคำว่าพฤติกรรม ไว้ดังนี้

๑. หมายถึง การกระทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งทางดีและทางไม่ดี เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เสียใจ การออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งต่างๆเหล่านี้ เป็นผลจากกระบวนการทางจิตวิทยา “ตั้งแต่ การตั้งใจ การเรียนรู้ การจำ การลืม และความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น

๒. หมายถึง กระบวนการต่างๆ ของบุคคลที่ปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมของบุคคลเหล่านั้นออกมาในรูปของการกระทำ หรือการแสดงออกของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ภายใต้กลไกของความรู้สึกนึกคิดของตนเอง มนุษย์ทุกคนจะมีกระบวนการของพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทุกคนจะมีความต้องการและสาเหตุจูงใจเป็นของตนเองอยู่ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจที่จะกระทำการต่างๆ ด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง สิ่งที่ปรากฏออกมานั้นเป็นพฤติกรรมของมนุษย์

กันยา สุวรรณแสง^{๑๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม คือ กิริยา อาการ บทบาท ลีลา ท่าทาง การประพฤติ ปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน ๕ ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส เป็นต้น

^๙สมโภชน์ เอี่ยมสุภาชิต, *การปรับพฤติกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๑๐}พรรณราย ทรัพย์ประภา, *จิตวิทยาอุตสาหกรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๑๑}ประสาน-ทิพวรรณ หอมพูล, *จิตวิทยาทั่วไป*, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๑๒}กันยา สุวรรณแสง, *จิตวิทยาทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

สงวน สิทธิเลิศอรุณ^{๑๓} ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึงการกระทำหรือกิริยาที่ปรากฏออกมาทางร่างกาย ทางกล้ามเนื้อ ทางสมอง ทางอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดซึ่งโดยปกติมนุษย์และสัตว์ย่อมแสดงออกมาให้เป็นที่สังเกตเห็นได้ชัด และเห็นไม่ได้ชัด ซึ่งขึ้นอยู่กับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากกระตุ้นเป็นสำคัญ

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ^{๑๔} ได้อธิบายความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม (behavior) นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออกของบุคคล (Action) ทั้งนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย (Inaction) นอกจากนั้นการตัดสินใจที่รู้สึกได้ของบุคคล กลุ่มหรือองค์การหรือการกระทำที่ซ่อนเร้นแต่พร้อมที่จะแสดงออก อาทิการมีความคิดริเริ่ม ก็นับเป็นการกระทำเช่นกัน ดังนั้นคำว่า “พฤติกรรม” จึงรวมถึงสิ่งที่บุคคล กลุ่มหรือองค์การประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย (Covert behavior) และยังรวมถึงพฤติกรรมที่ไม่แสดงออกหรือพฤติกรรมซ่อนเร้น (Covert behavior) ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการภายในอื่นๆ ได้แก่ความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังรวมถึงการงดเว้นการกระทำ หรือการไม่แสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจอีกด้วย

ผู้วิจัยสรุปความได้ว่า พฤติกรรมหมายถึง การแสดงออก การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ การกระทำหรืออากัปกิริยาต่างๆของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา ทางกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องดีงาม อันบุคคลอื่น สามารถสังเกตเห็นได้ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้า

๓.๒ ความหมายของคำว่าบิณฑบาต

คำว่าบิณฑบาต ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีความหมายกว้างขวาง สามารถอธิบายได้หลายอย่าง หลายแง่ ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้แยกอธิบายความหมายของคำว่าบิณฑบาต ออกเป็น ๒ ความหมายด้วยกัน คือ ความหมายตามคำศัพท์ ความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ

^{๑๓} สงวนสิทธิเลิศอรุณและคณะ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑.

^{๑๔} สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๔.

๓.๒.๑ ความหมายตามคำศัพท์

คำว่า บิณฑบาต มาจากภาษาบาลี คือ บิณฑบาตร ซึ่งเป็นศัพท์ที่มาจากสองคำรวมกัน แปลว่า อาหารที่ใส่ลงในบาตรพระ, อาหารถวายพระ, รับอาหารที่เขาใส่ลงในบาตร^{๑๕}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่าบิณฑบาต แปลว่า อาหาร (ใช้สำหรับพระภิกษุสามเณร) เช่น รับบิณฑบาต มาจากภาษาบาลีว่า บิณฑบาต แปลว่า ก้อนข้าวที่ตัก^{๑๖}

พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต ตามศัพท์แปลว่า การตักแก้อ่อนข้าว อาหารที่ใส่ลงในบาตรของพระ^{๑๗}

พจนานุกรมไทย ฉบับพิสดาร ได้ให้ความหมายของคำว่าบิณฑบาตแปลว่ารับของใส่บาตร ก้อนข้าวที่ตักไป^{๑๘}

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต หมายถึง อาหารที่ใส่ลงในบาตรพระ อาหารถวายพระ^{๑๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต ตามตัวพยัญชนะ แปลว่า การตกลงแก้อ่อนข้าว แต่โดยความหมายของคำนี้แล้วมีความหมายมากกว่านั้น หมายถึง การที่พระภิกษุไม่ต้องหุงหาอาหารเอง ไม่สร้างครัวเอง ไม่ให้เก็บสะสมอาหาร ให้ภิกษุอาศัยอาหารบิณฑบาต^{๒๐}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต หมายถึงการตกลงแก้อ่อนข้าว เป็นคำเรียกก้อนข้าวที่เขาใส่ลงในภาชนะที่รองรับ เช่น บาตร เป็นต้น^{๒๑}

^{๑๕} พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๗.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๒๖.

^{๑๗} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๕.

^{๑๘} สมพร เจริญพงศ์, พจนานุกรมไทยฉบับพิสดาร, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๔.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๗.

^{๒๐} พุทธทาสภิกขุ, คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๓), หน้า ๕๒.

^{๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี่ยมเชียง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖๓.

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต แปลว่ารับของใส่บาตร^{๒๒}

๓.๒.๒ ความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต หมายถึง กิริยาที่พระภิกษุสามเณรรับของที่เขานำมาใส่บาตร

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต ภาษาไทยใช้ในความหมายว่ารับของใส่บาตร เช่นที่ว่า พระไปบิณฑบาต คือ ไปรับอาหารที่เขาจะใส่ลงในบาตร^{๒๓}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของคำว่า บิณฑบาต ในคำวัด หมายถึง อาหารสำหรับถวายพระซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งใน ๔ สำหรับพระสงฆ์จะถวายโดยใส่บาตรหรือใส่ภาชนะอื่นใดก็เรียกเหมือนกัน^{๒๔}

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ บิณฑบาต หมายถึง การที่ภิกษุสามเณรไปรับอาหารที่เขาถวายโดยบาตรก็ได้ เช่น ใช้ว่า “พระออกไปบิณฑบาตกันแต่เช้า ยังไม่กลับจากบิณฑบาตเลย” มักเขียนผิดว่า บิณฑบาตโดยอาจเข้าใจว่าเป็นคำเดียวกับ บาตร ซึ่งออกเสียงเหมือนกัน^{๒๕}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้ความหมายของของการที่พระบิณฑบาต หมายความว่า เดินเพื่อรับการใส่บาตร หรือเดินเพื่อรับอาหารที่ชาวบ้านถวาย^{๒๖}

โดยทั่วไปคำนี้หมายถึงกิจวัตรของพระภิกษุสามเณร โดยการออกเดินถือบาตรเพื่อรับการถวายภัตตาหารหรือสิ่งของจากชาวบ้านในเวลาเช้า เรียกว่า การออกบิณฑบาต ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุญาต เอาไว้ว่าการบิณฑบาต เป็นกิจวัตรของพระภิกษุสามเณรพึงปฏิบัติ โดยมีการประพฤติปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่าการบิณฑบาตเป็นกิจวัตรอันประเสริฐเรียกว่า “การโปรดสัตว์” การออกบิณฑบาตจึงถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

^{๒๒} ปิ่น มุทุกันต์, **ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๔) หน้า ๑๔๙.

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๒๖.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๑๓๗.

^{๒๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**, หน้า ๔๖๓

^{๒๖} ปิ่น มุทุกันต์, **ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา**, หน้า ๑๔๙.

๓.๓ พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบล บางลูกเสือ อำเภอ องครักษ์ จังหวัดนครนายก

ในบทนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย คือ พระสงฆ์ ๖ รูป ทายก ๖ คน ครูอาจารย์ ๖ คน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ๖ คน ผู้สูงอายุ ๖ คน สมาชิกองค์การส่วนตำบล (อบต.) ๖ คน ผู้ใหญ่บ้าน (ผญ.) ๖ คน ในเขต ตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ท่านเหล่านี้เป็นผู้นำชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ที่โบราณได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นอย่างดี

เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นจริงของการทำบุญใส่บาตรในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยตั้งประเด็นคำถาม เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญ จุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร ลักษณะการทำบุญใส่บาตร พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตร ประเพณีการทำบุญใส่บาตร ผลที่เกิดจากการทำบุญใส่บาตร เพื่อให้เข้าใจในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ความหมายของการทำบุญใส่บาตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ได้ความหมายของคำว่า “ใส่บาตร” ดังนี้ กลุ่มพระสงฆ์^{๒๗} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การให้ข้าว ให้น้ำ การทำบุญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชน

กลุ่มทายกวัด^{๒๘} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง โดยการนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

กลุ่มครู^{๒๙} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง โดยการนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๓๐} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง โดยการนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๓๑} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

^{๒๗} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายศิลาชัย ล้อมวงศ์, ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} นายชัยยศ จรัสอรุณฉาย ๔๕ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๐} นางเฉลียว ทองใบ ๖๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๑} นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๓๒} ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง โดยการนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนมาก ให้ความหมายว่า การใส่บาตร คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง โดยการนำอาหารมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงเวลาที่ท่านมาบิณฑบาต

๓.๓.๒ ความสำคัญของการใส่บาตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวถึงความสำคัญของการใส่บาตร ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์^{๓๓} กล่าวถึงความสำคัญของการใส่บาตรว่า

๑. การใส่บาตรมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพระสงฆ์
๒. การใส่บาตรเป็นการสร้างบารมี
๓. การใส่บาตรเป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา
๔. การใส่บาตรเป็นแนวทางปฏิบัติพื้นฐานให้บุคคลเข้าถึงธรรมของพระพุทธเจ้า
๕. การใส่บาตรย่อมมีผลต่อผู้ให้และผู้รับ ผู้ให้รู้จักการเสียสละ รู้จักแบ่งปัน ผู้รับรู้ถึงความมีน้ำใจของผู้ให้
๖. การใส่บาตรเป็นผลทำให้เข้าถึงสวรรค์
๗. การใส่บาตรเป็นการทำบุญให้กับคนที่เสียชีวิตไปแล้ว
๘. การใส่บาตรทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสุขสบายและสามารถปฏิบัติธรรมได้โดยไม่ต้องมีกังวล

กลุ่มทายกวัด ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า เป็นการสร้างบารมี การใส่บาตรเป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา การตั้งบาตรเป็นแนวทางปฏิบัติพื้นฐานในการทำความดี การใส่บาตรเป็นผลทำให้ถึงสวรรค์ รวมทั้งความสุขในจิตใจ การใส่บาตรเป็นการช่วยคนที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยการอุทิศส่วนกุศล

กลุ่มครู^{๓๔} ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า การใส่บาตร เป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบารมี ทำให้จิตใจมีความสุข เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๓๕} ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า การใส่บาตร เป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบารมี ทำให้จิตใจมีความสุข เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

^{๓๒} ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๓} พระชาติ จิตตาวโร วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๔} นายเกรียงเดช อิ่มเจริญ ๘๔ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} นางประดา รุ่งเรือง ๓๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๓๖} ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า การใส่บาตรเป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบารมี ทำให้จิตใจมีความสุข เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๓๗} ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า การใส่บาตรเป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างบารมี ทำให้จิตใจมีความสุข เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

สรุปได้ว่า ส่วนมากการตอบคำถามเกี่ยวกับความสำคัญของการใส่บาตรว่า การใส่บาตรเป็นการบำรุงพระสงฆ์ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา

รองลงมา ให้ความสำคัญของการใส่บาตรว่า เป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ

ส่วนน้อย ให้ความสำคัญของการใส่บาตรเป็นการสร้างบารมี

๓.๔ จุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร

กลุ่มพระสงฆ์^{๓๘} กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ทำเพื่อบูชาคุณ ทำเพื่ออนุเคราะห์ ทำเพื่อตัดความตระหนี่ ทำเพื่อหวังประโยชน์ชาติหน้าและประโยชน์ในปัจจุบัน

กลุ่มทายกวัด^{๓๙} ได้กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ ทำความดีใส่ตัว เพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ หวังความร่ำรวย ทำเพื่อความสบายใจหวังความสุข

กลุ่มครู^{๔๐} กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ทำเพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ ทำเพื่อความสบายใจ เพื่อบุญกุศล เพื่ออนุเคราะห์พระศาสนา เพื่ออุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๔๑} กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ทำเพราะหวังความสุข หวังโชคลาภ เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ ทำเพื่อความสบายใจเพื่ออุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๔๒} กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ทำเพื่อหวังต้องการไปเกิดบนสวรรค์ ทำเพื่อพ้นเคราะห์กรรม เพื่ออุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อความสบายใจ หวังความสุข โชคลาภ

^{๓๖} นางบำเพ็ญ ล้อมวงศ์ ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๗} ผ.ญ.ชนะพันธ์ กริมใจ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๘} พระปลัดชัยณรงค์ จารุณโณ วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} นายกระจ่าง เผือกขาว ๕๔/๒ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๐} นายจรัญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} นางจันทร์หอม กริมใจ ๔๗/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} นางสะอาด กริมใจ ๙ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๔๓} กล่าวว่าจุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร คือ ทำเพื่ออุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำเพื่อความสบายใจ ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ หวังความสุข

สรุปได้ว่า ส่วนมาก คือต้องการทำเพื่ออุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้วหวังความสุข โชคลาภ รุ่งเรืองมา คือ ทำเพื่ออนุเคราะห์พระสงฆ์ ทำเพื่ออนุเคราะห์พระพุทธศาสนา ส่วนน้อยคือ ทำตามประเพณีที่ ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำกันมา

๓.๕ ลักษณะการทำบุญใส่บาตร

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการทำบุญใส่บาตร มีดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์^{๔๔} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่า บางคนให้ด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้ลำพังตนเอง ให้เป็นปัจจัย ให้โดยไม่เจาะจง ให้โดยไม่กระทบผู้อื่น

กลุ่มทายกวัด^{๔๕} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่า ทำด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้เป็นปัจจัย ให้โดยไม่เจาะจง ให้โดยไม่กระทบผู้อื่น ให้ตามกาลสมควร ให้ด้วยมือตนเอง ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ผู้อื่นไปถวายแทน

กลุ่มครู^{๔๖} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่า ทำด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้เป็นปัจจัย ให้ด้วยมือตนเอง ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ผู้อื่นไปถวายแทน

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๔๗} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่าให้ของที่สะอาด ให้ด้วยมือตนเอง ให้เป็นปัจจัย ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้ตามกาลสมควร

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๔๘} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่า ทำด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๔๙} กล่าวถึงลักษณะการทำบุญใส่บาตรว่า ทำด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้เป็นปัจจัย ให้โดยไม่เจาะจง ให้โดยไม่กระทบผู้อื่น ให้ตามกาลสมควร ให้ด้วยมือตนเอง ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ผู้อื่นไปถวายแทน

^{๔๓} ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๔} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๕} นายเจษฎา สิกุลจ้อย ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๖} นางชนาทิพย์ ศรีมูล ๑๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๗} นางจันทร์หอม กริมใจ ๔๗/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๘} นางพาน ล้อมวงค์ ๗๐ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๔๙} ผ.ญ.ชนะพันธ์ กริมใจ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

ชาวพุทธตำบลบางลูกเสือยึดหลักการทำบุญใส่บาตรโดยในลักษณะ ทำด้วยศรัทธา ให้โดยเคารพ มุ่งเน้นเป็นสังฆทาน ไม่กระทบตนเองและผู้อื่น เคารพผู้รับทาน ให้ตามกาลสมควร ให้ด้วยมือตนเอง

สรุปลักษณะการทำบุญใส่บาตรของชาวพุทธตำบลบางลูกเสือ จากการสัมภาษณ์มี ๒ ประเด็น คือ

๑. ทำด้วยตนเอง (คือถวายด้วยมือตนเอง)

๒. ให้ผู้อื่นทำแทน (คือ ผากของทำบุญ)

ส่วนมากทำบุญใส่บาตรด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ถวายเป็นสังฆทาน ให้ตามกาล

๓.๖ ชนิดของวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตร

สัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชนิดของวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์^{๕๐} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตร ของชาวพุทธตำบลบางลูกเสือว่า วัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตร ได้แก่ ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย รูป เทียน

กลุ่มทายกวัด^{๕๑} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรว่า ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรด้วย ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย รูป เทียน

กลุ่มครู^{๕๒} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรว่า ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรด้วย ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย รูป เทียน

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๕๓} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรว่า ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรด้วย ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย รูป เทียน

^{๕๐} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๑} นายเชิด โพธิ์วิจิตร ๓๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๒} นางลำพวน เขียวขุ่ม ๓๘ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๓} นางวิสัย ชูบาล ๑๓/๒ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๕๔} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรว่า ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรด้วย ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย ธูป เทียน

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๕๕} กล่าวถึงวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตรว่า ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรด้วย ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง อาหารคาว อาหารหวาน ดอกไม้ พวงมาลัย ธูป เทียน

สรุปได้ว่า วัตถุที่ชาวพุทธตำบลบางลูกเสือ นิยมนำมาทำบุญใส่บาตรมากที่สุด ได้แก่ ข้าว ผลไม้ อาหารคาวหวาน น้ำดื่ม น้ำเปล่า เพราะหาและทำได้ง่าย

รองลงมาคือ น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง ดอกไม้ พวงมาลัย ธูปเทียน

๓.๗ แรงจูงใจในการทำบุญใส่บาตร

สัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ทำให้ได้ทราบถึงแรงจูงใจในการทำบุญใส่บาตรดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์^{๕๖} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า เป็นเพราะเชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องการความสุข ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ เชื่อ นรก สวรรค์ หวังประโยชน์ในปัจจุบัน หวังประโยชน์ภายหน้า

กลุ่มทายกวัด^{๕๗} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า ต้องการความสุข ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ เชื่อนรก สวรรค์ เชื่อคำสอนของพระพุทธเจ้า หวังประโยชน์ชาติต่อไป ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่มครู^{๕๘} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า บางคนต้องการความสุข เชื่อคำสอนพระพุทธเจ้า มีศรัทธาด้วยตนเอง ต้องการอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา หวังประโยชน์ในปัจจุบัน หวังความร่ำรวย หวังโชคลาภ ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๕๙} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า มีสาเหตุมาจาก ต้องการความสุข เชื่อ นรก - สวรรค์ เชื่อคำสอนพระพุทธเจ้าต้องการอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ผู้อื่นชักชวน ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

^{๕๔} นางสะอั้ง สิริ ๒๕ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๕} ผ.ญ. กฤษณา จรัสอรุณฉาย ๖ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๖} พระพงศ์พิชญ์ ธมมวโร วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} นายเชิด โพธิ์วิจิตร ๓๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} นายจรัญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๕๙} นางจันทร์หอม กริมใจ ๔๗/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๖๐} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ต้องการความสุข ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ เชื่อ นรก – สวรรค์ ต้องการบุญกุศล

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๖๑} กล่าวถึงแรงจูงใจในการใส่บาตรว่า เชื่อในคำสอนพระพุทธเจ้า ต้องการอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ หวังประโยชน์ในชาติปัจจุบัน หวังประโยชน์ชาติต่อไป ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

สรุปส่วนมาก ต้องการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หวังประโยชน์ในชาติปัจจุบัน รongลงมา เชื่อในคำสอนพระพุทธเจ้า ต้องการประโยชน์ในชาติหน้า หวังอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

น้อยสุด หวังความร่ำรวย โชคลาภ หรือทำเพราะผู้อื่นชักชวน

๓.๘ อานิสงส์ของการทำบุญใส่บาตร

การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูล ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับอานิสงส์ของการทำบุญใส่บาตร ดังนี้

กลุ่มพระสงฆ์^{๖๒} กล่าวว่า อานิสงส์ของการทำบุญใส่บาตร คือ การกำจัดความตระหนี่ให้หมดสิ้นออกจากตัวเอง และการสะสมผลบุญเพื่ออนาคต จนถึงได้บรรลุพระนิพพาน ตลอดทั้งได้ช่วยดูแลพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีสะดวกสบาย มีกำลังที่จะศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรม

ส่วนกลุ่มทายกวัด กลุ่มครู กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน ได้ข้อมูลดังนี้ ส่วนมากมีผลกับจิตใจ คือ ความสบาย และได้รับการยกย่องจากสังคม เป็นที่นับถือของชุมชน รongลงมา อานิสงส์ที่ได้ คือ การได้รับบุญกุศลจากการทำบุญ ทั้งแก่ตนเอง และญาติผู้ที่ล่วงลับ ตลอดจนเป็นการสะสมผลบุญ เพื่อสวรรค์ พรหม และพระนิพพาน ส่วนน้อย คือ ประสบโชคบางโอกาส บางครั้ง

๓.๙ ประเพณีการทำบุญใส่บาตร

การสัมภาษณ์ชาวตำบลบางลูกเสือ ยังมีประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง อันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย คือ การทำบุญประจำเดือนต่างๆ ไว้ดังนี้

๑. บุญปีใหม่
๒. บุญประจำปี

^{๖๐} นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๑} ผ.ญ. ลำจวน น้าดอกไม้จันทน์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๒} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) , ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

๓. บุญสงกรานต์
๔. บุญเข้าพรรษา
๕. บุญออกพรรษา
๖. บุญกฐิน

กลุ่มพระสงฆ์^{๖๓} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

กลุ่มทายกวัด^{๖๔} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

กลุ่มครู^{๖๕} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)^{๖๖} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๖๗} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน^{๖๘} ได้กล่าวถึงบุญประเพณีพื้นบ้านที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนหนึ่งของการทำบุญใส่บาตรตามกาลสมัย ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่ คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

ส่วนมากผลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำบุญใส่บาตรตามประเพณี คือ บุญปีใหม่ (เดือน ๑) บุญสงกรานต์ (บุญเดือน ๕) บุญเข้าพรรษา (เดือน ๙) บุญออกพรรษา บุญกฐิน (เดือน ๑๐)

^{๖๓} พระปลัดชัยณรงค์ จารุณโณ วัดคลองเทพโลก, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๔} นายไพลี กังสะदान ๘๐ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} นายชัยยศ จรัสอรุณฉาย ๔๕ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๖} นางวิสัย ชูบาล ๑๓/๒ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๗} นางสะอาด กริมใจ ๙ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

รองลงมา คือ บุญประจำปี (บุญเดือน ๓) ที่ไม่ค่อยจะมีผู้คนมาทำบุญตักบาตรซักเท่าไร เนื่องจากไม่ตรงกับวันหยุดประจำปี

สรุปตามความเห็นของผู้วิจัยที่ได้กล่าวถึงประเพณีทำบุญใส่บาตร ที่มีเพิ่มเติมเข้ามานั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงก็มี นั่นคือ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา และ บุญกฐิน ทุกบุญที่กล่าวมาล้วนมีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น ส่วนบุญปีใหม่ บุญประจำปี บุญสงกรานต์ อาจไม่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ตาม แต่ก็จัดเป็นบุญที่ชาวบ้านมีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบ และเป็นการทำบุญที่ชาวบ้านตำบลบางลูกเสือปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือน

บทที่ ๔

วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชน ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ในบทที่ ๔ นี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก เพื่อที่จะได้ทราบว่าพฤติกรรมกรรมการทำบุญใส่บาตรนั้นส่งผลต่อชีวิตของตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม และต่อพระศาสนาในด้านต่างๆอย่างไร

๔.๑ วิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านความเชื่อ

ปัจจัยทางความเชื่อของพุทธศาสนิกชน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการทำบุญทางพระพุทธศาสนา ทุกศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นหัวใจเดียวกันทุกศาสนา คือ “การสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว” แต่จะด้วยวิธีการหรือพิธีกรรมความเชื่อคือศาสนาพุทธมีหลักคำสอนและความเชื่อมากมาย ที่จะทำให้คนทำความดีเพื่อบรรลุสู่สิ่งสูงสุด คือ นิพพาน ซึ่งความเชื่อนั้น ถูกถ่ายทอดโดยการสั่งสมสั่งสอน ชัดเจน ผ่านประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิตจากสถาบันทางสังคม ทั้งการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว วงจรของวิภวภูษะสงสารหรือความเชื่อ ในเรื่องของชาตินี้ชาติหน้าทำให้ทุกคนตระหนักและต้องทำความดี โดยการรักษาศีล เจริญสมาธิ การทำบุญใส่บาตรแล้วแต่กระแสนองบุคคลและสถานที่ว่าทำบุญด้วยอะไร เช่นไร อย่างไรจึงจะประสบผลดังเป้าหมายที่ต้องการ การทำบุญจึงเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังให้กับสังคมไทยก็ว่าได้

การทำบุญใส่บาตรนั้น สาเหตุมาจากความคิดความเชื่อที่อยูในการกระทำนั้นซึ่งมีเหตุผลหลายประการ ที่ส่งผลให้เกิดแก่ตนเองในด้านต่างๆ

การทำบุญใส่บาตรเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปยังบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เป็นการรำลึกและระลึกถึงพระคุณของท่านเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตะเพราะการทำบุญเหมือนเป็นช่องทางเดียวที่จะสามารถสื่อไปยังผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้ด้วยข้าวของเครื่องใช้ อาหารปัจจัยสิ่งของต่างๆที่เราทำบุญไปจะผ่านพระที่เป็นสื่อกลางเพื่อให้คนอีกโลกหนึ่งได้นำไปใช้ เป็นต้น^๑

การทำบุญใส่บาตรเพื่อละความเห็นแก่ตัว เพื่อขัดเกลาตัวเองให้รู้จักการเสียสละ เป็นทานแก่บุคคลอื่นเพื่อให้รู้จักการให้ ส่งผลให้จิตใจเกิดการละความตระหนี่ถี่เหนียว การทำบุญใส่บาตร

^๑ สัมภาษณ์ นายศิลาชัย ล้อมวงศ์, ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

เพราะเชื่อในเรื่องชาตินี้ชาติหน้า ทำบุญในชาตินี้ไว้เพื่อว่าเกิดมาในชาติหน้าจะได้สบายไม่ลำบากมีทรัพย์สินเงินทองมีข้าวปลาอาหารที่อุดมสมบูรณ์ การทำบุญใส่บาตรเพื่อตายแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ เพราะดูจากนิทานหรือเรื่องเล่า แล้วก็มีความสอนที่บอกเอาไว้ว่าบุญอย่างนี้เช่นนี้จะได้ขึ้นสวรรค์ชั้นโน้น ชั้นนี้คนจึงทำบุญ^๒

การทำบุญใส่บาตรเพื่อสร้างเสริมบารมีให้กับตนเองเพราะบางคนเชื่อว่าการทำบุญเหมือนเป็นการบงกชฐานะทางการเงินของตัวเองว่าถ้ารวยมากก็ต้องทำบุญที่ละมากๆ บริจาคโน่นบริจาคนี้ แต่ไม่ได้เข้าใจถึงแก่นแท้ของการทำบุญถึงการเป็นชาวพุทธที่ดี^๓

การทำบุญใส่บาตรเพื่อชดใช้กรรม กับสิ่งที่ได้ทำผิดมา เช่น เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิตจึงทำบุญ ตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่สัตว์ที่ตนได้ทำการฆ่าเพื่อชดใช้กรรมนั้นและชะล้างจิตใจให้ดีขึ้น^๔

การทำบุญใส่บาตรเพื่อสะเดาะเคราะห์เพราะอาจจะไปเจอเรื่องที่ไม่ดีหรือหมอดูทักว่าอยู่ในเคราะห์ให้ระวังตัวแล้วแก้เคล็ดด้วยการทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้เรื่องเลวร้ายต่างๆออกไปจากตัวเรา^๕

การทำบุญใส่บาตรเพื่อแก้บน เช่นบนว่าขอให้ทำงานเพื่อความมั่นใจมากขึ้นในการที่จะไปสมัครงานว่ายังไงกับบนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์เอาไว้แล้วเหมือนเป็นการสร้างความมั่นใจ และมีความเชื่อว่าการทำบุญใส่บาตร นั้นจะส่งผลให้ตนเองได้การทำงานที่ดีและมั่นคง^๖

การทำบุญใส่บาตรเพื่อความสบายในการให้ คือยิ่งให้ก็ยิ่งได้ยิ่งให้คุณธรรมก็จะยิ่งเพิ่มพูน การให้เป็นความดีที่สร้างง่ายที่สุดและส่งผลดีให้กับชีวิตอย่างมากมายมหาศาล จะทำให้เป็นผู้ที่มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ประสบแต่ความสุขความสำเร็จตลอดไป การให้ที่จะให้ได้ผลเต็มทีนั้น ผู้ให้ต้องเอาชนะใจของตนเองให้ได้เสียก่อน ต้องขจัดความตระหนี่ออกจากใจแล้วให้ด้วยความปลื้มปิติยินดี มีใจเลื่อมใส มีความบริสุทธิ์ใจ ทั้งเวลาก่อนจะให้ขณะให้และหลังจากให้ก็หมั่นตามระลึกนึกถึงบุญ บุญนั้นจะไปตั้งคูดมทาสสมบัติและชำระใจให้่องใส ใจที่่องใสเท่านั้นเหมาะสมแก่การเจริญสมาธิภาวนา ทำให้เราได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในและความสุขความสบายใจอิมบุญที่แท้จริงเป็นต้น^๗

การทำบุญใส่บาตรให้กับเจ้ากรรมนายเวรเพราะมีความเชื่อว่า บางครั้งเกิดเรื่องหรือความไม่สบายใจใดๆนั้นเป็นผลมาจากการลงโทษของเจ้ากรรมนายเวร ทำบุญใส่บาตรให้กับคนที่เสียชีวิตอยู่

^๒ นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^๓ ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^๔ นางพาน ล้อมวงศ์ ๗๐ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^๕ นางเฉลียว ทองใบ ๖๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^๖ นายเจษฎา สิกุลจ้อย ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^๗ นายชัยยศ จรัสอรุณฉาย ๔๕ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

เพราะเชื่อว่าบุญนั้นไม่จำเป็นต้องทำให้กับคนที่ตายไปแล้วเท่านั้นเพราะคนที่ยังอยู่ ผลบุญก็จะช่วยส่งเสริมในเรื่องของการดำรงชีวิตประจำวัน ได้ทำบุญเพราะจิตศรัทธาหลักอีกอย่างของการทำบุญนั้นคือการกระทำที่ไม่ทำให้ตัวเองและคนที่ได้รับการกระทำที่เราทำนั้นต้องเดือดร้อนเพราะจิตศรัทธาและเคารพในพระพุทธศาสนา^๕

การทำบุญใส่บาตรเพราะเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมายังรุ่นต่อรุ่น จะเห็นได้จากการที่คนเฒ่าคนแก่ได้ทำบุญใส่บาตรให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่มาบิณฑบาตเป็นประจำทุกวันๆ และมักจะสั่งสอนให้เด็กๆ ตื่นขึ้นมาเพื่อใส่บาตรกราบไหว้พระภิกษุสงฆ์ส่งผลให้ลูกหลานที่อยู่ในบ้านเกิดการซึมซับในพฤติกรรมที่ทำนั้น ซึ่งการกระทำนี้ยังสอนให้เด็กมีจิตใจอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่เพราะการกระทำมันจะขัดและน้อมใจให้ดีไปเอง โดยการเรียนรู้ การปฏิบัติในแต่ละครั้งเมื่อถึงวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา มาฆะบูชา และอื่นๆ ก็จะไปวัดหรือไปวัดซึ่งการไปวัดก็จะมีผลพลอยได้จากวัดคือจากสถานที่เองเพราะวัดเป็นตัวแทนของความเป็นชาวพุทธอย่างชัดเจนทั้งภาพวาดตามฝาผนังและพิธีกรรมในเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ในอดีตว่าวันสำคัญนั้นมีประวัติเป็นมาควบคู่กับวิถีพุทธอย่างไร

การทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ สามารถทำได้ไม่มีวันหยุด โดยแต่ละวัดจะมีพระภิกษุสงฆ์ออกมาบิณฑบาตเป็นประจำทุกวันๆ เข้า โดยมีได้ขาดยกเว้นแต่บางวันทางพระภิกษุสงฆ์จะมีกิจนิมนต์ เช่น ฉนัเช้า ตามงานต่างๆ ที่ญาติโยมได้นิมนต์เอาไว้ ซึ่งกิจนิมนต์นี้ทางเจ้าอาวาสผู้ปกครองพระภิกษุสงฆ์จะแจ้งให้พระลูกวัดทราบล่วงหน้าก่อนหนึ่งวันเสมอเพื่อที่พระภิกษุสงฆ์จะได้ไปบอกญาติโยมที่คอยใส่บาตรตนเองเป็นประจำทุกวัน ได้ทราบและจะได้ไม่ต้องเตรียมข้าวของไว้คอยตักบาตรในวันต่อมา^๖

การทำบุญใส่บาตรเป็นเรื่องของความเชื่อเพราะคนเราต่างจิตต่างใจ ทำบุญมากทำบุญน้อยขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคนบริบทแวดล้อมที่คอยเกื้อหนุนให้คนทำความดี ฉะนั้นการทำบุญใส่บาตรเป็นสิ่งที่ดีถ้าการกระทำนั้นเพื่อเป็นประโยชน์และไม่มีใครเดือดร้อน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่จิตใจของผู้ที่ทำบุญนั้น

จากการสัมภาษณ์พฤติกรรมความเชื่อ ที่เกิดจากการทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

กลุ่มผู้นำชุมชน^๗ ให้เหตุผลทางด้านความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้ชีวิตมีความสุข มีความสบายใจ เพราะเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นทางนำผลบุญไปสู่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ชัดเกล้าความไม่เป็นมงคลในชีวิต

^๕ นายจรูญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^๖ พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^๗ ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๑๑} ให้เหตุผลทางด้านความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้ชีวิตมีความสุข จิตใจผ่องใส ชัดเกลาคความไม่เป็นมงคลในชีวิต เป็นทางนำไปสู่สวรรค์ เป็นทางนำผลบุญไปสู่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่ม ครู อาจารย์^{๑๒} ให้เหตุผลทางด้านความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญในชีวิต ทำให้หน้าที่การงานเจริญรุ่งเรือง เป็นการนำผลบุญไปสู่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นไปเพื่อพระนิพพาน เป็นไปเพื่อภพนี้ภพหน้า

กลุ่มชาวบ้าน^{๑๓} ให้เหตุผลทางด้านความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญในชีวิต ทำมาค้าขายได้ดี ตัวเองได้ทำหน้าที่ของลูกหลานที่ดีโดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

กลุ่มพระสงฆ์^{๑๔} ให้เหตุผลทางด้านความเชื่อในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความเป็นอยู่ที่สบายขึ้น ไม่ขัดสนหรือขาดแคลนทางด้านปัจจัยสี่ มีกำลังกายและกำลังใจที่จะอยู่ดูแลพระพุทธศาสนา เกิดความสัมพันธ์อันดีงามกับชาวบ้าน

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ การทำบุญใส่บาตรด้วยความเชื่อว่าเป็นการทำให้ชีวิตมีความสุข ความสบายใจ มีจิตใจผ่องใส ทำให้หน้าที่การงานเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขายได้ดี ได้ทำหน้าที่ของลูกหลานที่ดีคือ การทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นทางนำไปสู่สวรรค์ หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นทางนำไปสู่พระนิพพาน

๔.๒ วิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านศรัทธา

ความศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในหลักกาลามสูตร ดังที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร อังคุดตรนิกายติกนิบาตร แต่คนส่วนใหญ่มักจะเรียกว่ากาลามสูตรซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญพระพุทธเจ้าตรัสว่า

๑. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสฺสเวณ)
๒. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆกันมา (มา ปรมปราย)
๓. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ (มา อิติกิราย)
๔. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมปทานน)
๕. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก (มา ตกุกเหตุ)
๖. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะอนุমান (มา นยเหตุ)

^{๑๑} นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๒} นายจรัญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๓} นางสะอึ้ง สิริ ๒๕ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๔} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

๗. อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อากาการปริวิตกเคน)
 ๘. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว (มา ทิฏฐินิซฆมานกขณตยา)
 ๙. อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ (มา ภพพรุปรตยา)
 ๑๐. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา (มาสมโณโน ครู)^{๑๕}

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มิโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น แล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น

จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าเริ่มการสอนไม่ใช่ยัดเยียดให้เขาเชื่อ ยัดเยียดให้เขานับถือแต่เป็นการสอนให้เห็นข้อเท็จจริงและรู้ประจักษ์พิจารณาด้วยปัญญาของตนเอง

สำหรับคนทั่วไปศรัทธาเป็นธรรมขั้นต้นที่สำคัญยิ่ง เป็นอุปกณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไป เมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายที่ได้ผลรวดเร็วขึ้น ศรัทธาพุทธธรรม เมื่อมีเหตุผลเป็นฐานรองรับ มีปัญญาคอยควบคุม ก็สามารถแก้ไขให้ถูกต้องได้

จากการสัมภาษณ์กลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ พฤติกรรมความศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรมีดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน^{๑๖} ให้เหตุผลทางด้านศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา เกิดความเชื่อในเรื่องของบาป บุญ นรก สวรรค์ เชื่อในผลของการทำบุญใส่บาตร

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๑๗} ให้เหตุผลทางด้านศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุแห่งการบำเพ็ญบุญอื่นๆ เช่น ถือศีล เจริญสมาธิภาวนา เป็นทางนำไปสู่สวรรค์ เป็นทางนำผลบุญไปสู่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

กลุ่ม ครู อาจารย์^{๑๘} ให้เหตุผลทางด้านศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุแห่งการบำเพ็ญบุญอื่นๆ เช่น ถือศีล เจริญสมาธิภาวนา ทำให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญในชีวิต ทำให้หน้าทีการงานเจริญรุ่งเรือง เป็นไปเพื่อพระนิพพาน เป็นไปเพื่อภพนี้ภพหน้า

^{๑๕} อังติก. (บาลี) ๒๐/๕๐๕/๒๑๒

^{๑๖} ผ.ญ.ชนะพันธ์ กริมใจ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๗} นางบำเพ็ญ ล้อมวงศ์ ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๑๘} นายเจริญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐

กลุ่มชาวบ้าน^{๑๙} ให้เหตุผลทางด้านศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุแห่งการบำเพ็ญบุญอื่นๆ เช่น ถือศีล เจริญสมาธิภาวนา ทำให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญในชีวิต ทำมาค้าขายได้ดี

กลุ่มพระสงฆ์^{๒๐} ให้เหตุผลทางด้านศรัทธาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้พระภิกษุสงฆ์มีความเป็นอยู่ที่สบายขึ้น ไม่ขัดสนหรือขาดแคลนทางด้านปัจจัยสี่ มีกำลังกายและกำลังใจที่จะอยู่ดูแลพระพุทธศาสนา เกิดความสัมพันธ์อันดีงามกับชาวบ้าน

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรด้วยศรัทธาคือ เกิดความเลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา เป็นเหตุแห่งการบำเพ็ญบุญอื่นๆ เช่น ถือศีล เจริญสมาธิภาวนา ทำให้หน้าที่การงานเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขายได้ดี เกิดความเชื่อในเรื่องของบาป บุญ นรก สวรรค์ เชื่อในผลของการทำบุญใส่บาตร เป็นไปเพื่อพระนิพพาน เป็นไปเพื่อภพนี้ภพหน้า

๔.๓ พฤติกรรมทางด้านพิธีกรรม ประเพณี

การบำเพ็ญกุศลในศาสนาพิธีต่างๆ ช่วยทำให้ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นสิ่งย้ำเตือนใจให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้อย่างดีเยี่ยมจึงเป็นระเบียบแบบแผนอันดีงามไว้คู่กับพระพุทธศาสนาตลอดไป ในพระพุทธศาสนาแบ่งการบำเพ็ญกุศลในศาสนาพิธีออกเป็น ๔ หมวดใหญ่

๑. กุศลพิธี เป็นพิธีเกี่ยวกับการอบรมความดีงามทางพระพุทธศาสนา เช่น การรักษาศีล เป็นต้น
๒. บุญพิธี เป็นพิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป มีบุญมงคลและอวมงคล เช่น บุญขึ้นบ้านใหม่ บุญหน้าศพ เป็นต้น
๓. ทานพิธี เป็นพิธีถวายทานต่างๆ เช่น ถวายสังฆทาน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น
๔. ปกิณกะพิธี เป็นพิธีเบ็ดเตล็ดได้แก่การอาราธนาศีล การประเคนของพระ เป็นต้น เฉพาะพิธีที่สำคัญๆ อันเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวพุทธ

การทำบุญใส่บาตรในปัจจุบัน ก็มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องไม่มากนักน้อย แต่สิ่งสำคัญต้องเตรียมใจให้ผ่องใสเป็นกุศล เปี่ยมด้วยความเต็มใจบุญจะได้บังเกิด ก่อนใส่บาตรก็มีการยกข้าวขึ้นเหนือหัวพร้อมกับอธิษฐานในใจว่า

^{๑๙} นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๗ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} พระปลัดชัยณรงค์ จารุณโณ วัดคลองเทพโลก, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

“ข้าวของข้าพเจ้า ขาวเหมือนดอกบัว ยกขึ้นเหนือหัว ถวายแก่พระสงฆ์ จิตใจจำนง ตรงต่อพระนิพพาน ขอให้ถึงเมืองแก้ว ขอให้คลาดแคล้วบ่วงมาร ขอให้ถึงพระศรีอารีย์ ในอนาคตกาล เบื้องหน้าโน้นเทอญ”^{๒๑}

เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วนิยมนิยมนทำการกรวดน้ำ เพื่ออุทิศส่วนกุศลผลบุญแก่ผู้อื่นอันเป็นที่รัก ด้วย ช่วยทำให้เกิดความอิมเอิบใจ เป็นสุขให้แก่ผู้ปฏิบัติ การถวายวัตถุที่ควรเป็นทานแก่สงฆ์มิได้ เจาะจงแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง หากถวายเจาะจงเรียกว่า “ปาฏิบุคลิกทาน” ถ้าถวายตั้งแต่พระภิกษุสงฆ์ สี่รูปขึ้นไปเรียกว่า “สังฆทาน” การบำเพ็ญทานลักษณะนี้มีแบบแผนมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลผู้รับจะเป็น ภิกษุหรือสามเณร หรือพระสังฆเถระ ผู้ถวายต้องตั้งใจต่อพระอรหิยะสงฆ์ คือ อุทิศถวายเป็นสงฆ์พิธี เหล่านี้เป็นเบื้องต้นของการบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน

จากการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ พฤติกรรมในด้าน พิธีกรรม ประเพณี การทำบุญใส่บาตร มีดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน^{๒๒} ให้เหตุผลใน พิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๒๓} ให้เหตุผลใน พิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชน ชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

กลุ่ม ครู อาจารย์^{๒๔} ให้เหตุผลใน พิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

กลุ่มชาวบ้าน^{๒๕} ให้เหตุผลใน จากพิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายเฮง ตีอาษา ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๘ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} นางพาน ล้อมวงค์ ๗๐ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} นายเกรียงเดช อิมเจริญ ๘๔ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๕} นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

กลุ่มพระสงฆ์^{๒๖} ให้เหตุผลใน พิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ ให้เหตุผลจากพิธีกรรม ประเพณี ในการทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ คือ ทำให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย เกิดความพร้อมเพรียงกัน เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน เวลาที่มีประเพณีต่างๆ ชาวบ้านเกิดการพร้อมใจ ในการให้ความช่วยเหลือชักนำไปสู่การบำเพ็ญบุญทางด้านอื่นๆ เช่น การรักษาศีล ฟังธรรม เจริญสมาธิภาวนา

๔.๔ พฤติกรรมทางการบำเพ็ญบุญบารมี

คำว่า “บารมี” ตามพจนานุกรม บารมี แปลว่าคุณความดีที่ได้บำเพ็ญมายิ่งใหญ่ มีความสามารถ สูง เก่ง ดี บุคคลผู้เป็นผู้ใหญ่ คหบดี เศรษฐีทั้งหลายเชื่อว่า ได้สร้างบุญบารมีมาแต่ชาติปางก่อนหรือในภพที่แล้ว เกิดมาชาตินี้จึงมีมั่งมี อีกประการหนึ่งเกิดจากการได้บริจาคทานให้แก่ คน หน่วยงาน หรือพระสงฆ์ เช่นการทำบุญตักบาตร เป็นต้น อันเป็นการสร้างบารมี จึงทำให้เป็นที่รู้จัก ของคนทั่วไป เรียกว่าชื่อก็ดีปรากฏ ยศก็เลื่อน

จากการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตร มีดังนี้

กลุ่มผู้นำชุมชน^{๒๗} ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้ผู้คนนับถือ ต้องการให้เป็นผู้นำ มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับในสังคม ทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเอง เกิดความสุข ทั้งตัวเองและคนในครอบครัว

กลุ่มผู้สูงอายุ^{๒๘} ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดความสุขใจ มีความปลื้มปิติทุกครั้งทีนี้ถึงความดีที่เคยทำ ลูกหลานให้ความเคารพ นับถือ ชาวบ้านยกย่อง สรรเสริญ ให้ความเคารพนับถือ

กลุ่ม ครู อาจารย์^{๒๙} ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของ พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าทำให้ผู้คนนับถือ ต้องการให้เป็นผู้นำ มีชื่อเสียง ได้รับการ

^{๒๖} พระนิรุต กิตติสารโร วัดอรุณรังษี ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๗} ผ.ญ.ชนะพันธ์ กริมใจ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๘} นางสะอาด กริมใจ ๔ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๒๙} นายชัยยศ จรัสอรุณฉาย ๔๕ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

ยอมรับในสังคม ทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเอง เกิดความสุข ทั้งตัวเองและคนในครอบครัว สามารถพัฒนาไปสู่บุญที่สูงกว่านี้ คือการรักษาศีลเจริญภาวนา

กลุ่มชาวบ้าน^{๓๐} ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่าเกิดความสุขทั้งทางด้านจิตใจ และทรัพย์สินสมบัติ ไม่มีความขัดข้องทางด้านเงินทอง ทำกิจการงานใดก็เกิดความเจริญรุ่งเรือง

กลุ่มพระสงฆ์^{๓๑} ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือว่า ทำให้เกิดศรัทธาที่จะดำรงอยู่ในเพศบรรพชิต มีร่างกายแข็งแรงใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม มีความสุขในเพศบรรพชิตมากขึ้น จากการดูแลอุปถัมภ์ของพุทธศาสนิกชน

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างบุญบารมีในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ คือ ทำให้ผู้คนนับถือ ต้องการให้เป็นผู้นำ มีชื่อเสียงได้รับการยอมรับในสังคม ทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเอง เกิดความสุข ทั้งตัวเองและคนในครอบครัว สามารถพัฒนาไปสู่บุญที่สูงกว่านี้ คือการรักษาศีลเจริญภาวนา ไม่มีความขัดข้องทางด้านเงินทอง ทำกิจการงานใดก็เกิดความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพร่างกายแข็งแรงจากการอธิษฐานขอให้ผลบุญช่วยให้อาการเจ็บป่วยดีขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกหลานนำไปประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้ง ทำให้เกิดศรัทธาที่จะดำรงอยู่ในเพศบรรพชิต มีร่างกายแข็งแรงใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม มีความสุขในเพศบรรพชิตมากขึ้น จากการดูแลอุปถัมภ์ของพุทธศาสนิกชน

^{๓๐} นายกระจ่าง เฝือกขาว ๕๔/๒ หมู่ ๔ ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

^{๓๑} พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ, ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา ๒. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก สามารถสรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา

หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งเป็น สามประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา

๑. ทานมัย แห่งบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นบุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน หมายถึง การทำบุญด้วยการให้ทานหรือการสละเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ประกอบด้วย ทานวัตถุ คือ การให้เป็นทรัพย์สินที่เป็นเงิน หรือทรัพย์สินที่เป็นสิ่งของตน เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์ และทานธรรม คือ ทานที่ให้ด้วยนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น การให้ความรู้ การสละอารมณ์ เป็นต้น

๒. ศีลมัย แห่งบุญกิริยาวัตถุ 3 บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล หมายถึง การทำบุญด้วยการรักษาศีล คือ ประพฤติตนให้ดีให้อยู่ในธรรมทั้งกาย วาจา และจิตใจ ศีล แปลว่า ปรกติ คือ การปฏิบัติที่รู้จักควบคุมกาย วาจา และใจ ของตนไว้ให้บริสุทธิ์หรือมีความสงบ ศีล เป็นเครื่องควบคุมโทษหรือความโกรธ เมื่อรักษาศีลได้ ย่อมได้บุญกุศล และคงไว้ซึ่งบุญเก่า กล่าวคือ เป็นการขจัดและลดกิเลส คือ ความโกรธมิให้เกิดขึ้นได้ พร้อมกับก่อเกิดบุญใหม่ คือ จิตใจมีความตั้งมั่น และมีความสงบ ไม่เกิดโทษทั้งปวง และพร้อมที่จะรักษาศีลให้มั่นคงทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต

๓. ภาวนามัย ภาวนามัย แห่งบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นบุญสำเร็จด้วยการภาวนา คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิและปัญญา อาทิ การสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญจิตให้มีสติอยู่เสมอ “ภาวนา” แปลว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้สภาพทางจิตใจมี

ความพร้อมในการรับรู้ การจำ การคิดวิเคราะห์ และการเห็นแจ้ง พร้อมมั่นฝึกพัฒนาจิตด้วยการภาวนาอยู่เป็นนิจ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ นั้นเป็นเครื่องมือในการทำความดีในพระพุทธศาสนา โดยมี ทานเป็นพื้นฐาน เพื่อเป็นรากฐานในการก้าวเข้าสู่ความดีที่สูงขึ้นไปอันได้แก่ การรักษาศีลและเจริญภาวนา และการทำทานที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำกันนั่นก็คือ การทำบุญใส่บาตร ซึ่งการทำบุญใส่บาตรนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการ ที่จะดูแลบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษา เล่าเรียน พุทธปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชน เป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วย เพราะทำให้เป็นผู้มีใจเป็นบุญกุศลเป็นการส่งเสริมคุณธรรม ให้เกิดขึ้นในจิตใจ และพัฒนาไปสู่การรักษาศีล เจริญภาวนา

๕.๑.๒ พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

พุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการทำบุญใส่บาตรในด้าน ต่างๆหลายประการ โดยแต่ละท่านอาจมีพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป เช่น ความรู้ความเข้าใจในการทำบุญใส่บาตร ความสำคัญของการใส่บาตร จุดประสงค์ของการทำบุญใส่บาตร ชนิดของวัตถุที่นำมาทำบุญใส่บาตร แรงจูงใจในการทำบุญใส่บาตร

พฤติกรรมโดยรวมของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ ในการทำบุญใส่บาตรส่วนมาก ได้เล็งเห็นความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร ทำบุญด้วยความเต็มใจ ให้ด้วยความศรัทธา ให้โดยมีจิตเมตตาอนุเคราะห์ อดยากดูแลพระสงฆ์ ให้มีความสุขตามกำลังที่พึงมี มีความพร้อมพร้อมเพรียงกันในการทำบุญในส่วนที่เป็นประเพณี มีความสามัคคี ในงานบุญต่างๆ ที่นอกเหนือจากการทำบุญใส่บาตร

๕.๑.๓ วิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดจากการทำบุญใส่บาตร

พฤติกรรมในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือนั้นต่างก็เกิดขึ้นแตกต่างกันไป ดังตัวอย่างของผู้ตอบสัมภาษณ์ ที่หวังผลในเรื่องของการทำบุญใส่บาตรอย่างไร คำตอบที่ได้คือ ต้องการหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งผู้ทำบุญใส่บาตรได้เห็นความสำคัญในการทำบุญก็เพื่อเป็นการรักษาโรค บรรเทาความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในขณะที่บางท่านทำบุญใส่บาตรก็เพื่อเป็นการทำบุญ ทำแล้วได้ผลบุญ ได้บำเพ็ญประโยชน์และยังได้ผลดีต่อสุขภาพจิต ปัจจัยที่สำคัญอีกประการที่ทำให้เกิดการกระทำบุญใส่บาตร คือได้ทำตามคุณพ่อคุณแม่ที่เคยพาครอบครัวปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการทำบุญใส่บาตรนั้นไม่ยาก สามารถทำได้ไม่เดือดร้อน และเห็นว่าเป็นการทำบุญที่ได้ผลบุญ ทำ

ให้มีความสุข ความสบายใจ และยังผลให้บุคคลในครอบครัวพลอยมีความสุขไปด้วยก็มีส่วน เพราะ การทำความดีก็ต้องได้รับผลดี

นอกจากนี้แล้วยังมีผลที่เกิดขึ้นอีกหลายประการจากการตั้งใจทำบุญใส่บาตร โดยเฉพาะ ท่านที่ใส่บาตรอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่หวังผลตอบแทนจากการทำบุญ ต้องการเพียงเพื่ออนุเคราะห์ พระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา มีความสุขในการทำบุญ นั่นคือ เกิดความคล่องตัวในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขายคล่องตัว ไม่ขัดสนเรื่องเงินทอง ชีวิตครอบครัวมีความสุข เห็นผลในชาติปัจจุบัน ไม่ต้องรอชาติหน้า

การทำบุญใส่บาตรตามประเพณี ส่งผลทำให้ชุมชนนั้นๆ เกิดการรวมตัวกันทำกิจกรรม ทั้งทางด้านพิธีกรรม กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์อื่นๆ ที่ได้จัดขึ้นในวันนั้นๆ ทำให้เกิดความสามัคคีใน หมู่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนและวัดในบริเวณนั้นมีความเข้มแข็งทางศีลธรรมและ ศาสนาวัตถุ

จึงสรุปได้ว่าการทำบุญใส่บาตรนั้นส่งผลทางด้านพฤติกรรมทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน และศาสนาได้อย่างมากมาย ตามเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยเฉพาะ การมีจิตสำนึกของการเสียสละเพื่อส่วนรวม คือสำนึกในเรื่องการสร้างบุญกุศล มีความศรัทธาในการทำบุญเป็นเหตุผลสำคัญ ในการต้องการช่วยเหลือพระภิกษุสงฆ์ในด้านปัจจัยสี่ คืออาหาร และทำตามบุคคลในครอบครัวที่เคยประพฤติปฏิบัติมาตลอด และนอกจากนี้ยังส่งผลในเรื่องของ สุขภาพจิต และหวังผลไว้ในเรื่องของสุคติ อันมี สวรรค์ พรหม นิพพาน ตามลำดับ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยข้างต้น มีหลายปัจจัยที่นำมาพิจารณา เพื่อสะท้อนให้เห็น ถึงปัญหาในการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัด นครนายก ที่ควรได้รับการปรับปรุง แก้ไข และนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในพระพุทธศาสนามี ประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

๕.๒.๑ พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ

จากผลการศึกษาพบว่าพุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการทำบุญใส่บาตร โดยรวม ยังไม่เข้าใจอย่างถูกต้องแสดงให้เห็นว่าการเข้าใจเกี่ยวกับการบริจาคทานในทางพระพุทธศาสนาของ ชาวตำบลบางลูกเสือควรจะต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพที่แสดงออกมาใน รูปของการมีศรัทธาอย่างแท้จริงเพราะการเกิดศรัทธาจะเป็นตัวชี้วัดในการรับรู้และเข้าใจในเรื่องการ ทำบุญใส่บาตร เมื่อมีความเข้าใจในเรื่องการทำบุญอย่างถูกต้องตามหลักแห่งพุทธศาสนาอย่างครบ ทุกด้านการประพฤติปฏิบัติย่อมสอดคล้องในเรื่องการทำบุญตามแนวพุทธอย่างแท้จริง ความเข้าใจที่ ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้มีความสุขและความเจริญทั้งชีวิตและจิตใจ ตลอดถึงครอบครัว สังคม พระ

ศาสนาได้รับสันติสุขอย่างถาวร สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอานนท์ ชวนาภิฎ (แสนเป้) การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันยังไม่เข้าใจเรื่องการให้ทานในพระพุทธศาสนา ส่วนมากมักเข้าใจว่า การให้ทานคือการถวายทานแก่พระสงฆ์และชอบถวายทานเจาะจงเป็นส่วนมาก ซึ่งการให้ทานที่ควรยกย่องคือให้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น และเห็นได้จากนิสสัยคนไทยมักจะชอบทำบุญเป็นประจำ เป็นการกำจัดกิเลสในจิตใจให้หมดสิ้นไป นับว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกนั่นเอง

๕.๒.๒ พฤติกรรมที่เกิดจากการทำบุญใส่บาตร

พบว่าพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือที่ทำบุญใส่บาตรทั้งในวันปกติและในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นั้น ต้องการความสุข ต้องการไปเกิดบนสวรรค์ เชื้อนรก สวรรค์ เชื่อทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ส่งผลให้ดำเนินชีวิตตามธรรมนองคลองธรรม ไม่ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ทำให้ผู้คนนับถือ ต้องการให้เป็นผู้นำ มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับในสังคม ทำให้รู้สึกภูมิใจในตัวเอง เกิดความสุขทั้งตนเองและคนในครอบครัว สามารถพัฒนาไปสู่บุญที่สูงกว่านี้ คือการรักษาศีลเจริญภาวนา ไม่มีความขัดข้องทางด้านเงินทอง ทำกิจการงานใดก็เกิดความเจริญรุ่งเรือง สุขภาพร่างกายแข็งแรงจากการอธิษฐานขอให้ผลบุญช่วยให้อาการเจ็บป่วยดีขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกหลานนำไปประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้ง ทำให้เกิดศรัทธาที่จะดำรงอยู่ในเพศบรรพชิต มีร่างกายแรงใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม มีความสุขในเพศบรรพชิตมากขึ้น จากการดูแลอุปถัมภ์ของพุทธศาสนิกชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูโพธิชยธรรม (บุปผาสังข์) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์ของการให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น ให้เพราะประสบผู้รับ หากไม่ให้ก็จะเก้อเขิน, ให้เพราะกลัวถูกตีเตียนว่าเป็นคนตระหนี่ ไม่รู้จักการให้ทาน จึงต้องฝืนใจให้, ให้เพราะคิดว่าเป็นการตอบแทนที่เขาเคยได้ให้แก่ตน, ให้เพราะหวังผลตอบแทนจากเขา คือเมื่อ ตนให้เขา เขาก็ต้องให้คืน, ให้เพราะคิดว่าการให้เป็นการดี, ให้เพราะเห็นว่าพระสงฆ์หุงข้าวฉันเองไม่ได้ หากจะไม่ให้ก็เป็นการไม่ควร, ให้เพราะหวังชื่อเสียง, ให้เพื่อพัฒนาจิต นอกจากนี้ยังให้เพื่อปรารถนาสมบัติในชาตินี้คือความเป็นอยู่สุขสบาย และปรารถนาการได้เกิดเป็นเทวดา ส่วนชาวตำบลนาเลิงให้เพื่อต้องการเกิดในสวรรค์ กกำจัดความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือสังคม ต้องการบำรุงพระศาสนา ต้องการความสุข อนุเคราะห์และตอบแทนบุญคุณ ต้องการร่ำรวย สงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือคนพิการ และผู้ประสบภัยต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบแล้วจะเห็นว่า การให้ของชาวตำบลนาเลิงนอกจากจะให้ทานเพื่อประโยชน์ตนแล้วยังให้ทานเพื่อประโยชน์คนส่วนมากด้วย

จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่เกิดจากการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ มี ๒ ปัจจัย

๑. พฤติกรรมทางบวก ที่เชื่อว่าผลของการทำบุญนั้นส่งผลให้ตัวเองมีความสุขความเจริญทั้งชีวิตและจิตใจให้มีศรัทธาในการทำบุญในพระพุทธศาสนาต่อไป

๒. พฤติกรรมทางลบ เมื่อทำบุญใส่บาตรไปแล้ว มีความตั้งใจในการที่จะให้ผลบุญนั้นส่งผลในทางที่ไม่ถูก ไม่ควร เช่น สะเดาะเคราะห์ ฤกษ์ลอดเตอรี อันเป็นสาเหตุของการทำบุญที่ไม่สอดคล้องกับพุทธบัญญัติ ในการเป็นไปเพื่อกำจัดความโลภในจิตใจ

ดังนั้น พฤติกรรมในด้านความเชื่อของบุคคลผู้ทำบุญต่ักบาตรจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข โดยการให้ความรู้ความเข้าใจการทำบุญที่ถูกต้อง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่เกิดศรัทธามีการยอมรับในทุกบริบทของการทำบุญ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาารูปแบบการทำบุญไปตามยุคตามสมัย แต่ยังคงรูปแบบของการทำบุญไว้ รวมถึงได้รู้ถึงพฤติกรรมจากการทำบุญใส่บาตรในรูปแบบต่างๆ และได้ทราบถึงแนวโน้มของการทำบุญที่กำลังจะส่งผล ถึงความไม่เข้าใจที่ถูกต้องตามแนวพุทธมากขึ้น

ดังนั้นผู้ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความเข้าใจในการทำบุญใส่บาตรที่ถูกต้อง เช่น องค์กรทางศาสนา พระสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และพุทธศาสนิกชนควรจะมีมือสร้างความเข้าใจเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องการทำบุญใส่บาตร ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดูแลพระสงฆ์ในด้านปัจจัยสี่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ควรให้มีการวิจัย การศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนในตัวเมืองกับพุทธศาสนิกชนตามชนบท

๒. ควรให้มีการวิจัย พฤติกรรมการบิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์เถรวาทในสมัยปัจจุบัน

๓. ควรให้มีการวิจัย การศึกษาเปรียบเทียบการบิณฑบาตของภิกษุเถรวาทกับภิกษุมหายานที่มีอยู่ในประเทศไทยในสมัยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

ก. เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources)

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.
- _____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- _____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเตปิฎกอรรถกถา ๒๕๓๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามงกุฎราชวิทยาลัย ๒๕๓๕.

ข. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทน์เพ็ญ, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สยามสามไตร, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ก้าวไปในบุญ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓๕ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๗.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมโม), ทาน ศีล ภาวนา นำพาพ้นกรรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นันทพันธ์, ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, วิธีสร้างบุญบารมี, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นันทพันธ์, ๒๕๔๘.
- พระราชนิเวศรังษี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี), ปุจฉา วิสัชนาเรื่อง...บุญเป็นหลักชัยประสพสุข, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ปิ่น มุทุกันต์, **มงคลชีวิต ภาคที่ ๒**, กรุงเทพมหานคร : พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๖.

พระมหาสุวิชัย วิเศษโสโก, **ทาน : ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต**, ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย,
๒๕๔๑.

สถาบันบันลือธรรม, **การทำทาน ; ธรรมทาน-การถวายสังฆทาน-การให้อภัยทาน**, กรุงเทพมหานคร
: ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระชาย วรรณโม, **ฉลาดทำบุญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๖, กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๔๙.

พระภิกษุวิริยคุณ (หลวงพ่อดตชีโว), **ทุกนาที่มีไว้เพื่อสร้างบุญ**, ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมพิมพ์,
๒๕๕๑.

จักรพล ฉายากฤษ, **อารมณฺ์บำบัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๕๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), **กฎแห่งทาน : ทำหนึ่งได้ร้อย ทำร้อยได้ล้าน**, นนทบุรี : กรีน
ปัญญาญาณ, ม.ป.ป.

ลำลี รักสุทธิ, **ศีล สูดยอดวินัยของศาสนาพุทธ**, กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓.

อภิวัฒน์ โพธิสาน, **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
๒๕๕๑.

วศิน อินทสระ, **ศีล สมาธิ ปัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๓.

พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๑.

จำลอง ดิษยวันนิช, **วิปัสณากรรมฐานและชาวอารมณฺ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์
แสงศิลป์, ๒๕๔๙

เรียม ศรีทอง, **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอร์คอฟ เอ็ดดูเคชั่น
จำกัด, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **มนุษย์กับสัตว์สังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาคิต, **การปรับพฤติกรรม**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ , ๒๕๒๖.

พรรณราย ทรัพย์ะประภา, **จิตวิทยาอุตสาหกรรม**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

ประสาน-ทิพวรรณ หอมพูล, **จิตวิทยาทั่วไป**, กรุงเทพมหานคร : พิษณุการพิมพ์, ๒๕๓๗.

กันยา สุวรรณแสง, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒.

สงวนสุทธิเลิศอรุณและคณะ, **จิตวิทยาสังคม**, กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๒.

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑

สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สมพร เจริญพงศ์, **พจนานุกรมไทยฉบับพิสดาร**, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ, **คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.

ปิ่น มุทุกันต์, **ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน จำกัด, ๒๕๓๔.

(๒) วิทยานิพนธ์:

นฤชิต จุสะปาโล. “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพระพุทธศาสนากับเศาะกะตะ-กะฮ์ในศาสนาอิสลาม”. **ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

นางสาววาสนา นามวงศ์. “พฤติกรรมการทำบุญที่วัดป่าของพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสังคมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

บุญหนา จิมานัง. “พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕.

พระครูโพธิชยธรรม (บุปผาสังข์). “การศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตาบลนาเลิง อาเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาสุวิช วิชเชสโก. **ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. ปทุมธานี : ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์, ๒๕๔๑.

พระมหาอานนท์ชวนาภิกุ/แสนปี. “การศึกษาเรื่องทานในพระไตรปิฎกที่มีต่อสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาบาลี. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระสุริยนต์ ทสสนีโย (น้อยสงวน). “การศึกษาวิเคราะห์บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิต และกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

- พัชรา สัมพันธ์รัตน์. “การศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูทศวรรษที่ต่อมารดาบิดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ : กรณีศึกษาโรงเรียนทวีธาภิเศก เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- อภิราชฤทธิ์ ปรีชาจารย์. ศึกษาวิเคราะห์ “สมณยานิกะ” ในการปฏิบัติกรรมฐานอันมีกสิณ ๑๐ เป็นอารมณ์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตร ของพุทธศาสนิกชน

ชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ในการศึกษาครั้งนี้วัตถุประสงค์ของการวิจัย (๑) เพื่อศึกษาหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - นามสกุลอายุ.....ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

เพศ () ชาย () หญิง

ระดับการศึกษา

() ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษา

() ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพ

() นักบวช () ข้าราชการ

() อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. ความหมายของการทำบุญใส่บาตร คืออะไร?
๒. การทำบุญใส่บาตร มีความสำคัญอย่างไร?
๓. วัตถุประสงค์การทำบุญใส่บาตรในมุมมองของท่านเป็นอย่างไร?
๔. สิ่งของประเภทใดที่ท่านควรนำมาทำบุญใส่บาตร?
๕. พระภิกษุผู้ใดควรรับในการใส่บาตรควรจะเป็นอย่างไร?
๖. ชาวตำบลบางลูกเสือ มีแนวคิดในการทำบุญใส่บาตรอย่างไร?
๗. ท่านมีวิธีการส่งเสริมการทำบุญใส่บาตรอย่างไร?
๘. ท่านคิดว่าอานิสงส์ในการใส่บาตรเป็นอย่างไร?

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

พระภิกษุ

๑. พระชาลี จิตตาวีโร วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. พระพงศ์พิชญ์ ฐมมวโร วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. พระสมหมาย ปัญญาโร วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. พระปลัดชัยณรงค์ จารุณโณ วัดคลองเทพโลก ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. พระนิรุต กิตติสาโร วัดอรุณรังษี ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. พระครูสุเขต บุญวัฒน์ วัดบุญเขต (บางนางเล็ก) ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

อสม.

๑. นางประดา รุ่งเรือง ๓๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. นางเฉลียว ทองใบ ๖๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. นางจันทร์หอม กริมใจ ๔๗/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. นางฉลวย ทองชู ๖๗ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. นางสาววย สวัสดิ์หาญอรุณ ๖๙ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. นางวิไล ชูบาล ๑๓/๒ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

มัคทายก

๑. นายศิลาชัย ล้อมวงค์ ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. นายเฮง ดีอาษา ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. นายเชิด โพธิ์วิจิตร ๓๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. นายไพลี กังสะदान ๘๐ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. นายกระจ่าง เผือกขาว ๕๔/๒ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. นายเกษฎา สิกุลจ้อย ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ชาวบ้าน

๑. นางบำเพ็ญ ล้อมวงค์ ๒๑/๑ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. นางสะอาด กริมใจ ๙ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. นางวัลณา เกตุเพ็ช ๗๘ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. นางถวิล รุ่งเรือง ๒๒/๑ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. นางสะอึ้ง สิริ ๒๕ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. นางพาน ล้อมวงค์ ๗๐ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ผู้ใหญ่บ้าน

๑. ผ.ญ.ชนะพันธ์ กริมใจ ๔๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. ผ.ญ.ธวัช ประคองศีล ๓๔ หมู่ ๑ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. ผ.ญ.สมรักษ์ ชื่นอารมณ ๗ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. ผ.ญ. ก้าน สิริ ๑๕ หมู่ ๖ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. ผ.ญ. กฤษฏา จรัสอรุณฉาย ๖ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. ผ.ญ. ลำจวน น้ำดอกไม้จันทร์ ๑ หมู่ ๙ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัด

นครนายก

ครู

๑. นายเกรียงเดช อิมเจริญ ๘๔ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๒. นางลำพวน เขียวช่อม ๓๘ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๓. นายเจริญ รุ่งเรือง ๑๕/๒ หมู่ ๕ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๔. นายชัยยศ จรัสอรุณฉาย ๔๕ หมู่ ๘ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๕. นางอนงค์ สิกุลจ้อย ๖ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก
๖. นางชนาทิพย์ ศรีมูล ๑๗ หมู่ ๗ ตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : นายสุภกฤษ บุตรจันทร์
- เกิด : วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒
- สถานที่เกิด : อุบลราชธานี
- การศึกษา : พ.ศ.๒๕๔๕ จบการศึกษาจากอายุรเวทวิทยาลัย ปวส
 : พ.ศ. ๒๕๔๘ จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปริญญาตรี
 (สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์)
 : พ.ศ.๒๕๕๕-ปัจจุบัน กำลังศึกษามหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ตี ที แมนชั่น ซ.ปรีดีพนมยงค์ ๔๕ ถนนสุขุมวิท ๗๑ เขตวัฒนา
 กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐
- ประวัติการทำงาน : พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘ พนักงานแพทย์อายุรเวทประจำคลินิกโปโลคลับ
 : พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๔๗ อาจารย์สอนพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
 เจ้าพระยา
 : พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๔๙ อาจารย์สอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 : พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๘ อาจารย์สอนพิเศษมหาวิทยาลัยรามคำแหง
 : พ.ศ.๒๕๕๐-ปัจจุบัน หัวหน้างานวิชาการแพทย์ประจำศูนย์อบรม
 การแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนทางเลือกบ้านรักษุสุขภาพภูฝ้าย
 : พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๖ พนักงานแพทย์อายุรเวทประจำคลินิกศิริราชการ
 แพทย์แผนไทยประยุกต์
 : พ.ศ.๒๕๕๘-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาการแพทย์แผนไทย
 ประยุกต์ วิทยาลัยนานาชาติพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- ติดต่อ : มือถือ ๐๘๔-๕๒๙-๑๙๔๒
- E-mail : Sakdabutchant@gmail.com